

ZÖLD ÓVODA

leszünk!

Módszertani segédanyag

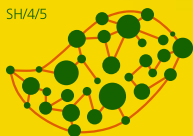
és **útmutató** Zöld Óvoda

címpályázatra készülő

óvodapedagógusoknak

SH/4/5

Zöld Óvoda-, Ókoiskola
programok kiszélesítése

OKTATÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ
INTÉZET

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Svájci
hozzájárulás

Szerkesztette:

Könczey Réka, Kovács Erika, Kovács Lászlóné, dr. Varga Attila

Szerzők:

Bihariné dr. Krekó Ilona, Kanczler Gyuláné dr., Surányiné Palkó Eleonóra és Bihari Dóra, a KOKOSZ OFK szakértői, valamint a jó gyakorlatok közreadói: Ács Ildikó, Bolla Zoltánné, Kalmárné Kiss Bernadett, Kovács Márta, Molnárné Kiss Anikó, Németh Zoltán Ferencné, Pekár Zita, Radványi Lászlóné, Tóthné Bárány Csilla

Olvasószerkesztők:

Dobos Zsuzsanna, Gyimesné Szekeres Ágnes, Juhász Zsuzsanna, Jandácsikné Zentai Kinga

Tervezés és nyomdai előkészítés:

WOW Stúdió Kft., www.wowstudio.hu

Nyomda:

Pátria Nyomda Zrt., www.patria.hu

A kiadvány a forrás pontos megjelölésével szabadon idézhető. A hivatkozás javasolt formája adott fejezetre hivatkozás esetén:

Szerző: Fejezetcím [in: Zöld óvoda leszünk! – módszertani segédanyag és útmutató Zöld Óvoda címpályázatra készülő óvodapedagógusoknak. Szerkesztők: Könczey Réka, Kovács Erika, Kovács Lászlóné, dr. Varga Attila, szerzők: Bihariné dr. Krekó Ilona, Kanczler Gyuláné dr., Surányiné Palkó Nóra, Bihari Dóra, Ács Ildikó, Bolla Zoltánné, Kalmárné Kiss Bernadett, Kovács Márta, Molnárné Kiss Anikó, Németh Zoltán Ferencné, Pekár Zita, Radványi Lászlóné, Tóthné Bárány Csilla. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2014, Budapest.]

Teljes kiadványra hivatkozás esetén: Zöld óvoda leszünk! – módszertani segédanyag és útmutató Zöld Óvoda címpályázatra készülő óvodapedagógusoknak.

Szerkesztők: Könczey Réka, Kovács Erika, Kovács Lászlóné, dr. Varga Attila, szerzők: Bihariné dr. Krekó Ilona, Kanczler Gyuláné dr., Surányiné Palkó Eleonóra, Bihari Dóra, Ács Ildikó, Bolla Zoltánné, Kalmárné Kiss Bernadett, Kovács Márta, Molnárné Kiss Anikó, Németh Zoltán Ferencné, Pekár Zita, Radványi Lászlóné, Tóthné Bárány Csilla. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2014, Budapest

A kiadvány fényképeit a jó gyakorlatokat megvalósító és közreadó óvodapedagógusok készítették. A zöld óvodával rendelkező települések térképét Tóth Attila készítette. A kiadvány egyéb illusztrációit az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet készítette.

© Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2014

© Könczey Réka, Kovács Erika, Kovács Lászlóné, dr. Varga Attila [szerkesztők], valamint Bihariné dr. Krekó Ilona, dr. Kanczler Gyuláné, Surányiné Palkó Nóra, Bihari Dóra, Ács Ildikó, Bolla Zoltánné, Kalmárné Kiss Bernadett, Kovács Márta, Molnárné Kiss Anikó, Németh Zoltán Ferencné, Pekár Zita, Radványi Lászlóné, Tóthné Bárány Csilla [szerzők], 2014

ISBN 978-963-682-712-0

Kiadja az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet

1143 Budapest, Szobránc u. 6-8.

www.ofi.hu

Felelős kiadó: dr. Kaposi József, az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet főigazgatója

A projekt és a kiadvány a Svájci–Magyar Együttműködési Program támogatásával valósult meg.
www.svajcihozzajarulas.hu, www.szpi.hu

A projekt Szakmai Tanácsadó Testülete a kézirat lezárása idején:
Kovács Lászlóné [FM], prof. Mika János [EKF], Simonyi István [EMMI].

A támogatást köszönjük!

ZÖLD ÓVODA leszünk!

Módszertani segédanyag

és útmutató Zöld Óvoda

címpályázatra készülő

óvodapedagógusoknak

Oktatókutató és Fejlesztő Intézet

Budapest, 2014

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
1. Környezeti nevelés Zöld Óvodában	7
1.1. A környezeti nevelés a dokumentumok tükrében	7
1.2. Az óvodai környezeti nevelés mint a Zöld Óvoda cím pedagógiai alapja	9
1.3. Zöld Óvoda program Magyarországon	10
1.3.1. A Zöld Óvoda cím	10
1.3.2. Hálózatok	11
1.4. Az óvodai nevelés lehetőségei a zöld óvodai tartalmak megjelenítésében	12
1.4.1. A zöld óvodai munka az óvodai nevelés feladatainak tükrében	13
1.4.2. A zöld óvodai tevékenységek szerepe a gyermekek nevelésében	15
1.5. A zöld óvoda működésének szervezeti és tartalmi jellemzői	22
1.5.1. A zöld óvoda mint intézmény működése	22
1.5.2. Személyi feltételek	23
1.6. Viselkedési minták, modellek nevelő hatása az óvodában	25
1.7. A fizikai környezet nevelő hatása	26
2. Gyakorlati útmutató a címpályázat megírásához	28
2.1. A zöld óvoda működésének bemutatása	28
2.2. Zöld Óvoda címpályázat elkészítése	28
2.2.1. Előkészítő lépések	29
2.2.2. A pályázatíró csoport felállítása	31
2.2.3. A munkatársi közösség bevonásának lépései	31
2.2.4. A pályázat kidolgozása	31
2.3. Jó gyakorlatok	36
2.3.1. Néphagyományok szerepe a fenntartható életmódra nevelésben	37
2.3.2. „Érzékelő barlang” mint környezeti nevelési helyszín	42
2.3.3. Óvodakert kialakítása és a kerti munka szerepe a szemléletváltásban	44
2.3.4. Az „újjáéledő” óvodakertben rejlő lehetőségek	47
2.3.5. A külső helyszíni „foglalkozások” fejlesztő hatásai	49
2.3.6. Madarász Óvi Program	54
2.3.7. Óvodai tanösvény, erdei óvodai és kirándulási programok	57
2.3.8. Családi terepgyakorlatok szemléletformáló hatása	61
2.3.9. Zöld jeles napok ünneplése	63
2.4. A címpályázat buktatói	68
2.5. A pályázatot benyújtók leggyakoribb kérdései	69

3. A továbbképzést segítő ajánlások	70
3.1. Olvasnivalók	70
3.2. Folyóiratok	72
3.3. Zöld óvodák szempontjából legjelentősebb szakmai és civil szervezetek, egyesületek, szövetségek	73
3.4. Szakemberek	74
3.5. Képzések	75
3.6. Támogatók, források	76
Irodalomjegyzék	77

„Már az óvodában megtanultam mindent, amit tudni érdemes”

Robert Fulghum

Bevezetés

A környezeti nevelés nemzetközi és hazai szinten is izgalmas, a kihívásokhoz gyorsan alkalmazkodó pedagógiai terület. Az az óvoda, amely az Óvodai nevelés országos alapprogramjában (a későbbiekben: Alapprogram) foglalt pedagógiai alapelvek tartalmát a 21. század elvárásainak tükrében, annak megfelelően valósítja meg, valójában teljesíti a „zöld óvodaság” elvárásait. Pályázni érdemes a Zöld Óvoda címre, amelynek elnyerése az óvoda ez irányú munkájának erkölcsi elismerése. Zöld óvodának lenni jó! Jó az óvodapedagógusoknak zöld óvodában dolgozni, mert a fenntarthatóságot célul kitűző nevelési elképzeléseiket maradéktalanul megvalósíthatják. A gyermekeknek jó ott lenni, mert az elkötelezett óvodapedagógusok tudatosan készítik fel őket a fenntartható életre. A szülőknek azért jó, hogy ott lehetnek gyermekeik, mert tudják, hogy megismerkednek a fenntartható életvezetés alapjaival.

A Zöld Óvoda címet a környezetvédelemért felelős tárca és a köznevelésért felelős tárca hozta létre 2006-ban. A két tárca lehetőségei szerint, külön-külön és közösen is támogatta és támogatja az egész intézményes környezeti nevelést az óvodákban is. Jelen módszertani segédanyag és útmutató célja a Zöld Óvoda cím által biztosított értékek és előnyök felmutatása az óvodák és óvodapedagógusai számára. Az útmutató áttekinti a zöld óvodák eddigi történetét, eredményeit. Foglalkozik a környezeti nevelés, a fenntarthatóságra nevelés jogszabályi és elméleti hátterével. Segítséget nyújt a Zöld Óvoda címpályázat értelmezéséhez, előkészítéséhez, sikerességéhez és a feltételek teljesítéséhez. Bemutat több, működő jó gyakorlatot, választ ad a címpályázathoz kapcsolódó kérdésekre, és hozzásegít adatbázisokhoz, szakirodalomhoz, partnerekhez és továbbképzésekhez. A kiadvány az óvodapedagógusoknak szól, azonban hivatkozik az ökoiskolákra mint a zöld óvodák beiskolázási partnereire, települési akciópartnereire és a fenntarthatóságra nevelésben szakmai partnereire is. Érdeklődő Olvasóink számára elérhető az Út az ökoiskola felé című módszertani segédanyag is.

A kiadvány az Oktáskutató és Fejlesztő Intézetben (a továbbiakban: OFI) az Emberi Erőforrások Minisztériumának (a továbbiakban: EMMI) kötelezettségvállalása és a Földművelésügyi Minisztérium (a továbbiakban: FM) szakmai támogatása mellett megvalósuló, „Zöld Óvoda-, Ökoiskola programok kiszélesítése” című (SH/4/5 kódszámú) projekt keretében jött létre, a Svájci Szövetségi Tanács Hozzájárulása és a Magyar Állam társfinanszírozása, azaz a Svájci-Magyar Együttműködési Program révén. A projekt célja a gyerekek, diákok környezettudatosságának erősítése, a környezeti nevelési tevékenységek színvonalának nö-

velése és a Natura 2000 területek ismertségének növelése. A projektbe közbeszerzés révén kapcsolódott be hét Regionális Forrásközpont (ld. a hátsó belső borító térképét), akik régiójukban, illetve helyi szinten nem csak az elkötelezett óvodákat segítik a Zöld Óvoda cím elnyerésében és megtartásában, hanem szakmai támogatást, kapcsolatépítési lehetőséget nyújtanak azoknak is, akik az Alapprogram irányelvei értelmében nevelő munkájukba természetes módon építették be a környezettudatos magatartást alapozó tartalmakat. Az Országos Forrásközpont feladatkört a szintén közbeszerzés révén bekapcsolódott Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége (a későbbiekben: KOKOSZ) látja el. Szakértőinek feladata az óvodapedagógusok számára segédanyag kidolgozása (mint a jelen útmutató), a Regionális Forrásközpontok támogatása, valamint országos szakmai konferenciák szervezése. Mind az országos, mind a régiós központoknak kiemelt célja a Zöld Óvoda cím népszerűsítése. Fontos, hogy az óvodákban dolgozó óvodapedagógusok ismerjék a környezetükben, régiójukban Zöld Óvoda címmel rendelkező intézményeket, valamint óvodájuk közelében a „Natura 2000” közösségi jelentőségű természeti értékeket, és tudatosan hasznosítsák mindezen adottságukat nevelési munkájukban.

1.1. A környezeti nevelés a dokumentumok tükrében

2012. január 1-jén hatályba lépett Magyarország **Alaptörvénye, amely minden állampolgár számára a legmagasabb szinten teszi kötelezővé a természeti erőforrásoknak, a biológiai sokféleségnek, nemzetünk kulturális értékeinek, közös örökségeinek védelmét, fenntartását, a jövő nemzedékek számára történő megőrzését.**¹ Az Alaptörvény a fenntartható fejlődés érdekében együttműködésre szólít fel, valamint kinyilvánítja és elengedhetetlennek tartja az utánunk következő nemzedék életfeltételeinek védelmezését, kultúránk fenntartását. A tanuláshoz, a művelődéshez való jog biztosításával elismeri a tudás fontosságát, az élethosszig tartó tanulás szükségességét. Tiltja a környezet károsítását. Rögzíti a jogot az egészséges környezethez, a testi és lelki egészséghez. Óvodapedagógusként is jól értelmezhetők ezek a jogok és köteleességek, az óvodai nevelést meghatározó szakmai alapidokumentum, az Alapprogram szerint is. (ld. 1.2. fejezet.)

A fenntartható fejlődés érdekében az oktatásra fordított kiemelt figyelmet jelzi, hogy az ENSZ 57. Közgyűlése 2002. december 20-án a 2005 és 2014 közötti időszakot a Fenntarthatóságra Nevelés Évtizedének nyilvánította. A *fenntarthatóságra nevelés* mint kifejezés, a riói világkonferencia kapcsán 1992-ben került be a köztudatba. A 2002. évi johannesburgi ENSZ konferencia óta eltelt években párhuzamosan használt fogalom volt a környezeti nevelés és a fenntarthatóságra nevelés. A 2012. évi Rio+20 ENSZ világkonferencia a *környezeti nevelés* helyett inkább a fenntarthatóságra nevelés kifejezést alkalmazta. Az UNESCO a világkonferencia kapcsán javaslatokat tett az oktatás színvonalának javítására, amelyet az egyik legfontosabb eszköznek tekint a szegénység és a társadalmi egyenlőtlenség elleni harcban. A fenntarthatósággal kapcsolatos tudás megszerzését pedig a zöld társadalmak létrejöttéhez tartotta lényegesnek, mint azt az Oktatás Mindenkinél Program (Education for All, 2000-2015) céljaiban megfogalmazta.

A fenntarthatóságra nevelés árnyaltabban fejezi ki azt a sokszínű, holisztikus szemlélettel, ökológiai gondolkodásmóddal végzendő nevelő tevékenységet, amely természeti és kulturális értékeink, örökségünk cselekvő megóvására irányul. Nyilvánvaló, hogy a fenntarthatóságra nevelés az egyén fejlődésén keresztül hat arra a közösségre, amellyel kapcsolatban áll. A tudatos nevelés az egyén mellett a közösséget is formálja, és így a különböző nevelési-oktatási színtereken egyre gyakrabban és kifejezettebben jelenik meg a közösségi felelősségvállalás. A későbbiekben, a felnőttkorban ez a közösségi felelősségvállalás egyre jobban jellemezheti a különféle közösségeket (munkahelyi, civil, baráti stb.).

A fenntarthatóságra nevelés történetiségében a környezeti nevelésre épült, de annál – napjaink igényeinek, elvárásainak megfelelően – sokrétűbb, tartalmában gazdagabb. Ez megmutatkozik abban, hogy az adott problémát nem elszigetelten kezeli, hanem környezeti, gazdasági és társadalmi összefüggéseiben vizsgálja. Előtérbe kerültek a fenntartható fejlődéshez kapcsolódó nevelési, oktatási tartalmak, amelyek megalapozzák azt a tudást, amely segítheti az emberiséget a természeti környezettel való összhang visszaállításában és fenntartásában, valamint egy jelenleginél lehetőbb környezet biztosításában a jövő nemzedékei számára is.

Az Európai Unió Tanácsa 2010-ben felkérte a tagállamokat a fenntarthatóságot szolgáló oktatás megvalósítására, az alábbiak szerint²:

- a fenntarthatóság témája kerüljön be a tananyagokba,
- legyen fontos a pedagógusok és az őket segítő munkatársak „ökotudatossága”, amelyhez megfelelő képzeteket kell biztosítani,

1 Alaptörvény ld. P) cikk.

2 Letöltés: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:327:0011:0014:HU:PDF> (Utolsó letöltés dátuma a fejezet összes letöltésére vonatkozóan: 2014. szeptember 3.)

- legyen multi- és interdiszciplináris együttműködés a pedagógusok között,
- az iskola működjön együtt a szülőkkel és a helyi szervezetekkel, és
- dolgozzanak „egész intézményes megközelítés” szerint.

A nevelési-oktatási intézményeknek, így az óvodáknak is, úgy kell működniük, hogy a fenntarthatóságot közvetítsék. Mutassanak példát és követendő mintát az erőforrások felhasználására, az energiatakarékosságra, az ésszerű fogyasztásra. Érvényesítsék minden gyermek jogát a minőségi neveléshez, biztosítsanak minden gyermek számára hozzáférést a tanuláshoz. „Az óvodai nevelésnek a gyermeki személyiség teljes kibontakozásának elősegítésére kell irányulnia, az emberi jogok és a gyermeket megillető jogok tiszteletben tartásával; oly módon, hogy minden gyermek egyenlő eséllyel részesülhessen színvonalas nevelésben.”³ Mintát kell mutatniuk az egyenlő esélyek megteremtésére, a másság elfogadására, az integrált nevelés megvalósítására.

Nemzetközi és nemzeti összefogás kell ahhoz, hogy a fenntarthatóság tudatosan megjelenhessen a mindennapi életben. Akit részletesebben érdekel a nemzetközi szinten megvalósuló fenntarthatóságra nevelés elmélete, gyakorlata és dokumentumai, az hasznos információkhoz juthat például az Európai Unió (http://europa.eu/index_hu.htm), a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács (<http://nfft.hu/>), az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (<http://www.ofi.hu/>), valamint a Zöld Óvoda program (<http://www.zoldovoda.hu>) honlapjain. A jelen útmutatóban azt mutatjuk be részletesen, hogy hogyan valósítható meg a zöld óvodai nevelés az óvodai nevelés keretében, a fenntarthatóság szellemében.

Kívánatos, hogy az óvodapedagógusok tisztában legyenek a fenntarthatóság fogalmával. Sokan meghatározták már ezt (ENSZ, EU stb.), de talán a legismertebb és a legkifejezőbb az óvodai nevelés szempontjából az első, a Brundtland Bizottság-adta fenntartható fejlődés fogalom (1985). Eszerint **„A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk hasonló szükségleteinek kielégítését.”** (<http://www.europa.hu>)

Az óvoda szemléletformáló munkájának fontosságát erősítik a fenntarthatóság megvalósulását társadalmi szinten elősegítő törvények: a természet- és a környezetvédelmi, az állatvédelmi, a hulladék törvény, továbbá a Nemzeti Vidékstratégia, és a Nemzeti Környezetvédelmi Program (a későbbiekben: NKP).⁴

A Nemzeti Környezetvédelmi Program fő céljai:

„Az életminőség és az emberi egészség környezeti feltételeinek javítása.

Természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata.

Az erőforrás-takarékosság és a -hatékonyság javítása, a gazdaság zöldítése.”

Az NKP-ban a környezettudatos szemlélet és gondolkodás erősítésénél célként fogalmazódik meg: „A környezet és természet ismeretén és szeretetén alapuló környezettudatos magatartás ösztönzése az oktatás és szemléletformálás minden területén, különös tekintettel a formális és nem formális oktatásra, valamint a médiára.”⁵ Az NKP meghatározó⁶ cselekvési irányokat és feladatokat az oktatás területén is. Fontos például:

- a környezettudatos szemlélet és gyakorlat erősítése, a köznevelési intézmények minden típusában,

3 363/2012. (XII.7.) Korm. rend. az óvodai nevelés országos alapprogramjáról, I. Bevezető, 1. pont c) bekezdés.

4 Tervezet - Letöltés: <http://2010-2014.kormany.hu/download/5/c/7/11000/IV%20Nemzeti%20K%20C3%B6rnyezetv%C3%A9delmi%20Program.pdf>

5 NKP tervezet 6.1. pont 88. oldal

6 Id. NKP, 6. A Program stratégiai eszközei

- a nevelésben és az oktatásban a környezeti jelenségek és folyamatok megismertetésének erősítése, az ismeretek tevékenységalapú, gyakorlati tapasztalatszerzéssel együtt járó fejlesztése, élménypedagógiai elemek erősítése,
- a bevált programok – Zöld Óvoda, Ókoiskola, Erdei Iskola, Erdei Óvoda, versenyeik, vetélkedők – további működtetése, továbbfejlesztése,
- a tehetséggondozó programok támogatása,
- a képzések, módszertani felkészítések.

Cselekvési irányok és NKP feladatok a társadalmi szemléletformálás területén például:

- környezettudatos intézményi működtetés, környezettudatos alkalmazottak,
- környezettudatos magatartásminták közvetítése,
- helyi természeti, környezeti értékek feltárása és megismertetése,
- szakmai, módszertani anyagok elkészítése, népszerűsítése, alkalmazása.

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. Törvény 54. § kimondja, hogy a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére minden állampolgárnak joga van.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. Törvény 64. §-a előírja, hogy a természet védelmével kapcsolatos ismereteket valamennyi oktatási intézményben oktatni kell, és azok a Nemzeti Alapterv részét képezik.

1.2. Az óvodai környezeti nevelés mint a Zöld Óvoda cím pedagógiai alapja

A magyar óvodai nevelés történetében már a kezdetektől jelen volt a környezetre figyelem, annak megismertetése. Ez jó alapját jelentette a 20. század második felében megjelenő környezeti nevelés, majd az abból „kinövő” fenntarthatóságra nevelés fogalmi, tartalmi megközelítésének. A minden tekintetben alapozó szerepet betöltő óvodai nevelés az első intézményes lehetőség a gyermekek életkorának megfelelő környezettudatos gondolkodás és magatartás alakítására. Ezt erősítik meg az elmúlt években megjelent törvényi szabályozások. Az óvodai nevelés egészére ható Nemzeti köznevelési törvény (2011. évi CXCV. törvény, a továbbiakban. Nkt.) 94. § (4) bekezdése felhatalmazást adott a Kormánynak az Alapprogram bevezetésére és kiadására. A 20/2012. (VIII.31.) EMMI rendelet 6. paragrafus (2) bekezdés g) pontja rendelkezik arról, hogy az óvodák pedagógiai programjának tartalmaznia kell „az egészségnevelési és környezeti nevelési elveket”. Ez valamennyi magyarországi óvoda számára kötelező érvényű.

Az Alapprogram⁷ minden fejezetében – van ahol kimondottan, és van, ahol kimondatlanul – megjelennek a 21. századra reagáló óvodai nevelési „zöld tartalmak”. Az óvodai tanulási folyamat legfontosabb tevékenységi formája mind megnevezésével („A külső világ tevékeny megismerése”), mind tartalma, mind módszertana szerint a fenntarthatóság pedagógiájának közvetítésére tág teret nyújt. Kötelező biztosítani a külső helyszíneken szervezett, a valóság felfedezésére irányuló, cselekvésbe ágyazott közvetlen tapasztalatszerzést. Feladatként jelöli a pozitív érzelmi viszony kialakítását a természeti környezethez, az emberi alkotásokhoz, ezzel a környezettudatos magatartásforma alapozását, alakítását. A szülőföld szeretetére nevelés keretében elvárja, hogy a gyermekek a helyi hagyományok, néphagyományok, szokások, valamint a tárgyi kultúra értékein keresztül ismerkedjenek meg az őket körülvevő világgal.

⁷ 363/2012. (XII.7.) Korm. rend. az óvodai nevelés országos alapprogramjáról

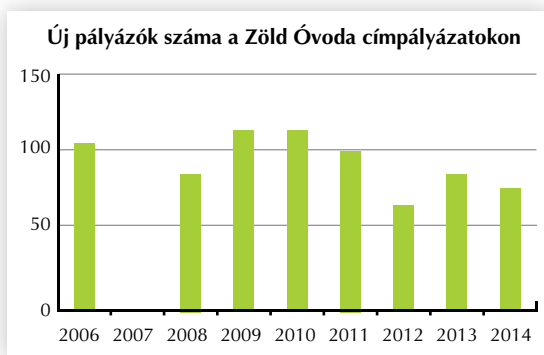
1.3. Zöld Óvoda program Magyarországon

1.3.1. A Zöld Óvoda cím

Mint arról már az előzőekben szó volt (ld. 1.2. fejezet), a kisgyermekkor környezeti nevelés már az első hazai óvodák életében jelen volt. Az 1996-ban megjelent Alapprogram elveiben már megtalálhatóak a környezeti nevelés, a fenntarthatóságra nevelés tartalmai. Az 1999-től működő helyi nevelési programokban – feltehetően az akkori környezeti nevelési célú pályázati kiírások feltételrendszere miatt – láthatóvá váltak az ún. „zöld tartalmak” (környezettudatos, fenntarthatóságot és helyi közösségek megmaradását segítő tartalmak). A 2001/2002-ben készült Óvodakutatás⁸ eredményei jelezték a zöld és nem zöld óvodák helyi nevelési programjainak eltéréseit, a zöld óvodák erősségeit és gyengeségeit. 2002 végén az ENSZ kinyilvánította a fenntarthatóságra nevelés-oktatás fontosságát. A közoktatási törvény 2003. szeptemberétől tartalmazta az iskolai környezeti nevelést, valamint az óvodai és az iskolai környezeti nevelés egymásra építettségét. Egy szakértőkből álló munkacsoport az Alapprogramban megfogalmazott figyelembevételével, és a korábbi hulladékgazdálkodási pedagógus továbbképzés tapasztalatait felhasználva alakította ki 2005 végére a Zöld Óvoda 20 pontos kritérium- és indikátorrendszerét. A hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi törvényben foglalt kötelezettség hatásáról, valamint az első címpályázat előkészítésének részleteiről a <http://www.zoldovoda.hu> honlapon tájékozódhat.

2006 áprilisától a környezetvédelemért és az oktatásügyért felelős tárcák közösen hirdetik meg a Zöld Óvoda pályázatot. 2007-ben a címpályázat nem került meghirdetésre, így 2014-ben nyolcadik alkalommal adták át a Zöld Óvoda címeket, és másodjára az Örökös Zöld Óvoda címet, melyre háromszoros Zöld Óvoda címmel rendelkezők pályázhattak. A Földművelésügyi Minisztérium háttérintézménye, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum fogadja és kezeli a címpályázatokat.

Az Alapprogramban, a nemzeti köznevelési törvényben és a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendeletben foglaltakat figyelembe véve a Zöld Óvoda kritériumrendszer tételesen tartalmazza azokat az elvárásokat, melyek az „óvodazöldítésben” fontosak, és fokozatosan be kell épüljenek a helyi pedagógiai programba, a nevelőmunkába. Ehhez mérik önértékelésük során a „Zöld Óvoda” címre pályázók a tevékenységeiket. A korábbi

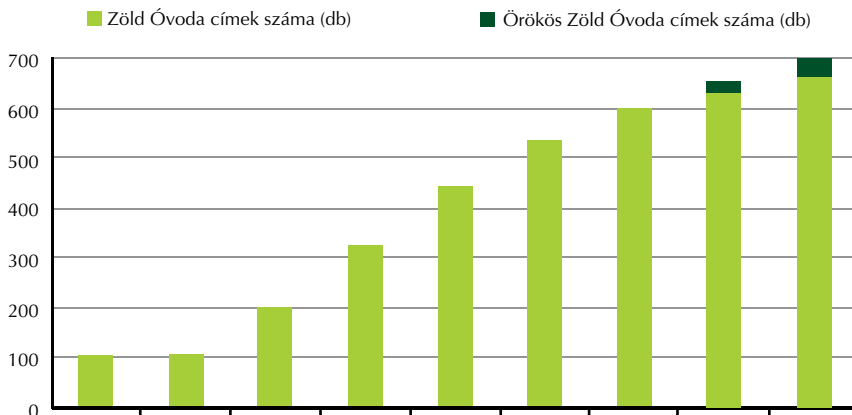
indikátorrendszert hasznosító önértékelő kérdőív kitöltésével, a szükséges dokumentumok csatolásával és a fenntartó támogatásával elkészíthető a címpályázat. Ennek részleteit ld. a 2. fejezetben.

A címet elnyerő óvodák a környezeti nevelés terén végzett tevékenységük elismeréseként a Zöld Óvoda cím oklevelet kapják meg mint állami kitüntetést a két minisztérium vezetőitől. 2014 decemberében – amennyiben az utoljára 2010-ben címet szer-

⁸ Villányi Györgyné (2002): Óvodavezetők kézikönyve, X. kötet. - A környezeti nevelés jellemzői a helyi nevelési programokban, a gyakorlati nevelőmunkában.

Zöld Óvoda és Örökös Zöld Óvoda címmel rendelkező intézmények száma az egyes években

(a 2014. decemberi adatbázisa alapján,
amely már nem tartalmazza az időközben megszűnt intézményeket)

zöket is figyelembe vesszük, 668, nélkülük – 622 óvodai feladatellátási hely rendelkezik Zöld Óvoda címmel. Örökös Zöld Óvoda címe további 38 óvodának van.

1.3.2. Hálózatok

A Zöld Óvoda címet elnyert óvodák munkájukat elvileg kétféle módon végezhetik. Egyedül, azaz a többi óvodától függetlenül, csak saját lehetőségeikre, ötleteikre, erejükre támaszkodva, vagy módszertani ötletekkel, tapasztalatok átadásával segítve, erősítve egymás szakmai tevékenységét. Az óvodavezetők nyitnak **más köznevelési intézmények** (bölcsőde, óvoda, iskola), közművelődési intézmények (múzeum, könyvtár, színház stb.) és civil szervezetek felé. A Zöld Óvoda címmel bíró óvodák egymás egyenrangú partnerei a fenntarthatóságra nevelésben, a többi óvodának pedig segítséget adhatnak a cím elnyeréséhez.

A külső szakmai kapcsolatok nagy előnye, hogy mintát és tapasztalatokat adva folyamatos szakmai fejlődésre sarkallnak. A területi kapcsolatépítést megkönnyítette, hogy a legtöbb zöld óvoda néhány, esetleg több, vagy éppen valamennyi munkatársa zöld civil szervezet tagja is.

A **„Zöld Óvoda” címmel rendelkező óvodák automatikusan tagjaivá válnak a Magyarországi Zöld Óvodák Hálózatának.** A Hálózatot segítik szaklapok és kiadványok, valamint a hálózati honlap (www.zoldovoda.hu). A Hálózat fejlesztése érdekében 2009-ben hét Zöld Óvoda bázisintézmény jött létre, melyek egyik kiemelt térségi feladata a nem zöld óvodák segítése az eredményes pályázás érdekében.⁹ A hozzájuk forduló óvodák munkáját segítő, azokat összefogó intézményként aktív segítői lehetnek a Zöld Óvoda országos és regionális forrásközpontoknak is hálózatépítő munkájukban. 2014 és 2016 között a Svájci–Magyar Együttműködési Program révén létrejött Zöld Óvoda forrásközpont hálózat (ld. hátsó belső borító) feladata az óvodák címszerzésének, és cím megtartásának segítése.

9 Letöltés: <http://www.zoldovoda.hu/hu/bazisovodak/zold-ovoda-bazisintezmenyek>

Vannak olyan zöld óvodák is, amelyek saját hálózatot építettek, megnyerve közvetlen vagy tágabb környezetükben a hasonló szellemben működő óvodákat, ökoiskolákat is. Ilyen például a szombathelyi Szürcsapó Óvoda. Vannak olyan önkéntes hálózatok, amelyek egyesületté alakulva segítik a jó óvodai környezeti nevelőmunkát, és ezzel a Zöld Óvoda cím ismertségét. Ilyen például a Környezetünkért Óvodai Egyesület vagy a Zöld Óvoda Hálózat Egyesület (az önkéntes tagságú szervezeteket ld. a ld. 3.3. fejezetben). Testvértelepülési szinten egyedileg szervezett és hálózatos határon túli szakmai kapcsolatok is léteznek, ld. erről például a „Kárpát-medencei környezet nevelési összefogás” című együttműködési megállapodást.¹⁰

A zöld óvoda segítheti a körzetében lévő iskolát ökoiskolává válni. A zöld óvodából az óvodásokat sok szülő a körzet ökoiskolájába írhatja be. Az ökoiskolák építenek a gyerekek korábbi zöld óvodai nevelésére. Ez a szakmai kapcsolat biztosítja a fenntarthatóságra nevelés folyamatosságát, a gyermekek környezettudatos magatartásának erősödését, az ehhez fűződő szokások rögzülését, életvitelükbe történő beépülését.

1.4. Az óvodai nevelés lehetőségei a zöld óvodai tartalmak megjelenítésében

A zöld óvoda működését szabályozó dokumentumok

Az óvodai munka intézményszintű szakmai tervezése az Alaprogram irányelveire épülő, a fenntarthatóság eszmeiségét tartalmazó **pedagógiai program** elkészítésével kezdődik. Ez az alapja az éves pedagógiai munkatervnek, majd ez kell, hogy megjelenjen a csoportok nevelési terveiben. A nevelési tervekben így tudatosan tervezettek a gyermekek környezettudatos magatartását alapozó, alakító zöld tartalmak.

Az az óvoda, amely az Alaprogramnak mint a legmagasabb szintű szakmai alapként megkelelően készítette el pedagógiai programját, és azt magas szinten, gondosan és tudatosan valósítja meg napi nevelő munkájában, tulajdonképpen „zöld

¹⁰ Letöltés: http://www.kokosz.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=993

óvodai” feladatokat valósít meg. Ha tehát megszületik az igény a Zöld Óvoda cím birtoklására, óvodapedagógusai azonnal pályázhatnak a címre. A pályázat kapcsán elvégzett önértékelés egyben utat mutat a lehetséges továbbfejlődésre.

Tartalmasabbá teszi a zöld óvodák fenntarthatóságra nevelő munkáját, ha felmérve környezetüket, feltárják helyi értékeiket, és elkészítik annak elemző összefoglalását. Ez az összefoglaló azután segíti minden ott dolgozó óvodapedagógus munkáját.

A zöld óvoda helyi pedagógiai programjának célja és feladatai

Cél a fenntarthatóságra nevelés erősítése. A „zöld óvodaság” ismertségének növelésével célként jelenik meg a közvetlen és tágabb környezetre gyakorolt hatás szélesítése, a helyes és egészséges életvitel, a környezetbarát szemléletmód tudatosítása, népszerűsítése.

- Fontos a partnerkapcsolatok bővítésével a nevelés színhelyeinek kiterjesztése, a lakókörnyezettel való harmonikus kapcsolat kialakítása.
- A fenntarthatóságra nevelés szellemében folyó óvodai nevelőmunka segítése, fejlesztése.
 - Az óvodás gyermekek környezettudatos állampolgárrá nevelése környezettudatos szemléletük és magatartásuk alapozásával.
 - Az óvoda dolgozói, egész felnőtt közössége, a gyermekek szülei környezettudatos szemléletének formálása.
- Az óvoda környezetében lévő helyi közösségek értékeinek megismerése, azok védelme fontosságának tudatosítása.
- Ezen értékek kisugárzása a helyi közösségek felé a környezetharmónia megteremtése érdekében.

1.4.1. A zöld óvodai munka az óvodai nevelés feladatainak tükrében

Az óvodai nevelés – az Alapprogram szerint – a családi nevelés kiegészítője, és alkalmanként hátránycsökkentő szerepet tölt be a családi nevelés mellett.¹¹ Középpontjában a kisgyermekek állnak, akik a körülöttük lévő világgal még csak ismerkednek. Életkori és egyéni fejlettségüknek megfelelően, élményalapú tapasztalataik, tevékenységeik révén jutnak el hozzájuk az őket körülvevő valóságból származó információk. Ezeknek a feldolgozásában, értelmezésében, rendszerbe való beépítésében, tehát a tanulásban **meghatározóak előzetes tapasztalataik, ismereteik.** Ezeknek a megszerzése, az elsajátítása a családban kezdődik el, és folytatódhat a bölcsődében. Minden gyermek másként látja a világot, más információs rendszerrel rendelkezik, ezért az óvoda feladata a megfelelő tanulási környezet létrehozása, a gyermekekhez közelálló, gyakorlati, életszerű situációk teremtése is, nemcsak a gyermekek testi, lelki és szociális szükségleteinek kielégítése.

Az otthoni szokásrendszer, a gyermekek előzetes ismereteinek, a családi háttérnek a szerepe tehát döntő az óvodás gyermekek viselkedésében a zöld óvodai munka szempontjából is. A bölcsődéből, sőt, zöld bölcsődéből¹² is sok tekintetben stabil szokásrendszerrel érkeznek a gyermekek. Az óvodában továbbfejlesztett szokásrendszer azonban csak akkor válik a gyermeki személyiség részévé, ha következetes megvalósítása, gyakorlása otthon is megtörténik.

¹¹ Id. Alapprogram I. Bevezető a. b) bekezdés.

¹² Az első kezdeményezések megjelentek, ld. például a nagykanizsai Egyesített Bölcsőde FRESH A.I.R. programját, Letöltés: <http://egyesített-bolcsode.mlap.hu/>

A gyermekek fejlődésének segítéséhez ismerni kell személyiségüket, igényeiket, érdeklődésüket, belső képeiket és ismeret-struktúrájukat. Csakis ennek tudatában közve-títsünk számukra „zöld” értékeket. Ismerni kell családi háttérüket, szüleik nevelési felfo-gását, módszereit, a gyermekekkel kapcsolatos otthoni elvárásokat. Még ez sem mindig elég. A nevelést tudatosan végző óvodapedagógusoknak segíteniük kell a szülők nevelési elképzeléseit, gyakorlatát, ideális helyzetben csak meg kell erősíteni azt. Ha a gyermekek a Zöld Óvoda szellemiségében nevelődnek, gondolkodásuk, szemléletük környezettuda-tosabb lesz. Családjukon, későbbi iskolájukon keresztül ez a hatás kiszélesedik.

A zöld óvodai tartalmak megvalósulását biztosítják az **óvodai nevelés általános feladatai:**

- az egészséges életmód alakítása,
- az érzelmi, az erkölcsi és a közösségi nevelés,
- az anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása.

Az egészséges életmód alakítása

Az egészséges életmód alakítása elsődlegesen a gyermekek gondozását, az egészséges életvitel igényének formálását, a személyi és környezet-higiénére nevelését jelenti. Alapvető feltétel az egészséges és biztonságos környezet. A környezettudatos szemlélet alakítását segítő tartalmak – változatos formában – folyamatosan jelen vannak, s gya-korlás útján tudatosulnak. Betartásuk a közösségben lévő gyermekek együttélésének lé-nyeges eleme. Az egészséges életmód szokásainak alapozása egész életre kihatóan be-folyásolja viselkedésüket.

Az egészséges életmód elsősorban a személyes higiénia és a **kulturált étkezés** szokásain és a mértéktartáson múlik, és mint annyi más, szintén a családon alapul. Az ételek sokféle-ségében tükröződik a környezet sokfélesége. A változatos, egészséges étkezés elfogadtatása, megszerettetése nevelési cél. A köztételtetés alapszinten biztosítja az **egészséges táplálko-zást**, az étrendbe az óvodavezető (és rajta keresztül az óvodapedagógusok) beavatkozhat-nak. A szülők bevonásával, óvodai konyhakert művelésével, zöldség-, gyümölcsnapok tar-tásával, a szülőknek adott étrendi tanácsokkal, közös ételkészítéssel tehetünk még sokat a gyermekek egészségéért (ld. Jó gyakorlat: 2.3.1., 2.3.3.; 2.3.4. alfejezetek.)

A **személyes higiénia** fejlesztése az egészséges és környezettudatos életviteli szoká-sokhoz is szükséges. A mosdóban a környezetbarát (takarékos, illetve erős vegyszerek-ben szegény) berendezések, a kétöblítéses vécé, az érintésre működő csapok megisme-rése jó lehetőség, és a takarékoság iránti igényt is felkelti. A kézmosás, a fogmosás víztakarékos módjának megtanulása, gyakorlása környezettudatosságunk része.

Az **egészséges, balesetmentes környezet biztosítása** körében a tárgyi környezet (bú-torok, játékok, természetsarok) állapota, épsége, tisztasága, a helyiségek fűtése, szellőz-tetése, világítása, valamint megfelelő „szabályozása” példát mutatnak a takarékosagra, a környezettudatos magatartásra. A természetsarok élő és élettelen kincseinek épsége és higiéniaja is az óvodapedagógus felelőssége.

Az érzelmi, az erkölcsi és a közösségi nevelés

A **környezethez fűződő pozitív érzelmek alakításának** jó alapját adja az óvoda gyer-mekekre jellemző érzelmi vezéreltség. Érzelmek határozzák meg viszonyukat személyi és tárgyi környezetükhöz. A pozitív érzelmek érdekében, adott helyzetekben „helye van” a negatív érzelmeknek is! Segíteni kell, hogy kedveljék a környezet rendjét, a ter-mészet egy-egy csodáját, szépségét. Cél, hogy tiszteljék a földi környezetet, annak kü-

lönlegességét és másságát, kígyót-békát is beleértve. Ítéljük el a nem kívánatos viselkedést, különösen az élőlények bántalmazását, a személtelést, és például a vízpazarlást.

A **környezettudatos életvitel és viselkedés formálása** ebben az életkorban a magatartási jó szokások alapozásával történik. Az óvodás gyermek szokásrendszere – életkori sajátosságából adódóan – akkor lesz stabil, és válik a személyiség belső jellemzőjévé, ha folyamatosan megerősítést kap. Mindez később az iskolára, ökoiskolára is hárul. Az óvodás életvitelének környezettudatossága vonatkozik az energiatakarékosságra (melegvíz, villany), eszközeik használatára, az étellel való bánásmódra, az egymáshoz, a szüleikhez és az egész környezetéhez való viszonyára. Zöld óvodában természetes a szűkebb és tágabb környezetük megismertetésével a hazaszeretet, a szülőföldhöz kötődés erősítése, a különbözőség, a sérült és más kultúrájú gyermekek elfogadása is.

A **szülők bevonása** ebben az életkorban még sokféleképp lehetséges. Az óvodás gyermekek szülei általában nyitottak az egészséges táplálkozás, a tudatos vásárlói szokások, a hulladékkezelés, a fenntartható életmód témáira. Családi kirándulások, egyéni beszélgetések, játszódélutánok, udvarrendezés keretében meg lehet mutatni az óvodai nevelés „zöld tartalmait” és környezettudatos értékrendünket. (Ld. Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.5.; 2.3.6.; 2.3.8. alfejezetek.)

Az anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása

Az anyanyelvi kompetenciák alapozásánál a gyermekek természetes, nagyfokú érdeklődésére, önkifejezési és közlési vágyára lehet építeni. A **beszélő környezet** biztosítása, a gyermek kérdéseinek és válaszainak igénylése az egész napot végigkísérő feladat. A gyermekek körül is változó környezetről, változó világról a gyerekekkel beszélgetni kell – egyéni fejlettségüknek megfelelően, „az igazat és a valódit” nem elhallgatva.

Az **élmények, tapasztalatok, ismeretek, változatos tevékenységek biztosítása** is állandó feladat. Építeni kell a gyermekek nyitottságára, előzetes tapasztalataira, ismereteire. A tevékenységek újabb tapasztalatok, élmények, információk kiinduló pontjai, függetlenül attól, hogy helyszínük a jól berendezett csoportszoba, az óvoda udvara, vagy a séták, kirándulások, erdei óvoda programok helyszínéül szolgáló természetes és mesterséges élőhelyek (erdők, parkok, épített környezet, Natura 2000 területek). (Ld. Jó gyakorlat: 2.3.1; 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.5; 2.3.6; 2.3.8. alfejezetek.)

Az **értelmi képességek fejlesztésében** is a gyermeki kíváncsiságra, érdeklődésre építünk. Mint már többször volt róla szó, változatos tevékenységek végzésekor élményeket és tapasztalatokat szereznek természeti és társadalmi környezetükből. A tapasztalatok, ismeretek feldolgozása (értelmezése, beépítése, rendszerezése) közben fejlődnek értelmi képességeik. Kognitív folyamataik fejlődése következtében gondolkodásuk – szemléletes jellegét megtartva – egyre inkább elemi konkrét gondolkodássá alakul. Ez teszik lehetővé környezetük változásainak, azok következményeinek megértését, értelmezését, a lehetséges „jó megoldások” és saját helyük, szerepük megtalálását.

1.4.2. A zöld óvodai tevékenységek szerepe a gyermekek nevelésében

Kompetenciák a zöld óvodai nevelésben

A fenntarthatóságra nevelés egyik alapvető elvárása az egész életen át tartó tanulás. Az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa ajánlást (2006/962/EK ajánlás) fogalmazott meg az egész életen át tartó tanulásához szükséges kulcskompetenciákról. Ez a nyolc kulcskompetencia magába foglalja a gyorsan változó természeti és munkakörnyezethez való sikeres alkalmazkodást segítő ismereteket, készségeket és attitűdöket. Ezek egyben a személyes önmeg-

valósításhoz és fejlődéshez, a társadalmi beilleszkedéshez, az aktív polgárrá váláshoz és a foglalkoztatáshoz is szükségesek. A kulcskompetenciák fogalomköre és fejlesztési feladatai – az óvodások kulcskompetenciái mellett az óvodapedagógusoké is – a nevelőmunkában, a különböző tevékenységi formákban, a sajátos tanulási folyamatokban is jelen vannak. Az óvodai nevelés elősegíti a gyermeki személyiség teljes kibontakozását, tiszteletben tartva a gyermeket megillető jogokat. Megteremti a gyermekek fejlődéséhez legmegfelelőbb környezetet, amelyben biztosított a tanuláshoz szükséges kulcskompetenciák fejlesztése.

A rögzített kulcskompetenciák zöld óvodai alakításának szükségességét és lehetőségét az alábbi táblázat mutatja:

Kulcskompetenciák	Fejlesztésük szükségessége és lehetősége a zöld óvodai nevelésben
1. Anyanyelvi kommunikáció	<p>Általános, valamennyi tevékenységi formában megvalósítandó feladatként jelenik meg, áthatva az egész óvodai nevelés folyamatát.</p> <p>Természeti, társadalmi jelenségek leírásával, irodalmi megjelenítéssel, megfogalmazással. A természeti, társadalmi témájú dalok, mondókák, mesék, versek reprodukálásával. Az udvarias viselkedés szabályainak betartásával a napi tevékenységekben.</p>
2. Idegen nyelvi kommunikáció	<p>A természeti, társadalmi témájú dalok, mondókák, versek, mesék reprodukálásához. A napi tevékenységekben. Az idegen nyelvi kommunikáció kompetenciájával kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy világszerte, így hazánkban is egyre inkább nő azoknak a gyerekeknek a száma, akik számára a nevelési-oktatási intézményekben használt nyelv és az anyanyelv nem ugyanaz. Ebbe a körbe tartoznak a többségi óvodákba járó, otthon nemzetiségi nyelvet beszélő gyermekek; a bevándorlók gyermekei, vagy éppen a különféle nemzetközi vagy más okból a többségi nyelvtől eltérő nyelven beszélő, egyébként a többségi társadalomhoz tartozó gyerekek. A fenntarthatóságra nevelés szemszögéből szemlélve, a nyelvi sokszínűség értéként való kezelése mindenképpen fontos eleme a tolerancia, és az együttműködésre való képesség kialakításának.</p>
3. Matematikai, természettudományi és technológiai kompetencia	<p>Számlálás, számolás 10-es számkörben; geometriai alapismeretek a mindennapi gondok megoldásához; az építő- és a szerepjátékokhoz.</p> <p>A világ törvényszerűségeinek, változásainak, az élettelen és az élő összefüggéseinek megértéséhez; természeti, társadalmi jelenségekről szerzett tapasztalataik gazdagításához, tudatosításához, leírásához; irodalmi megjelenítéséhez; séták, kirándulások, erdei óvoda programok, madarász ovis élmények felidézéséhez, ok-okozati összefüggések, következtetések megértéséhez és megfogalmazásához.</p> <p>Gépek, eszközök alapszintű ismerete, elfogadása; természetfilmek bemutatásához, egészséges táplálkozáshoz használatos eszközök ismerete és alkalmazására való nyitottság (például gyümölcsprés, aszáló).</p>
4. Digitális kompetencia	<p>Felkészülés az összetett vagy nagy térbeli és időbeli távolságokat átfogó ügyek, problémák megértésére. A számítógép életkornak megfelelő szintű használata minimális, ismerkedési szinten. Alkalmanként játékokban, feladatok megoldásában.</p>

Kulcs-kompetenciák	Fejlesztésük szükségessége és lehetősége a zöld óvodai nevelésben
5. A tanulás tanulása	A tanulás iránti motiváltság kialakításához; a tanulási folyamat örömteli megéléséhez; egyéni, csoportos feladatvégzés képességének alakításához; a problémamegoldó gondolkodás fejlesztéséhez; az élő és élettelen környezeti elemekkel való vizsgálódásokhoz, megfigyelésekhez, összehasonlításokhoz a természetben és az épített környezetben; összefüggések leírásához, tulajdonságok becsléséhez; bizonyításhoz. Saját készségeinek ismeretéhez; kulturális változáshoz szükséges készségek alakításához.
6. Szociális és állampolgári kompetenciák	A globális és lokális fenntarthatósághoz elengedhetetlen kompetencia, az együttélés alapja. Az óvodás csoport együtt élő közösség, ahonnan majd új közösségbe kerülnek a gyermekek. Mindenhol be kell illeszkedniük, mindig új helyzetben kell tevékenykedniük. Szociális kompetenciáik az együttes feladatmegoldásban, a véleményformálásban, a társas kapcsolatokban, a megbízások teljesítése révén fejlődik.
7. Vállalkozói kompetencia	Tisztesség, támogatás és etika elfogadására, alkalmazására, előrelátás és felelősségvállalás előkészítésére. A játékban, a munka jellegű tevékenységekben az önállóság, a kreativitás fejlesztésére. Különböző eszközök készítéséhez.
8. Kulturális kompetencia	Önazonosságuk és mások elfogadása érdekében. Minden tevékenységi formában, az óvoda belső helyiségeinek, udvarának esztétikus kialakításában; személyiségük sokoldalú fejlesztésében; a helyi, kulturális örökség megismerésében; változatos technikák alkalmazásával önálló alkotások létrehozásában.

A zöld óvodai tevékenységi formák tartalma és fejlesztő hatása

Óvodáskorban a gyermekek legfontosabb tevékenységi formái **a játék, a munka jellegű tevékenységek és a tanulás**. Legfontosabb a játék. A játékos „feladatvégzésből” alakulnak ki a munkajellegű tevékenységek. A tanulás megvalósul mindkét tevékenység (játék és munka) közben, valamint a különböző műveltségtartalmakat közvetítő tevékenységi formákban. Minden tevékenységben alakulnak, fejlődnek a gyermekek azon kompetenciái, amelyek személyiségük jellemzőivé válnak az óvodáskor végére. Az óvodáskorú gyermekek gondolkodásuk jellemzőinek következtében információikat, tapasztalataikat, ismereteiket sok – pozitív – élményt nyújtó, változatos tevékenységekben szerzik. A környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés az óvodai nevelés egészében valósul meg, áthatva valamennyi tevékenységi formát. Tudjuk, minden (mind a nyolc¹³) tevékenységi formában jelen vannak „zöld” tartalmak.

A játék – többek között – az egyén és környezete közötti sajátos, folyamatos információcsere, a gyermekek által befogadható formában. Játék közben, amikor a gyermekek

13 Id. Alapprogram V. fejezete, melynek értelmében a külső világ tevékeny megismerése környezeti és matematikai tartalommal bír, valamint tevékenységek még: játék, verselés-mesélés, ének-zene-gyermektánc, rajzolás-mintázás-kézimunka, mozgás, munka jellegű tevékenységek. Tanulás minden tevékenységi formában megvalósul.

beszélgetnek, a körülöttük lévő világról cserélnek információt, és sokféleképpen együttműködnek. A játék **feltételeinek** biztosításában is érvényesíteni tudják az óvodapedagógusok a fenntarthatóságra nevelés pedagógiai tartalmát, elveit. A játék **helyét** jelentő játékterek lehetnek az óvodában lévő vagy közeli, mesterségesen kialakított (csoporszoba, az óvoda udvara, közeli játszótér), vagy természetes, szabadban lévő helyszínek (erdők, ligetek, folyópartok stb.). A természetes anyagokból készülő sokféle **játékszer, játékeszköz** anyagával, formájával fejleszti a gyermekek környezetkultúráját. A **játékformák** – a gyakorló-, a szimbolikus, a konstruáló, a szabályjáték – a gyermekek és közvetlen környezetük viszonyának különböző tartalmát, kapcsolatát elevenítik és dolgozzák fel. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.2.; 2.3.3. alfejezetek.)

A környezeti/fenntarthatósági kompetenciák alakításának sajátos lehetőségei a személyiséget érzékennyé, fogékonyá tévő ún. **szenzitív játékok**. Például bekötött szemmel is jól felismerhető a sima és az érdes fakéreg közti különbség. Az ilyen egyszerű érzékelő játékok fokozzák a gyermekek egy-egy érzékszervének érzékenységét. Az érzékenyítés ennél többre tesz képessé: árnyalatok, kis különbségek, eltérések észrevételére. A különböző fajok kérgeinek simogatásával érzékelik, hogy az „érdesnek” is több változata van. Így a bükkről és a tölgyről, vagy a fiatal és öreg mogoróbokorról is azonnal érzése és tudása lesz a gyermeknek, miközben megfigyelőképessége fejlődik, és az egész személyiség érzékenysége fokozódik. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.5.; 2.3.6.; 2.3.7. alfejezetek.) Rendkívül jól használhatóak szenzitív játékként az önismereti, a kommunikációs és a kreativitást fejlesztő játékok. Fontos, hogy a gyermekek ismerjék, elfogadják és szeressék önmagukat, hiszen csak akkor tudnak másokkal azonosulni, együtt érezni, csak akkor képesek másokat (növényeket, állatokat és embereket) megszeretni, megismerni, megvédeni (Bihariné, 2005).

A munka jellegű tevékenységekhez tartoznak a gyermekek önkiszolgáló tevékenységei közben szerzett tapasztalataik, melyek birtokában eljutnak a társakért, a csoport érdekében végzett munka jellegű tevékenységeikig. Ezeknek „tétje” van, akár önmagukra, akár a társakra vonatkoztatva. Az önkiszolgálás, a növény- és állatgondozás, a környezet rendjének megtartása, az alkalmi megbízások, a naposi munka különböző viszonyulásokat (önmagam, mások) jelentenek. Az eszközök, munkafogások, anyagok az élettelen és az élő természet összefüggéseinek, törvényszerűségeinek átélésére, saját tevékenységük hatásainak megismerésére adnak teret. Tudatos szervezéssel, folyamatos felnőtt jelenléttel és a gyermekek munkájának fejlesztő értékelésével fejlődnek kompetenciáik. Eközben az óvodapedagógusok felkészültségén múlik a zöld tartalmak tudatosítása. (Jó gyakorlat: 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.5. alfejezetek.)

Az óvodában minden tevékenységi formában megvalósul a tanulás.¹⁴ „Az óvodai tanulás elsődleges célja az óvodás gyermek képességeinek fejlesztése, tapasztalatainak bővítése, rendezése. Az óvodapedagógus a tanulást támogató környezet megteremtése során épít a gyermekek előzetes élményeire, tapasztalataira, ismereteire.”¹⁵

A különböző műveltségterületek közvetítő tevékenységi formák és a környezeti nevelés, fenntarthatóságra nevelés szoros kapcsolata az óvodai nevelés komplex jellegéből következik. **Mindegyik tevékenységi forma – tartalmából adódóan eltérő módon – alkalmas jó környezeti attitűdök alakítására, a zöld tartalmak megjelenítésére, közvetítésére, tudatosítására, azaz a fenntarthatóság szempontjából fontos kompetenciák fejlesztésére.**

A „**verselés, mesélés**” a kisgyermek alapvető szükséglete. A tartalmi szempontból jól megválasztott versek röviden, a lényegyet kiemelve verbálisan is megerősítik a környeze-

14 Az Alapprogram szóhasználata szerinti megfogalmazásban: minden tanulási forma megvalósul minden tevékenységi formában.

15 363/2012. (XII.17.) Korm. rend. az óvodai nevelés országos alapprogramjáról.

tükből származó érzékszervi tapasztalataikat, érzelmileg még közelebb hozva hozzájuk a bemutatott természeti jelenséget, történést, segítve ezzel természettudományos gondolkodásuk, szemléletük formálódását. A mesék tanulságai az erkölcs alakulása szempontjából lényegesek. (Jó gyakorlat: 2.3.5.; 2.3.6.; 2.3.9.2.; 2.3.9.3. alfejezetek.). Az újabbak között egyre több környezeti témát dolgoz fel, „zöld tartalmával” érzékenyít. A szülőföldhöz kötődést a népmesék, népköltések segítik. Az **„ének, zene, énekes játék, gyermek-tánc”** az értelmi és a mozgásfejlődésben, valamint az énkép alakulásában is rendkívül fontos. A természeti, a társadalmi környezet hangjai mindennapi tapasztalatot jelentenek számukra. A dalok, dalos játékok tükrözik a természeti jelenségekhez, társadalmi folyamatokhoz kapcsolódó hagyományokat. Természeti anyagokból, növényi részekből, hulladékokból is lehet hangszereket alkotni, esetenként a szülők bevonásával. A népdalok, népi mondókák is az önazonosságot, közösséghez kötődést erősítik. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.5.; 2.3.6.; 2.3.9.2., 2.3.9.3. alfejezet.) A **„rajzolás, festés, mintázás, kézimunka”** témáit a környezet tárja elénk. A napirend lehetőséget ad a környezet ezernyi szépsége, értéke megjelenítésére, bármilyen anyaggal, bármelyik technikával. (Jó gyakorlat: 2.3.9.2.; 2.3.9.3. alfejezetek.) A **„mozgás”** szerepet játszik az egészség megtartásában. A napirendben szereplő rendszeres és tervszerű alkalmakon túl a gyermekek környezete változatos játékos mozgásra, mozgásos játékokra biztosít lehetőséget szobában és szabadban egyaránt. Mozgás közben még közelebbi, közvetlenebb kapcsolatba kerülnek környezetükkel. **„A külső világ tevékeny megismerése”** mint tevékenységforma magába foglalja a környezeti és a matematikai nevelést, melyek egységes keretet és ritmust adnak a gyermekek mindennapjainak. A környezeti nevelés folyamatában a gyermekek ismerkednek szűkebb, majd egyre tágabb környezetükkel. Környezettudatosságuk alakul, a zöld óvodai tartalmak „kézzelfoghatóvá” válnak. Jó lehetőséget adnak erre a sétákkal, kirándulásokkal elérhető helyszínek, amelyek a település helyi, természeti, társadalmi értékei vagy akár Natura 2000 terület is lehetnek az ott gazdálkodókkal. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.5.; 2.3.6.; 2.3.7.; 2.3.8.; 2.3.9.1.; 2.3.9.2.; 2.3.9.3. alfejezetek.) A matematikai nevelés absztrakt fogalomrendszert alapol meg ebben az életkorban. Az óvodás gyermekek matematikai tapasztalatai is közvetlen környezetükből származnak, hiszen ott vannak a pocolyákban, a kavicsokban, a növényekben, azok részeiben, a kertekben, a piacon, a séták és a kirándulások, erdei óvodák helyszínein.

A **tevékenységekben megvalósuló tanulás** különböző formái az óvodai élet mindennapjaiban, a napirend bármely tevékenységében és helyszínén jelen vannak.

Az utánzásos, minta- és modellkövetéses magatartás- és viselkedéstanulás, szokások alakítása – amely az óvodapedagógus folyamatos, környezettudatos, felelős viselkedését igényli – a gyermekek számára a legtermészetesebb tanulási lehetőség. A spontán játékos tapasztalatszerzés az óvodások életkori sajátosságaira jellemző tevékenységekben valósul meg. A gyermeki kérdésekre, válaszokra épülő ismeretszerzés alapja a kíváncsiság. Fontos, hogy természettudományos gondolkodásuk alapozása érdekében mindig a valós összefüggéseket ismerjék meg. A kérdéseikre adott válaszokkal lehet differenciáltan, az egyes gyermekek igényeihez, fejlettségéhez alkalmazkodni. Ugyanez igaz az óvodapedagógus által irányított megfigyelésre, tapasztalatszerzésre, mely a környezet tudatosan megtervezett megismerését szolgálja. A gyakorlati probléma- és feladatmegoldás során kreatív módon gyakorolhatják az eddig megszerzett ismereteiket. Nagyon fontos, hogy módjuk legyen (fejlettségüknek megfelelően) önállóságra, akár a csoportszoba rendjének helyreállításában, akár a kerti munkákban.

A zöld óvodai tevékenységekben rejlő kompetenciafejlesztési lehetőségeket az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

Kulcskompetenciák	Zöld óvodai tevékenységekben fejleszhető kompetenciák		
	Játék	Munka jellegű tevékenységek	Tanulás
1. Anyanyelvi kommunikáció	Szókincsbővítés, a helyes szóhasználatra törekvés, a tapasztalatok, érzelmek megfogalmazása, kommunikáció: szerepek elosztása, feladatok megbeszélése, szabályok értelmezése, konstruktív párbeszéd, verbális és non-verbális kommunikáció, kifejezőkészség; feladatok megfogalmazása; kérdésre válaszolás; konfliktus megoldása kommunikációval; névelők, névutók helyes használata; ünnepekhez, népszokásokhoz kapcsolódó kifejezések ismerete, pontos használata.	Szókincsbővítés, munkafolyamatok, eszközök megnevezése; kommunikáció egymással: feladatok elosztása, beszédértés, feladatok megfogalmazása, kifejezőkészség; udvariassági formák, kifejezések.	Szókincsbővítés; a jelenségek pontos megnevezése; feladatok egymás közötti elosztásának megfogalmazása; a tapasztalatok megbeszélése; kérdéskultúra fejlesztése; pontos megfogalmazás, kifejezőkészség, beszédkedv alakítása; kérések és feladatok megértése, azokra való verbális reagálás; választékos beszéd; a környezet tárgyainak, élőlényeinek, a régi foglalkozásoknak, a színeknek és formáknak megnevezése; tájnyelvi, helyi elnevezések, kifejezések; a számukra szép vagy visszatetsző dolgok, jelenségek megfogalmazása; az egyes műveltségi tartalmak sajátos nyelvezetének megértése és használata; kifejezőkészség; öntudatosság, a sokféleség értékének felismerése.
2. Idegen nyelvi kommunikáció	A mindennapi élet kifejezései (kérés, köszönés, megszólítás); dalos játékok szövege, gombák, növények, állatok, színek.	Munkaeszközök, munkafolyamatok megnevezése, gombák, növények, állatok nevei.	Versek, mondókák, dalok, dalos játékok.
3. Matematikai, természettudományi és technológiai kompetenciák	Kicsi-nagy, alacsony-magas, keskeny-széles, vékony-vastag, halmazképzés, válogatás (kiválogatás, szétválogatás); természetes anyagokból élettelen (vulkán) vagy élő megjelenítése, az élő és élettelen környezet hangjai, mozgásformái; térbeli tájékozódás; gombák, növények, állatok nevei, jellemzői.	A növényi részek ismerete, a gondozás szükségessége, élettelen és élő környezeti tényezők közötti ok-okozati összefüggések észrevétele, magasság, számoság, sorszám, térbeli kiterjedés, halmazképzés – összehasonlítás, becslés, naposi feladatokhoz tartozó számolás, munkaeszközök neve, használata (kötény, nagyító stb.), higiéniai szabályok (napos hogyan fogja meg a poharat, evőeszközt).	A környezethez fűződő viszony, az élőlények megbecsülése, szeretete, védelme, madáretetés, -ítatás, menhelyi állatok segítése, befogadása, megfigyelés, tapasztalatok, összefüggések, következtetések, problémamegoldó gondolkodás, ok-okozati összefüggések megtapasztalása, környezete alkotóinak becslése, mérése, analízisa, a környezet élettelen és élő alkotóinak számosága, térbeli kiterjedése, a környezet közvetlen ok-okozati összefüggéseinek, ökológiai törvényszerűségeinek tudatosodása, mennyiségek értelmezése, térbeli tájékozódás, folyamatok értelmezése. Összefüggések felismerése, következmények belátása, számlálás, számoság, sík- és térbeli formák, kiterjedések, a természet színei, formái, összefüggései, kiszámolók, játékokban résztvevők létszáma, szabadban például a „háznak” használt növények pontos megnevezése, környezeti értékek, mennyiségi viszonyok ismerete.

Kulcs-kompetenciák	Zöld óvodai tevékenységekben fejleszhető kompetenciák		
	Játék	Munka jellegű tevékenységek	Tanulás
4. Digitális kompetencia	Részképesség fejlesztése, például felzárkóztatás érdekében	–	Életkori sajátosságoknak és fejlettségi szintnek megfelelően óvodai alkalmazás nem tilos. Alkalmanként egy-egy környékbeli környezeti szépség vagy károsodás látványának közös vizsgálata.
5. A tanulás tanulása	Koncentráció, megfigyelés, az anyagok megismerése; alkotóképesség fejlesztése, szereptartalmak vizuális és verbális megjelenítése, kreativitás, tapasztalati úton történő megismerés; megismerő folyamatok: érzékelés, észlelés, figyelem, gondolkodás – különféle gondolkodási műveletek; kitartás, feladattudat, monotonia tűrése, figyelem, önfegyelem.	Szerszámok, eszközök használata, baleset megelőzése, anyagok tulajdonságai, tevékenységekhez kötődő közvetlen tapasztalatszerzés: mi szükséges a tízóraihoz, ebédhez, uzsonnához, vízcsap kezelése, szemléletformálás, egyéni, páros feladatvégzés.	Megfigyelés, a szűkebb-tágabb környezet ok-okozati összefüggéseinek megtapasztalása, következtetések levonása, általánosítás, ténybeli és módszertani ismeretek; együttes tevékenységek, tolerancia, a másság elfogadása; tevékenységek egymásra épülése, logikai összefüggések megértése, megfigyelőképesség, ismeretbővítés, összefüggések meglátatása, szempontok szerinti megfigyelések, vizsgálódások, értékelések, gombok, növények állapotok jellemzői, mozgásuk megnevezése, alpműveletek alapozása; problémamegoldó gondolkodás, képzlet, emlékezet fejlesztése, azonosulás, megfigyelőképesség fejlődése, a mozgások pontos kivitelezése, eszközhasználat, anyagok ismerete, használatuk szabályai.
6. Szociális és állampolgári kompetenciák	A másik gyermek iránti tisztelet, türelem, különbözőségek elfogadása, érzelmi reakciók megfelelő kifejezése; önmagához való viszony, normákhoz, szabályokhoz, szokásokhoz való viszony; udvariassági formák gyakorlása, játékoszközök türelmes kivárása, megosztása, szabályok betartása, kudarctűrő képesség alakulása, türelem, önfegyelem, kommunikáció.	Együttműködés, óvatosság, türelem, önfegyelem, felnőttekhez, társakhoz való viszony, szervező-készség, együttműködő készség, alkalmazkodóképesség, önértékelés, kötelességek teljesítése, egymás segítése, mindenkinek van feladata, társakkal való együttműködés, közös cél érdekében a saját igények háttérbe szorítása.	Együttes tevékenységek, tolerancia, a különbözőség elfogadása, vállalt feladatok ellátása, felelősségvállalás, türelem, egymásra figyelés, együttműködés, egymás meghallgatása, páros, csoportos feladatmegoldás, mások iránti tisztelet, megbecsülés, szeretet, kötődés, köszönés, odafigyelés a környezet élettelen és élő alkotóira, segítés egymásnak, védelem, empátia, megértés, féltés; az egészséges életmód jellemzőinek ismerete, más közösségek identitáselemeinek és szerveződésének felismerése; öntudatosság és önazonosság, a sokféleség értékének felismerése, környezetérzékenység.

Kulcskompetenciák	Zöld óvodai tevékenységekben fejleszhető kompetenciák		
	Játék	Munka jellegű tevékenységek	Tanulás
7. Vállalkozói kompetencia	Önállóság, döntési képesség, problémamegoldó gondolkodás (például miből mit lehetne készíteni), önállóan tervek készítése; a megtapasztalható környezeti gondok tudatosodása, a tevékenység lehetőségeinek, hatékonyságának felismerése, kezdeményezőkézség; előrelátás, rövid időintervallumokra felelősségvállalás.	Önálló vagy páros feladatvállalás, feladatvégzés, felelősségvállalás az elvégzett munka minőségéért, kezdeményezőkézség, segítségigénylése, segítségnyújtása, szervező és együttműködő készség, alkalmazkodóképesség, felelősségérzet, kitartás, önzetlenség, önbizalom, önértékelés.	Önállóság, kitartás, alkotás, önálló tervezés, konkrét, önálló feladatvégzés, együttműködés, kezdeményezés, előrelátás; érdeklődés, egyéni és csoportmunkában való részvétel.
8. Kulturális kompetencia	Magyar népi játékok, más népek gyermekjátékainak ismerete és alkalmazása a mindennapokban, különös tekintettel a csoportban lévő más nemzetiségű gyermekekre, hagyományok, kulturális értékek megjelenítése; drámajáték, szerepjáték; figyelem a Kárpát-medencei táji és természeti értékekre a népi és műalkotásokban (például versekben).	Esztétikus alkotások, érzelmi kötődés a környezet értékeihez, az önkifejezés különböző lehetőségei, a rendezett, esztétikus környezet igénylése, létrehozása, igényes saját munka.	Környezeti értékek, az esztétikai értékek észrevétele, tudatosítása, az emberi tevékenység hatásainak értékelése, irodalmi élmény, olvasóvá nevelés, alkotó tevékenység, zenei kultúra megbecsülése, alkotások létrehozása, élménybelfogadás képességének alakítása, mozgáskultúra fejlődése, a tánc alapjainak elsajátítása, természeti, épített értékek szeretete, védelme.

1.5. A zöld óvoda működésének szervezeti és tartalmi jellemzői

1.5.1. A zöld óvoda mint intézmény működése

Egy „Zöld Óvoda” működésének talán legszembeűnőbb jellemzője, hogy napi szinten és minden területen megjelennek a „zöld” tartalmak. Kihaszználva a lehetőségeket, tudatosan figyelni kell többek közt az energiatakarékosságra (természetes fény előnyben részesítése, csapok folyamatos karbantartása, fűtés külső hőmérséklethez igazodó beállítása, esővízgyűjtés stb.). Ma már sokféle környezetbarát tisztítószer közül választhatunk, tegyük meg. Elsősorban természetes anyagokból készült, környezetbarát berendezési tárgyakat, eszközöket igényeljünk, vásároljunk. A játékeszközök közül érdemes környezettudatos tartalmú képességfejlesztő játékokat is választani. A környezeti nevelést segítő eszközök természetes módon legyenek jelen (nagyítók, rovarlesők, mikroszkópok, kerti szerszámok stb.). (Jó gyakorlat: 2.3.2.; 2.3.3.; 2.3.6.; 2.3.7. alfejezet.)

Az egészséges étkezés megvalósításáért jó kapcsolatot kell kialakítani a szolgáltatóval. Fontos, hogy a közétkeztető a településen lévő „közösségi termelőhelyekről” vagy

az őstermelőktől is szerezzen be alapanyagokat. Számos Zöld Óvoda címmel rendelkező óvodában az úgynevezett „mintamenza”¹⁶ alapján folyik a gyermekek étkeztetése. Célszerű ösztönözni a szolgáltatót ennek követésére, élelmezésvezetőiken keresztül is.

Sok zöld óvoda aktív kapcsolatrendszerrel működik egymás segítésének és a jó gyakorlatok kölcsönös átadásának érdekében. A településen belül kapcsolatban áll a fenntartó környezeti ügyekkel foglalkozó tagjaival vagy az ezzel megbízott személlyel. A pedagógiai munkát is sokszínű, élő kapcsolatokkal segíti, erősíti például az erdész, a madarász, a népi iparművész, a népzeneész. A zöld óvoda nyitott a szülők, a szakmabeliek és a más területen tevékenykedők felé is, és sokszor részt vesz más szervezetekkel közösen szervezett helyi rendezvényeken.

1.5.2. Személyi feltételek

Mivel az óvodapedagógusi képzésbe a környezeti nevelés beépült, az óvodapedagógusi álláshely pályáztatásakor, a meghallgatásokon, a kiválasztáskor jelenjen meg szempontként a környezeti nevelés iránti elkötelezettség. A humán erőforrás fejlesztése legyen folyamatos, és ebben a fenntarthatósággal kapcsolatos továbbképzéseket az óvoda nevelőtestülete, és ha mód van rá, az egész alkalmazotti közösség számára vonzóvá kell tenni. Az önképzés válhat elvárássá. A belső továbbképzések, szakmai előadások nemcsak az óvodapedagógusok, hanem valamennyi munkatárs, és sok esetben a szülők számára is nyitottan szerveződjön. Ajánlott olyan szakmai munkaközösségeket működtetni, melyek a környezeti nevelés módszertani lehetőségeit feldolgozzák. (Jó gyakorlat: 2.3.6. alfejezet.) Minden zöld óvodában legyen a fenntarthatóságra nevelésnek szakmai felelőse, koordinátora vagy munkacsoport-vezetője.

Az óvodavezető szerepe

A vezető engedje és támogassa az önmegvalósítást, a kibontakozást. Tegye lehetővé a folyamatos szakmai fejlődést a környezeti nevelési továbbképzéseken való részvétel támogatásával, önképzés ösztönzésével. A tanultak, a tapasztaltak ne csak az egyén fejlődését szolgálják: a résztvevő ismertesse meg a többi óvodapedagógussal is a képzésen hallottakat. A jó hangulatú értekezletek, megbeszélések szintén ösztönzőek a kreatív, módszertant gazdagító javaslatok, szakmai ötletek megszületésére, tervezésére, kipróbálására, majd a visszatekintésre, értékelésre. Szakmai nyílt napokon más óvodák óvodapedagógusai, valamint a szülők tájékozódhassanak az óvodában folyó zöld óvodai munkáról. Az eredmények megbeszélése soha ne maradjon el!

Vezetői feladat tehát a szakmaiság erősítése, egymás jó gyakorlatainak megismerése, a hospitálások ösztönzése. Természetesen mindez akkor hatékony, ha a vezető elöl jár, önmagát is folyamatosan fejleszti, képzzi, hiteles, követendő példát nyújt a kollégáknak, és ezt várja el a vezetésben résztvevőktől is (vezető-helyettes, szakmai munkaközösség-vezetők). A vezető feladata továbbá a kapcsolatépítés, a zöld óvodai program népszerűsítése, hiteles képviselője, a támogatási források felkutatása. Mint minden óvodában, a zöld óvodában is célszerű a vezetői feladatokat megosztani annak érdekében, hogy minden vállalt megbízás teljesíthető legyen.

Nevelőtestület és szakmai közösség

A nevelőtestület erősíti a vezetői munkát, aktívan részt vesz a közösen vállalt feladatok elvégzésében. A nyitott óvodai légkör biztosítja egymás szakmai munkájának segítségét,

a közösen kitűzött célok megvalósítását. Elengedhetetlen, hogy tagjai képességeik legjavát adva, szakmai tudásuk és kreativitásuk szerint cselekvően vegyenek részt egy-egy feladat megvalósításában.

A biztos szakmai tudással rendelkező és fejlődésre képes nevelőtestület folyamatosan, a napi élet szintjén egyre jobban bevonja a gyermekcsoport életébe a nevelőmunkát közvetlenül segítők körét (a dajkákat, a pedagógiai asszisztenseket, az óvodatitkárt), majd az egész alkalmazotti közösséget. Amikor ez létrejön, akkor lehet beszélni egységes pedagógiai értékek közvetítésére képes kollektíváról. Az óvodába járó gyermekek mindegyike ugyanazon szokásokkal, szabályokkal, viselkedési mintákkal találkozik óvodán belül, és ettől válik hatékonyá, „élővé” a nevelés.¹⁷

A pedagógiai programban megfogalmazott elvárásoknak megfelelően a feladatok megvalósításában mindenki egységesen, képességeinek megfelelően vesz részt. A környezettudatos neveléshez kiemelten fontos óvodapedagógusi kompetenciák az alábbi táblázatban szerepelnek.

ÓVODAPEDAGÓGUSI KOMPETENCIÁK		
Szakmai ismeretek	Képességek	Attitűdök
<p>Rendelkezik: az óvodapedagógusi munkához szükséges szakmai és módszertani, a tevékenységek szervezéséhez, tartalmuk közvetítéséhez szükséges szaktudományos és művészeti ismeretekkel.</p> <p>Ismeri: az óvodai nevelés, a benne megvalósuló fenntarthatóságra nevelés társadalmi jelentőségét, az óvodapedagógus szerep jogi és etikai elvárásait, a pedagógiai tevékenységét szabályozó és az azt segítő dokumentumokat, az óvodai munka során fejlesztendő kompetenciákat, az óvodás korú gyermek személyiségfejlődésének pedagógiai, pszichológiai sajátosságait, a sajátos nevelési igényű és a hátrányos helyzetű gyermekek nevelésének specifikumait, az élményekben gazdag óvodai élet megszervezésének módjait, a környezettudatos gondolkodás és viselkedés alakításának jelentőségét és módszereit, az egészségfejlesztés elvi és gyakorlati problémáit, a helyi, nemzeti és egyetemes emberi értékeket, az óvodai értékelés elveit, módszereit.</p>	<p>Képes: ellátni óvodapedagógusi feladatait, felmérni kompetenciájából származó szakmai lehetőségeit és feladatait; az óvodások személyiségfejlődésének segítésére, a gyermekek érdekében átgondolt pedagógiai döntésekre, előítéletmentes inter- és multikulturális nevelésre; együttműködni a családokkal, kapcsolatot tartani társintézményekkel, fenntartóval, szakszolgálatokkal és egyéb partnerszervezetekkel; új kompetenciák elsajátítására, szakmai tudásának megújítására önállóan vagy szervezett továbbképzéseken; a különböző felkészültséggel és előzetes tudással rendelkező gyermekek tanulásának segítésére, továbbá az átlagtól eltérő képességű gyermekek felismerésére, hatékony, differenciált nevelésére; az információs-kommunikációs technika használatára; a gyermekekkel a szűkebb és tágabb környezetük értékeinek megismertetésére; az óvodán kívüli nevelési lehetőségeinek kihasználására, a kooperációra, a tudatos értékválasztásra.</p>	<p>Nyitott: a megismerésre és tapasztalatszerzésre, a szakmai segítségkérésre és elfogadásra, valamint az innovációra.</p> <p>Törekszik: a gyermekek fejlődésének elősegítésére, a gyermeki tevékenységek reális megítélésére, önismeretének alakítására, saját személyiségének megismerésére, a környezet jelzéseinek, visszajelzéseinek felhasználására, szakmai megújulásra.</p> <p>Jellemzi: az emberek és a gyermekek tisztelete és megismerésének igénye, a gyermekközpontú szemlélet, a gyermeki személyiség különbözőségeinek tisztelete, fejlett kommunikációs képesség, játékos képesség, alaposság és rugalmasság, együttműködésre törekvés, nyitottság az élethosszig tartó tanulásra; fogékonyság a gyermekek kezdeményezésére, a társadalmi érzékenység, a környezettudatos magatartás, a közösségi felelősségérzet, az egyetemes emberi és nemzeti normák tiszteletben tartása, önismeret, önérvényesítés, erkölcsi normák tisztelete, a saját szerepének reális megítélése a gyermeket fejlesztő értékélésben.</p>

17 Ld. erről a következő fejezetet, illetve az Út az ökoiskola felé c. OFI kiadvány 1.5.1. és 1.5.2. fejezeit. www.ofi.hu/letoltheto-dokumentumok

1.6. Viselkedési minták, modellek nevelő hatása az óvodában

A nevelőtestület által megfogalmazott értékek közvetítése óvodán belül is sokszínű, de egyben mégis egységes: ugyanazokat az elveket, célokat valósítják meg. Azokat, amelyeket közösen, a pedagógiai program által egyértelműen meghatároztak. Amikor a **nevelőtestület** egységes, közös célokat követ, a szülőket is egyre jobban be tudja vonni az óvoda életébe. Ekkor már a szemléletformálás egy másik színtere jelenik meg: a szülők mindinkább partnerekké válnak, egyre jobban érződik támogatásuk. Tapasztalható, hogy egyre inkább ugyanazokat az értékeket tartják szem előtt, és ezzel ők is továbbadják közvetlen környezetükben az óvoda által közvetített fenntarthatósági értékeket. Az óvoda kisugárzása ezzel arányosan folyamatosan növekszik. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.6.; 2.3.7.; 2.3.9.3. alfejezetek.)

A szülőknek nyújtott élmények révén a zöld óvoda ismertsége is javul. Mutassa tehát meg magát az óvoda, mutassa be elért szakmai eredményeit! Ez olyan vezetői feladat, amelybe jól bevonhatóak a munkatársak is, mert mozgósítja az óvoda felnőtt közösséget, és erősíti a személyes fejlődés iránti igényt. Szervezzünk és hirdessünk nyitott szakmai napokat. Ha egy óvoda felvállalja ezt a fajta szakmai megmérettetést, nem fog csalódni. A hozzájuk forduló szakmabeliek nem csak érdeklődésükkel, de szakmai tudásukkal, véleményükkel tovább erősítik az óvoda pedagógiai munkáját.

Egy zöld óvoda képes arra, hogy megmutassa, a gyakorlatban hogyan valósítja meg a fenntarthatóságra nevelés feladatait. Hiteles példát ad olyan viselkedésminták alapjainak a megteremtésére, amelyek hatással lehetnek – főként szülői, később ökoiskolai, iskolai megerősítéssel – a gyermekek egészséges személyiségfejlődésére, a természeti és társadalmi egyensúly megteremtésére irányuló gondolkodás, cselekvés és életmód igényének alapozására. Tapasztalat szerint az iskolaválasztásnál megjelent a „Zöld Óvodából Ökoiskolába” motiváció. Beiskolázás idején az iskolák rejtett tanterve, üzenetei – a sok más, ismert tájékoztató csatorna mellett – feltehetően befolyásolják a szülők iskolaválasztását.

A gyermek számára a szülő az elsődleges mintakép, így elengedhetetlen a jó együttműködés. A tapasztalatok alapján az óvodából vitt gyermeki minta a családok többségére hatást gyakorol, és a felnőttek a zöld programokba is jól bevonhatók (madár-éretetés, -ítítás, növénygondozás, zöld jeles napok, kirándulások, szelektív hulladékgyűjtés stb.). Az óvodai nevelés hatására egyre több család törekszik az egészséges, fenntartható életvitelre, és veszi észre a természeti és ember alkotta szépségeket. Megjelenik a tudatosság, például a vásárlásnál. Támogatják a gyermekek külső helyszínen szervezett foglalkozásait (múzeum, állatkert, kirándulás, erdei óvoda és madarász ovis programok stb.). (Jó gyakorlat: 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.5; 2.3.6; 2.3.7; 2.3.8. alfejezetek.) Miközben gyorsan nő azon óvodák száma, ahol már megvalósul a szelektív hulladékgyűjtés, egyre több óvodás nem az óvodában találkozik először a szelektív hulladékgyűjtéssel. (Jó gyakorlat: 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.7. alfejezetek.)

A gyermekek számára minden felnőtt minta, ezért nem mindegy, hogy a **külső helyszíneken** milyen viselkedést látnak, tapasztalnak. Sajnos találkozhatnak a felnőttek által okozott környezeti károkkal, olyan elfogadhatatlan életviteli formákkal, melyek semmiképp sem követendő minták (parkok rongálása, szemetelés stb.). Természetesen ezek mellett nem szabad szó nélkül elmenni. A rossz példát is meg kell beszélni, látniuk kell az ok-okozati összefüggéseket. Amikor az óvodapedagógus szakemberekkel (erdész, madarász, muzeológus, népi iparművész stb.) együtt juttatja élményekhez a gyermekeket, akkor is fontos, hogy a gyermekek a szakembertől is hiteles és követendő viselkedésformát kapjanak. Így az óvodai fenntarthatóságra nevelés újabb megerősítést kap.

1.7. A fizikai környezet nevelő hatása

A fenntarthatóságra nevelést a pedagógiai értékek közvetítése és a felnőttek életviteli és értékmentája mellett a gyermeket körülvevő fizikai környezet is nagymértékben segíti. Az **óvoda épülete**, a benne lévő helyiségekkel együtt adott. Felújításánál, bővítésénél van lehetőség arra, hogy az óvodapedagógusok érvényesíthessék a zöld óvodai elveket. Az egész épületet és az udvart is úgy kell „felöltöztetni”, hogy már belépéskor érezhető legyen az egységes szemlélet. Az óvodában legyenek túlsúlyban a természetes anyagokból készült bútorok, berendezési tárgyak, eszközök. A letisztult formák, a természetes (nem a harsány) színek nyugtatóan hatnak gyermekekre, felnőttekre egyaránt, és harmóniát árasztanak. Minden csoportszobában legyen az adott évszak sajátosságait tükröző természetsarok. (Jó gyakorlat: 2.3.2.; 2.3.3.; 2.3.9 alfejezetek.) A gyermekek által gyűjtött évszakai „kincsek” legyenek folyamatosan elérhetőek. A játékok mellett olyan eszközök is legyenek kéznél, amelyek segítik a kinti és benti vizsgálódásokat, az élmények felidézését (nagyító, távcső stb.). (Jó gyakorlat: 2.3.2.; 2.3.3.; 2.3.4. alfejezetek.)

Az infrastrukturális fejlesztésekre pályázati lehetőségek nyíltak, így sok óvodaépület az energiatakarékosság jegyében megújult, a nyílászárók cseréje, a fűtés-, világításkorszerűsítés vagy a homlokzatszigetelés megtörtént vagy megtörténik. A vezetés a tervezés idején, majd a felújítás során közvetlenül a kivitelezőnél is – a lehetőségekhez mérten – igyekezzen érvényesíteni a „Zöld Óvoda” értékeit és elvárásait. A legfontosabb fenntarthatósági szempont az energiatakarékos üzemeltetés. Ezzel a szülők, nagyszülők, kollégák számára is hitelessé válnak azok az óvodai szokások, amelyek a pazarlást helytelenítve takarékosra ösztönöznek.

A csoportszoba után az **óvoda udvara** a legfontosabb, és egyben a fenntarthatóságra nevelés méltó színtere. A környezetet nevelő munkát segíti a kiskert, amely lehet veteményes-, fűszer- és gyógynövénykert is, vagy, ha az udvar nagysága engedi, mindegyik. (Jó gyakorlat: 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.6. alfejezet.) Virágos kert, fák és cserjék általában minden óvodában vannak. Ahol lehet, ültessünk gyümölcsfát, hozzunk létre kisebb tavat. A nyáriorgona virágai a lepkéket csalogatják a gyerekek közelébe. Tél elejétől a madáretetőkkel, tél végéig a madárodúkkal tevékenykedjenek a gyerekek (páros vagy csoportmunkaként). Komposztáló létrehozása, és a szelektív hulladékgyűjtésre rásegítő, úgynevezett udvari „zöld sziget” kialakítása is ajánlott. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3., 2.3.4. alfejezet.) A felsoroltak mindegyikének legyen felelőse, naposa a gyerekek között. A gyermekkerékpár-tárolók építése ösztönzően hat a kerékpáros közlekedés népszerűsítésére is. Természetesen szükségesek a gyermekek méretéhez igazodó eszközök (kerti szerszámok), kerékpárok és rollerek, valamint olyan – az uniós előírásnak megfelelő – játékok, melyek segítik a szabad mozgás örömeinek megélését. A „taposó ösvény”, a különböző talajviszonyok (dombos-lejtős, kavicsos, füves), a szabadtéri környezeti nevelést segítő eszközök (például állatokat ábrázoló kirakók) is hálás játéklehetőségek.

Az óvodán kívüli környezetben a **séták** színhelye adott: a település épített környezete, kulturális értékei vagy természeti helyei (parkok, arborétumok stb.). Ezek közül válasszuk a biztonságos, természetes és érdekes célpontokat. A **kirándulások színhelyeit** (gyümölcsös, szőlőhegy, vár stb.) mindig az óvodapedagógus által tervezett nevelési cél és feladat határozza meg. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.5; 2.3.6; 2.3.7; 2.3.8.; 2.3.9.1.; 2.3.9.2.; 2.3.9.3. alfejezet.) Az **erdei óvoda program** színhelye lehet erdő, szántó, rét, ültetvény, vízpart, épített környezet. A gyermekek fenntarthatóságra nevelésének hatékonyságát segíti, ha az erdei óvoda program mindig ugyanazon a helyszínen valósul meg. Lehetőség szerint egy csoport életében többször, minden évszakban, és akár több

napon keresztül. A kirándulások úti céljai, az erdei óvoda, a nyári tábor helyszíneinek kiválasztásakor tudatosan figyelni kell arra, hogy az óvodások lehetőleg a helyi természeti értékeket bemutató (közeli), és természetesen biztonságos környezetbe kerüljenek. Ha mód van rá, akkor Natura 2000 terület is legyen közöttük.¹⁸

Kirándulás óvodásokkal

- A gyermekeket nem szabad feleslegesen utaztatni.
 - Töltsenek minél több időt a szabadban!
- Tudatosan tervezett céllal, ezt megvalósítandó feladatokkal kell útnak indulni!
 - A gyermekeket fel kell készíteni az esetleges veszélyhelyzetekre!

Erdei óvodában az Ajka Városi Óvoda Patakiparti csoportja

¹⁸ Helyszíni tevékenységek tervezéséhez ajánljuk a „Natúrázzunk! – NATURA 2000 kézikönyv zöld óvoda pedagógusoknak” című sorozat régiós kötetét, mely 2015-től letölthető az www.ofi.hu oldalról.

2. Gyakorlati útmutató a címpályázat megírásához

A zöld tartalommal gazdagított nevelés az óvodába lépés pillanatától kezdően olyan tapasztalási-tanulási folyamat, amely a gyermek egész napját komplex módon áthatja. Az óvodai nevelés valamennyi feladatát tervezési szinten is át kell, hogy hassa a fenntarthatóság gondolata. A tervezési szintek kapcsolódnak, épülnek egymásra, hisz e nélkül nem beszélhetünk sem komplexitásról, sem holisztikus szemléletről. Az Alapprogramra épülő helyi pedagógiai programok²² alapján az éves munkatervi feladatokból lebontott csoportszintű tervezés nagy tudatosságot igényel. A gyermekcsoport óvodásainak egyéni képesség- és személyiség-fejlesztése, a csoportközösség nevelése nap mint nap a nevelési terv alapján történik.

Az óvoda helyi zöld programja (vagy éves zöld óvoda munkaterve) több részből tevődhet össze. Része lehet például egy vagy több jeles nap megünneplése az évkörön belül, vagy akár az erdei óvoda program éves megvalósítása. Fontos a **helyi értékek** felmérése, rögzítése és tevékenységek szerves részeként való **megjelenítése**. A szokásos, bevált zöld óvodai tevékenységeket, és azok fejlesztő hatásait a zöld programba, sőt, a Pedagógiai programba foglalhatjuk. Az egyes években a program megvalósításához az éves „zöld munkatervet” tervezhetjük. A munkatervben ütemezni lehet a feladatokat, kijelölésre és meghatározásra kerülhetnek a felelősök és óvodai csoportok, a megvalósítás dátuma és a tervezett eszközszükséglet.

2.1. A zöld óvoda működésének bemutatása

Bármilyen zöld program esetén fontos szempont, hogy az intézmény **valamennyi csoportja vegyen részt benne**. Az éves munkatervet ismernie kell minden alkalmazottnak. Amennyiben a Zöld Óvoda címet meg kívánja az óvoda szereztetni, a korábbi gyakorlat és a lehetőségek alapján érdemes rövid listát készíteni, mi szerepelhet az éves munkatervben ezzel kapcsolatban. Ezután a fenntartót és a szülőket is tájékoztassuk a cím megszerzésének szándékáról.

A Zöld Óvoda cím birtokában is minden évben el kell majd végezni az éves tervezést. A program minél magasabb szintű megvalósítása érdekében hangsúlyos az önképzés, a belső képzések, a továbbképzéseken való részvétel és a kitekintés: mások jó gyakorlatainak megismerése. Hasznos az éves program hatékonyságának vizsgálata, a **visszacsatolás** a gyermek, a szülő, az óvodapedagógus felől és felé. Ha év közben javaslat születik a változtatásra, akkor azt célszerű feljegyezni. A megvalósítás után, a nevelési év végén elemezzük, értékeljük az esetleges programváltoztatási javaslatokat. A sikeres programot be kell építeni az éves munkatervbe, a nevelési tervekbe, majd a pedagógiai programba annak felülvizsgálatakor, módosításakor. Így válik hagyományossá a zöld óvodai működés.

2.2. Zöld Óvoda címpályázat elkészítése

Minden óvoda megvalósít „zöld óvodai” feladatokat, hisz az Alapprogramban megfogalmazott alapelvek, elvek, feladatok kötelező érvényűen meg kellett jelenjenek a pedagógiai programokban. Ennek értelmében a gyermekek környezettudatos magatartásának alapozása, alakítása minden óvodában megtörténik.

²² Néhány ajánlott pedagógiai program:

Attila Óvoda (Nagykanizsa) Letöltés: <http://www.nkkozpontiiovi.hu/> Utolsó letöltés a kiadvány összes letöltése vonatkozásában: 2014. szeptember 3.

Corvina Óvoda Ifjúság Úti Óvodája (Kecskemét) Letöltés: http://www.ifjusagovoda.hu/files/Pedagogiai%20program_lfjusag.pdf

Katica Óvoda (Ajka) Letöltés: http://www.ajka-ovoda.hu/doc/pedagogiai_program_2013AVO.pdf

Szűrcsapó Óvoda (Szombathely) Letöltés: <http://szombathelyiovodak.hu/alapdokumentumok.html>

Vajon mit takar az a kifejezés, hogy **környezettudatos magatartás**? Lényegét tekintve egyfajta érzékenységet, nyitottságot jelent, az ehhez párosuló felelősséggel, tenni akarással a természeti és társadalmi környezet fennmaradása érdekében.

Jelen van-e ez a mindennapi óvodai nevelésben? A válasz egyértelmű igen. Hiszen jelen van, amikor a természetes fényt választjuk a mesterséggel szemben, amikor nem szemetelünk, amikor a vizet nem folytatjuk feleslegesen, amikor a gyermek csak annyi vizet önt a pohárba, amennyit elfogyaszt. Amikor magokat csíráztat, növényeket palántáz, ültet, amikor gondozza azokat a csoportszobában, az udvaron. Amikor madarakat etet-itat. Amikor hallgatja csicsérgésüket, vagy gyönyörködik a természet színeiben. Amikor megcsodál egy-egy épületet, szobrot, vagy csak a szabadban játszik. Amikor szüretel, és ha hazai gyümölcsöt fogyaszt. Amikor települése valamelyik néphagyományát éli át, amikor csuhébabát készít... és akkor is, amikor hallgatja a város zaját, amikor vizsgálja az esőáztatta ablak „tisztaságát”, vagy megdöbben egy-egy felborított szeméttartón, a padok rongálásán, vagy a patakba, folyóba dobott szeméten. A mindennapi óvodai életben számtalan lehetőség nyílik a környezettudatos magatartás alapozására.

A **Zöld Óvoda címre beadott pályázattal a fenntarthatóságra nevelő tevékenység tudatossá válik**. Az ehhez készített önértékelés megmutatja a napi szinten megjelenő zöld tartalmakat.

A **pályázati felhíváshoz** csatolt kritériumrendszer irányt mutat a fokozatos továbblépési lehetőségekre is. A pályázat a kiírók honlapján jelenik meg évente. Minden feladatellátási helyre önállóan kell pályázatot készíteni. Számtalanszor előfordul, hogy egy összetett intézménynek csak néhány épülete, vagy valamelyik pedagógusi közössége kész a cím megszerzésére. Az első alkalommal pályázóknak a kritériumrendszerben megfogalmazott elvárások 60%-át kell teljesíteni, a lehetőségek közül szabadon választva. Második és harmadik alkalommal elvárás a kritériumrendszer 80%-ának teljesítése. Az Örökös Zöld Óvoda címre pályázóknak – a korábban háromszor elnyert Zöld Óvoda cím birtokában – másfajta pályázati feladatok van: kilenc év munkáját kell értékelniük.

Tehát nem kell az összes kritériumot, száz százalékot teljesíteni ahhoz, hogy az intézmény Zöld Óvodává váljon. **Bátran hozzáfoghat** minden olyan óvoda, ahol az Alapprogramban foglalt zöld tartalmakat a nevelésbe beépítették, ahol a napi nevelő munkát, a tevékenységeket áthatja a **környezettudatosság**, amely amúgy is elengedhetetlen az élő és élettelen környezet szeretetére, tiszteletére, az értékek óvására, megbecsülésére nevelésnél. Bátran pályázzanak azok, akik nevelésükben fontosnak tartják az **egészséges életvitel** alapozását, akik a **néphagyomány** ápolásával erősítik a gyermekek kötődését szülőföldjükhöz, Kárpát-medencei természeti és kulturális örökségünkhöz.

2.2.1. Előkészítő lépések

A Zöld Óvodává válás nem lehetetlen, nem igényel teljes szervezeti és működési átalakítást, „csak” tudatosságot! A Zöld Óvoda cím iránti érdeklődés, vagy a cím elnyerésének vágya megszülethet bármelyik óvodapedagógusban vagy az óvodavezetőben, sőt a fenntartó vagy egy szülő is lehet kezdeményező. Akiben az igény megfogalmazódott, gyűjtse maga köré a hasonló szemléletű helyi vagy más intézménybeli pedagógusokat, alkalmazottakat, szülőket. Mutassák be saját tudásukat vagy jó gyakorlataikat, ezzel nagy lépést tehetnek a többiek meggyőzésében, a további munkában. Győzködés helyett tájékoztató, információközvetítő találkozót szervezzünk. Jó, ha mindenki egyetért a céllal – és először elég ezt **az egyetértést megfogalmazni**. Nézzük részletesen!

Első lépésként töltsék le a pályázati dokumentációt a kiíró honlapjáról. Aztán a pályázatban szereplő kritériumrendszer alapján gondolják végig az óvodai élet mindennapja-

it, a futó és lehetséges fejlesztéseket. (Lásd: 2.2.4. fejezet.) Nem baj, ha az elhatározás még csak egy vagy néhány óvodai csoport óvodapedagógusaiban érett meg. Az óvodai nevelőtestületek még a nagyobb óvodák esetében is kis közösségek. Tisztában vannak egymás szakmai munkájával, pedagógiai érdeklődési körével, értékeivel, közösségekben elfoglalt helyével. Át kell gondolni, hogy kit lehet elsőként megszólítani. Kik lesznek azok az óvodapedagógusok, akik hamar egyetértenek az elképzeléssel? Velük kell együtt dolgozni azért, hogy a nevelőtestület egyértelműen támogassa a zöld óvodává válást. Az eredményes együttműködéshez ki kell alakítani a közös munka módszereit, eszközeit. Jó, ha mindenkit sikerül bevonni a tervezésbe is, ha mindenki vállal vagy kap feladatot, személyiségéhez, kompetenciáihoz illeszkedőt.

Bármely szervezet változásának, változásvezetésének lépései:

1. A változás halaszthatatlanságának érzékeltetése.
2. A változást irányító csapat létrehozása.
3. Jövőkép és stratégia kidolgozása.
4. A változtatás jövőképének kommunikálása.
5. Az közreműködők számára hatáskör, feladat megfogalmazása.
6. Gyors győzelmek (akár kisebb eredmények) kommunikálása.
7. Az eredmények megszilárdítása és további változások elérése.
8. Az új megoldások meggyökereztetése a szervezet kultúrájában.

Forrás: J. P. Kotter: Olvad a jéghegyünk!

A nevelőtestület tagjai különbözőek, így mindenkinek más-más nevelési terület, tevékenységi forma „kedvesebb”, és abban jobban elmélyül. Ez adja a **sokszínűséget és az egymástól való tanulás lehetőségét**. Persze ez nem jelenti azt, hogy a többi nevelési területtel nem törődik. Ez nem is lehetséges, hiszen a gyermekek teljes személyiségének fejlődéséért mindenki felelős. Így a komplexitásnak, a többoldalú megközelítésnek egy-egy tervezett témánál, nevelési helyzetnél egyértelműen jelen kell lennie. Ha valamelyik kollégánál a vizuális nevelés területén aktívabb, akkor rá fog ébredni, hogy a vizualitás ezer szálon kapcsolódik a fenntarthatóság pedagógiájához, például hulladékok, növényi részek felhasználásakor, „újrapapír” gyártása során, a „valamiből valami” készítésekor.

Az intézmény vezetésének megnyerése abban az esetben, ha a nevelőtestület többsége támogató, nem okoz problémát. Az óvodavezető részéről felmerülhet a kérdés, hogy a zöld óvodává válás és annak fenntartása mennyire költségigényes. Mivel nem „anyagokról”, hanem olyan egységes érték közvetítésről szól a cím, melynek pozitív hozadéka a gyermekek környezet iránti érdeklődésének, tiszteletének, tenni akaró cselekvési vágyának erősödése, önmagában a Zöld Óvoda cím megszerzése költségekkel nem jár.

Az újabb és újabb tevékenységek, éves programok tervezése előtt (például zöld jeles napok, kirándulások stb.) mérlegelni kell, hogy az ehhez szükséges anyagi háttérrel hogyan lehet megteremteni. Az alapítványokról, pályázatokról, szponzorokról, a fenntartó és a szülők lehetőségeiről, a természetbeni támogatásokról lásd a 3.6. Támogatók, források c. fejezetet. Csak annyit kell tervezni, amennyit biztosan és megfelelő színvonalon meg is lehet valósítani.

Ha az óvodavezető támogatja a zöld óvodává válást, akkor szakmai érvekkel szintén segíteni tud a nevelőtestület tagjainak meggyőzésében. A következő lépés a nevelőtestület elhatározása: igen, szeretnénk a Zöld Óvoda címet elnyerni! **A „Zöld Óvoda”-vá válás az óvodai közösség együttes munkájának eredménye kell, hogy legyen.** Nem egyéni cél, és nem is egyéni munka. Elsősorban az óvodapedagógusok és az óvodavezető motiválása, motiváltsága szükséges, de fontos a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítők (pedagógiai asszisztensek, dajkák, óvodatitkár), és a technikai dolgozók (kertész, karbantartó, takarítónő) segítő elkötelezettsége is.

Ezután következik a **dokumentumelemzés**, amely több lépésből áll. Meg kell nézni a **pedagógiai programban**, majd az éves pedagógiai munkatervben lévő zöld tartalmakat. Ezek tükrében szükséges elemezni az érintett **csoport**, csoportok **nevelési tervét, terveit**. Ajánlott a **csoportnaplók** végén található megjegyzések tanulmányozása is, melyek a fenntarthatóságra nevelés közösségre vonatkozó tapasztalatairól szólnak. Valószínűleg itt is található olyan, a csoportra vonatkozó megfigyelések, tapasztalatok, melyek a nevelőmunka eredményességét, vagy éppen a felmerülő további feladatokat mutatják. A csoport, a csoportok nevelési tervét olyan módon kell áttekinteni, hogy gondolatban mindjárt hozzá kell kapcsolni a gyakorlatban megvalósított, megvalósítható feladatokat. Így könnyű észrevenni, hogy minden nevelési feladatnál, tevékenységi formánál jelen van a gyermekek környezettudatos magatartásának formálása, alapozása.

Fel kell mérni, milyen és mennyi külső és belső **„emberi erőforrás”** (szülők, szomszéd intézmény stb.) állhat rendelkezésre. Utoljára, de nem utolsósorban, végig kell gondolni a szakmai „továbblépést”. Fontos a szakirodalomból, a szakfolyóiratokból való „tájékozódás”, de a tanfolyamokon, **továbbképzéseken** való részvétel is, hisz a szakmai igényesség természetes a hivatástudattal dolgozó óvodapedagógusnál.

2.2.2. A pályázati csoport felállítása

A pályázati csoport összeállításánál elsősorban a munkatársak erősségeit érdemes figyelembe venni. A csoporttagok lehetnek olyan kollégák, akik már bizonyos gyakorlata tettek szert a pályázati írásban, de lehetnek szakmai munkaközösség-vezetők is. Amikor megalakul a csoport, válasszanak vezetőt, aki a feladatokat kiosztja, ellenőrzi stb. A feladatok elosztásakor figyelni kell arra, hogy a pályázati csoport tagjain kívül is – lehetőség szerint – minél több óvodapedagógus kapjon részfeladatot. Ez erősíti az összetartozás érzését, lehetővé teszi a közös munka örömeinek átélését, kreativitásra, együttgondolkodásra sarkall, s talán újabb ötletek fogalmazódnak meg a gyermekek fenntarthatóságra nevelése érdekében. Végig érvényesüljön az önkéntesség elve.

2.2.3. A munkatársi közösség bevonásának lépései

Az 1.5. és 1.6. fejezetekben már szó volt róla, hogy mennyire áthatja az óvodai nevelést – még ha sok esetben „tudatlanul” is – a fenntarthatóság eszmeisége, annak mindennapi értékközvetítése. Átgondolva azokat a nevelési helyzeteket, lehetőségeket, melyek segítik, segíthetik a gyermekek környezet iránti nyitottságának fokozását, befogadóvá tételét, láthatóvá válnak a már megvalósított lépések, illetve megtervezhetővé válnak azok, amelyek a közeljövőben biztosan megvalósulnak.

A viselkedésben, a kommunikációban, az óvodapedagógus teljes személyiségével közvetíti a fenntarthatóságra nevelés elvárásait. Lényeges a következetesség, az elvárások betartatása, az együttműködés. A nevelőtestület mellett fontos a nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő és a technikai dolgozók részvétele a tervezésben.

2.2.4. A pályázat kidolgozása

A kritériumrendszer értelmezése

Kritériumrendszer – mit jelent ez a fogalom? A Zöld Óvoda ismertetőjegyeit, jellemző vonásait, ismérveit, az abban folyó pedagógiai tevékenység tartalmára vonatkozó elvá-

rásokat, a környezettudatosságra, természet- és hagyománytiszteletre nevelés összes lehetséges feltételét, módját 20 pontban összefoglaló szempontrendszert, és egyben egy dokumentumot. A Kritériumrendszer az Önértékelési szempontsorhoz kapcsolatosan www.zoldovoda.hu felszínén és a Magyar Mezőgazdasági Múzeum honlapján (www.mezogazdasagimuzeum.hu) olvasható.

1–2. pontok: Az Óvodai nevelés országos alapprogramjának egészében – mint az már más összefüggésben, az Útmutató több pontjában megjelent – közvetve és közvetlenül jelen van a környezeti nevelés, a fenntarthatóságra nevelés gondolata. Ebből következik, hogy a Zöld Óvoda címre pályázó óvoda **helyi pedagógiai programja mind tartalmi, mind módszertani** vonatkozásban, egymástól eltérő mértékben ugyan, de tartalmazza a **gyermek környezet attitűdjé** formálásának lehetőségeit. A pályázatban ezeket konkrétumokkal alátámasztva kell feltüntetni, az intézményben folyó környezeti nevelő munka területeivel, jellemzőivel együtt.

3. pont: Érdemes felsorolni néhányat (ezek az óvodai dokumentumokban is jelen vannak) a **helyi természeti és épített környezeti értékekből** (például: kastélypark, helyi és/ vagy országos jelentőségű védett fa, fasor, patakpart, mező, erdő, jellemző társulásai, érdekes felszínformák, templom, múzeum stb.), mert ezek a séták, kirándulások helyszínei is. Nem hiányozhatnak a felsorolásból a természet- és környezetvédelmi, egészségnevelési **tevékenységek** sem (például: madárvédelem, növényápolás, udvar rendbetétele, gyógynövények alkalmazása). (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3., 2.3.4. alfejezetek.)

4. pont: A tájegységre, településre **jellemző népművészeti ág** (fazekasság, hímzés), gyümölcstermelés és -feldolgozás (például: szomolyai cseresznye, milotai dió, őrségi tökmagolaj-sajtolás, penyíei szilvalekvárfőzés), népviselet (palóc), jellegzetes **építészeti stílus** (szeres település, fa harangtorony, harangláb stb.), állattípusok (magyar szürke marha, racka juh, hucul ló), **fesztiválok** (Szomolyai Cseresznyefesztivál), **néphagyományok** (hollóközi húsvéti locsolkodás stb.) gyerekekkel való megismertetése, azok ápolásának, továbbadásának fontos lépései. A pályázatban való felsorolásuk hálás feladat, és fontos az értékmentő, az értékmegtartó és az azt növelő tevékenységek hangsúlyozása. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.2.; 2.3.3.; 2.3.6. alfejezet.)

5. pont: A nevelőmunka hatékonysága függ a tanulási folyamatban alkalmazott általános pedagógiai és speciális természettudományos ismeretszerző **módszerektől** is. A zöld óvodává válás feltételezi a projekt- és az élménypedagógiai módszereket. Megszokott az érzékenyítő (szenzitív) játékok játszási lehetősége. Gyakori a terepen (erdő, rét, mező, folyó-, tópart stb.) való megfigyelés, tapasztalat- és élményszerzés, sokféle vizsgálódás (talaj, kőzet, víz stb.). (Jó gyakorlat: 2.3.2.; 2.3.4.; 2.3.5.; 2.3.6.; 2.3.7. alfejezet.) Amennyiben van, a pályázatban említsük meg az erdei óvodai programot, valamint az óvoda épületében létrehozott, speciális fejlesztést, élményt nyújtó helyiséget (például ilyen lehet az időszakosan „működő” Mikulás-szoba, „érezkelő barlang”) vagy a folyamatos használatra berendezett só- és természetbúvár szobát. (Jó gyakorlat: 2.3.2.; 2.3.4. alfejezet.)

6. pont: A Zöld Óvoda kritériumok között fellelhető a gyerekek – köztük a nemzetiségi, a kisebbségi, a sajátos nevelési igényűek – **képességeinek**, fogyasztói, vásárlói, táplálkozási (zöldség-, gyümölcsfogyasztás), higiéniai (kézmosás), hulladékkezelési (szelektív hulladékgyűjtés, hulladékhasznosítás) **szokásainak**, egyéni fejlettségükhöz igazodó, differenciált alapozásának és fejlesztésének igénye is. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.7. alfejezet.)

7–8. pontok: A zöld óvodák feladata – elsősorban a régióon belüli – **kapcsolatépítés**, együttműködés, kommunikáció az óvodákkal, az ökoiskolákkal, a szülőkkel, a helyi önkormányzatokkal, közművelődési és kulturális intézményekkel, civil szervezetekkel. Mindezek erősítik a gyerekekben, családtagjaikban és az óvodapedagógusokban is a szűkebb környezetükhöz való kötődést, valamint megalapozzák, elmélyítik a hazaszereztetés érzését. A pályázat megírásakor át kell gondolni azt is, hogy ezen a területen mely célok megvalósítására nyílik reális lehetőség rövid és hosszú távon. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3.; 2.3.5.; 2.3.6.; 2.3.7.; 2.3.8.; 2.3.9.3. alfejezet.)

9. pont: A hagyományápolást a kritériumrendszer 4. pontja is tartalmazza. E pontban bővül a hagyományok köre a **zöld jeles napok** ünneplésével. Ezekről tájékozódni lehet például a <http://www.fna.hu/afoldnapja/jelesnapok> honlapon. Többségük, a néphagyományoktól eltérően, új keletű. Az ünnepek között sajátos helyük van: egyrészt tartalmukból következően, másrészt azért, mert a többi ünneptől eltérő módszereket, eszközöket és ötleteket igényelnek. Az ünnepek kiválasztásánál figyelembe kell venni a helyi adottságokat. Az ötletek, módszerek bemutatása az Önértékelés szerves része legyen. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.4.; 2.3.9. alfejezet.)

10. pont: Fontos kritérium az óvoda minden dolgozójának **példaértékű viselkedése**, környezettudatos állampolgári magatartása, ökológiai szemlélete, illetve ezek fokozatos fejlesztése. (Jó gyakorlat: 2.3.3.; 2.3.4.; 2.3.6.; 2.3.7. alfejezet.)

11. pont: Szükséges, hogy az óvoda nevelőmunkáját **segítő szakemberek** (például: logopédus, gyógypedagógus) is betartsák az intézmény környezeti nevelési elveit. Az, hogy az óvoda közössége mit tett, mit tehet ezért, szintén a pályázat részét alkotják.

12. pont: Javasolt **környezeti nevelési munkaközösség alakítása**, amelybe bevonhatók a település (régió) más zöld óvodáinak, illetve a címszerzést tervező intézmények pedagógusai. Célszerű részt venni a mentori, a zöld óvodai bázisintézményi és a forrásközponti feladatokban, és ezt minősíteni kell az Önértékelés vonatkozó pontjaiban. (Jó gyakorlat: 2.3.6. alfejezet.)

13. pont: Fontos időnként **bővíteni, frissíteni a „zöld” továbbképzési témákat** (séta és kirándulási helyszínek természeti és épített környezeti látnivalói, szülői értekezletek zöld témái, hulladékhasznosítási ötletek, erdei óvoda stb.), és ösztönözni kell a kollégákat, igényt, érdeklődést keltve bennük a „környezeti” jellegű önképzésre.

14. pont: **A kritériumrendszer kiemelten kezeli a papírgyűjtést**, és annak óvodai alkalmazását. Tágabban értelmezve: népszerűsíti a szülők körében a korszerű hulladékkezelési elveket. (Jó gyakorlat: 2.3.4. alfejezet.)

15. pont: Az óvodában ügyelni kell a gyermekek **biztonságos és egészséges étel-miszerellátására**, étkezésére, amely kapcsolódjon a tudatos fogyasztóvá válást és vásárlói szokások megalapozását segítő óvodai programhoz. Az étkezés megszervezésében a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírások²³ és a „Mintamenza” program biztosítják a gyermekek megfelelő minőségű étkeztetését (só- és zsírszegénység, tudatos választék, összetétel, idényzöldség, -gyümölcs, beszerzés a környékről). A fenntarthatóság szempontjából fontos előnyben részesíteni a helyi termelők termékeit. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3. alfejezet.)

23 37/2014 (IV. 30.) EMMI rendelet a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról, hatályos 2014. szeptember 1-től. A szerk. megj.: a kézirat lezárva 2014. december 19-én.

Jó példa a közétkeztetésre:

Az Ajka Városi Óvoda intézményegységeiben a Bakonygaszt Zrt. Építő Étterem (Ajka, Rózsa u. 2.) látja el a közétkeztetést. Az egészséges életmódra nevelés sikere érdekében az óvoda és a szolgáltató közötti kapcsolat folyamatos párbeszédre épül. A szolgáltató ankétot szervez, írásban kéri az intézmény véleményét, elégedettségét. Az óvodás gyermekekkel is interjút készítenek az óvónők, a tapasztalatokat átadják. Az óvoda egészségnapján az üzletvezető a családok számára tájékoztatót tart a gyermekétkeztetés előírásairól és annak megjelenéséről a heti étrendben. Az óvoda reforméletemutatóit rendszeresen alapanyagok biztosításával támogatja.

Az óvoda heti étrendjét az alábbiak jellemzik: hetente háromszor nyers gyümölcsöt kapnak óvodásaik, zöldség naponta van a menüben. Hetente kétszer főzeléket készítenek, közülük az egyik zöldfőzelék. A színek megjelenésére is figyelnek, hogy ezzel is kedvet ébresszenek a gyermekben az étel elfogyasztására. Ezt nem színezék használatával, hanem például cékla, vitaminaláta beiktatásával teszik. Az ízesítés, fűszerezés, só- és hozzáadott cukortartalom minimális. Teljes kiőrlésű gabonaalapú korpás zsemle, rozskenyér kerül az asztalra. A sütemények készítésekor magas gyümölcsstartalmú lekvárt, gyümölcsöt, répát használnak. A zabkása gyümölcscsel a gyermekek egyik kedvencévé vált. Garantált az ételsor változatossága. Minden étkezéshez biztosított az állati fehérjeforrás, a húsok közül a zsírszegényt részesítik előnyben. Napi háromszori étkezési szolgáltatást vesznek igénybe, az előírt napi energiaszükséglet 65%-át egy fő- és két kísétkézetéssel biztosítja a szolgáltató. (Adatközlő: Ráczné Németh Csilla intézményvezető)

16. pont: A zöld óvoda ismérve az óvodaépület helyiségeinek környezetbarát kialakítása is. Ez vonatkozik a használati **eszközökre** és a játékokra, a csoportszobai, a folyosói díszítő elemekre, gyűjteményekre, a mosdók, a konyhák felszerelésére, a fal- és más festékekre stb. egyaránt. A ki- és átalakítási tervek évekre bontottan kerüljenek be a pályázatba. Az óvoda „zölddé” válása az anyagi források függvényében több évet, esetleg több Zöld Óvoda címpályázati ciklust is igénybe vehet. Ez ne vegye el senki kedvét! (Jó gyakorlat: 2.3.2.; 2.3.3.; 2.3.6.; 2.3.7. alfejezet.)

17. pont: A csoportszobákban lehet **florárium** a növényeknek, **terrárium** a teknősöknek, **akvárium** a vízi növényeknek, halaknak. Az óvodapedagógusok a szülőkkel együtt hozzanak létre **természetsarkot**, ahol a gyűjtés szabályainak betartásával összeszedett „kincseket” (színes falevelek, termések, magok, tobozvirágzatok, kőzetek, fakéreg-darabok stb.) és a szobanövényeket lehet tartani. Mindezek alkalmat adnak a gyerekeknek néhány élőlény, esetleg társulás, élettelen „tárgy” folyamatos megfigyelésére, különféle gondozási munkák végzésére. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.2.; 2.3.3.; 2.3.6.; 2.3.7.; 2.3.9.3. alfejezet.)

18. pont: Az óvoda **udvara** és annak kertrésze a környezeti nevelés egyik fontos, mindig jelenlévő és felkereshető helyszíne, ezért meghatározó pontja a Zöld Óvoda kritériumrendszernek is. Szükségszerű tehát, hogy az óvodapedagógusok aktívan részt vegyenek a kertrész tervezésében, illetve a ki- és átalakításában. Gondozásának egy részét pedig a gyerekekkel, esetenként a szüleikkel közösen végezzék. Munkára, a munka tiszteletére nevel, az együttes tevékenység közben átélhetik annak örömét, értékteremtő voltát is. (Jó gyakorlat: 2.3.3.; 2.3.4. alfejezet.)

19. pont: A pályázatban meg kell említeni az óvoda **szelektív hulladékgyűjtési gyakorlatát**, eredményeit, és az erre vonatkozó jövőbeni terveket. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3.; 2.3.4. alfejezet.)

20. pont: Érdemes kifejteni a pályázatban, hogy az óvoda hol tart és mit tervez a környezetkímélő **anyaghasználatban, a megújuló energiafogyasztás** kiépítésében, a vízzel, az elektromos energiával, a fűtéssel való **takarékosságban**. (Jó gyakorlat: 2.3.1.; 2.3.3.; 2.3.9.2. alfejezet.) A környezettudatos állampolgári magatartás alapozásában ugyanis mindezek kiemelt helyen szerepelnek.

Az önértékelés elvégzése

Az önértékelési szempontsor a pályázati kiírás mellékleteként csatolt dokumentum. A Zöld Óvoda kritériumrendszer közös értelmezése után ajánlott rátérni a szakmai munkáról képet adó értékelésre. Mindig figyelni kell arra, hogy melyik pályázati mellékletet töltjük le! A melléklet tetején jól láthatóan feltüntetik azt, hogy az **első vagy újabb alkalommal pályázóknak** szól-e az önértékelési szempontsor. A pályázatot **minden feladatellátási hely esetében külön-külön** kell beadni.

Az önértékelési táblázatot – az első alkalommal és az ismételten pályázók is – a **beadást megelőző három nevelési évre vonatkozóan** a lényegre koncentrálni, az első oszlopban felsoroltak alapján figyelmesen töltsék ki! Itt nyílik lehetőség minél több óvodapedagógus bevonására a pályázatírásba. A szempontsor egyes pontjait átadva az anyaggyűjtés során szembesülhetnek a környezeti nevelő munkájuk fejlődésével, és ez szakmai önbizalmat adva ösztönzi a további nevelő munkát. Az értékelő-elemző tevékenységet a pályázatíró csoporttagok végezzék, akár a segítő óvodapedagógus bevonásával. A szempontsorok alatt található „Megjegyzés” rovatba azon tevékenységeket érdemes beírni, melyek a felsorolásban nem szerepelnek, de az óvoda gyakorlatában már megjelentek. Az első alkalommal pályázók sikeres pályázatának feltétele, hogy az óvoda teljesítse a Kritériumrendszerben foglaltak szabadon választott 60%-át (a pályázat 2/1. számú melléklet kitöltése alapján).

Csak az **ismételten pályázók** esetében szükséges a cím elnyerése óta eltelt három év szöveges elemző értékelése (háromoldalas beszámoló). A beszámoló kiindulási alapjául mindig a legutolsó pályázatot kell alapul venni. A szöveges beszámoló megírását segítik az önértékelési lapon lévő vázlatpontok. A beszámolóból tűnjenek ki azok az eredmények, amelyek hűen tükrözik az eltelt három év környezeti nevelését. Ne csak az, ha bővültek a színterek, lehetőségek, melyekkel a gyermekek környezettudatos nevelése érdekében további élményeket, tapasztalatokat biztosítottak, hanem a már régóta meglévő tartalmak mélyítése is. Az „Örökös Zöld Óvoda” címre pályázók esetében ezt a beszámolót kilenc év távlatára visszamenőleg, összehasonlító-elemző önértékelés formájában kell megírni. A pályázati anyagok letöltésénél mindig figyelni kell arra, hogy a megfelelő cím eléréséhez kapcsolt anyagokat, mellékleteket töltsük le!

Fejlesztési tervek megfogalmazása

Az első, a második és a harmadik alkalommal pályázóknak az Önértékelési szempontsor kilencedik pontjának értelmében kell átgondolniuk azokat az indokolt fejlesztéseket, **amelyek három éven belül megvalósíthatók**. Legalább egy, legfeljebb három saját, jövőbeni fejlesztést kell vállalni. A fejlesztési terv alapját az önértékelés adja, hiszen ennek elkészítésekor válik láthatóvá, melyek azok a területek, ahol tovább kell lépni. Nagyon fontos, hogy a fejlesztési tervek leírása körültekintő legyen: olyan célokat kell kitűzni, olyan terveket felvállalni, amelyek megvalósíthatóak. Az anyagi ráfordítással járó feladatnál, az eszközfejlesztésnél előzetesen „gazdasági terv” készítése javasolt, mert tudni kell, hogy a megvalósításukhoz mennyi pénz szükséges, milyen módon és honnan kapható támogatás.

A pályázati dokumentáció összekészítése és benyújtása

A pályázati dokumentációhoz **ellenőrző lista** tartozik, amely mintegy emlékeztetőként figyelmeztet arra, hogy mit kell tartalmazzon a pályázati anyag. Ki kell tölteni két, a pályázat támogatásáról szóló nyilatkozatot is: a nevelőtestületi nyilatkozat szinte adott, hiszen az elkészült pályázat jelzi az elkötelezettséget, a fenntartói nyilatkozat beszerzése pedig óvodavezetői feladat. A fenntartót – ha szükséges – tájékoztatni kell a pályázat lényegéről, erkölcsi értékéről.²⁴ Ez az erkölcsi érték nem csupán az óvoda, hanem a település, a város számára is érték kell, hogy legyen!

A felhívás mellékleteként csatolt formanyomtatványok kitöltése után **két példányban** (egy eredeti és egy másolat) **postán**, valamint a teljes pályázati dokumentációt **elektronikusan**, a pályázati kiírásban megjelölt e-mail címre, csatolt dokumentumként kell megküldeni, az anyagot nem kell szkennelni. A postán és az elektronikusan eljuttatott dokumentációnak azonosnak kell lennie! Figyelni kell arra, ahol erre jelzés van, ott a **cégszerű aláírásnak**, a bélyegző lenyomatának szerepelnie kell. Az adatlapot hiánytalanul kell kitölteni. Amennyiben a pályázathoz támogató szakmai véleményt is csatoltak, akkor az azt nyújtó szakember adatait is szükséges feltüntetni az adatlap megfelelő pontjában. Az **önértékelés kulcsszavainál** az elvégzett önértékelés alapján a környezeti nevelő munkát legjobban jellemző, kifejező szavakat kell felsorolni (legfeljebb öt szó).

A Zöld Óvoda és az Örökös Zöld Óvoda cím pályázati kiírása 2014-től egy felhívásban jelenik meg, a feltételek nem változnak. A beadás folyamatossá vált, az értékelés két ütemben történik, az oklevelek átadására évente egy alkalommal kerül sor.

2.3. Jó gyakorlatok

A **„jó gyakorlat”** az óvodai környezeti nevelőmunkában kipróbált, jól bevált, a gyerekeknek tapasztalatok sokaságát biztosító, bennük pozitív – és néha negatív – érzelmet, élményt kiváltó, új ismereteket adó, tehát eredményes, hatékony, szemléletalakító folyamat. Hétköznapi vagy esetenként attól eltérő helyszíneken alkalmazott újszerű módszerek, eszközök, ötletgazdag tevékenységformák együttese. A továbbiakban olvasható jó gyakorlatok mindegyike alkalmazható, megvalósítható – természetesen a helyi adottságokhoz, lehetőségekhez, a gyerekek fejlettségéhez, a pedagógus személyiségéhez adaptáltan, ötleteivel továbbfejlesztetten – más intézményekben is.

Tizenegy tanulmány mutatja be kilenc zöld óvoda jó gyakorlatát. Az intézmények hazánk hét régiója közül ötöt képviselnek – az észak- és a közép-magyarországit, a dél-alföldit, a közép- és nyugat-dunántúlit. A **tevékenységeiket** közreadó óvodák különböző lélekszámú városokat, valamint községeket képviselnek. 20 ezer fő alatti település Dabas, 20 és 30 ezer fő közötti Ajka, Szentés, Szentendre, 50 ezerhez közeli Nagykanizsa, 70, illetve 80 ezerhez közeli lélekszámú Tatabánya és Szombathely. Budapestet a Pestszentimrét és Pestszentlőrincet magába foglaló kb. 100 ezer lakosú XVIII. kerület reprezentálja. Somoskőújfalu községben kb. 2300-an élnek. A felsorolt városok többsége gazdaságilag vegyes szerkezetű, egy közülük jelenleg is iparváros (Ajka), egy pedig volt bányaváros (Tatabánya). Három település országos jelentőségű idegenforgalmi központ (Budapest, Szentendre, Somoskőújfalu) is. A városok mindegyike járási, kettő pedig – Szombathely és Tatabánya – ezen felül megyeszékhely és megyei jogú város. A „bemutató” óvodák között van kertvárosi és lakótelepi is. Természetföldrajzi környeze-

²⁴ Ld. a cím elnevezéséről pl. a Közép-magyarországi Regionális Zöld Óvoda Forrásközpont véleményét. Letöltés: http://www.humusz.hu/oktatas/zold_ovoda/a_cim/a_cim_elonyei

tük szintén eltérő, van alföldi síkságon, domb- illetve hegyvidéken, vagy annak lábánál fekvő. A környékükön lévő vizes élőhelyek is másfajta, van ahol hegyi forrás, patak, folyam (Duna) és van ahol szikes, illetve mesterséges tó található.

Az óvodák pedagógiai programjában az Alapprogramban megfogalmazott általános pedagógiai elvekre és tevékenységi formákra vonatkozó jó gyakorlatok mellett jelen vannak a helyi természeti és társadalmi adottságokból adódók is. Épp ez utóbbiak különféleségéből következik a zöld óvodákra jellemző jó gyakorlatok sokszínűsége. Mind-egyik szerző több évtizede dolgozó óvodapedagógus, egy részük szakirányú főiskolai továbbképzésen környezeti nevelői szakot is végzett. A jó gyakorlatukat ismertető óvodák között fellelhető olyan, amely első, olyan, amely második, illetve harmadik alkalommal lett zöld óvoda, de találunk köztük örökös címet elnyerő intézményt is. A szerzők bemutatják zöld óvodává válásuk folyamatát, a Zöld Óvoda kritériumrendszer pontjainak fokozatos, tervezett, több évig tartó teljesítését. Példát adnak arra, hogy a nevelőtestület közös akarat- tal, az együtt kitűzött célért végzett munkával, ötletekkel, a szülőkkel való együttműködés révén szinte „csodákra” képes. Arra is van példa, hogy az önkormányzat a környezeti tudatformálásban elért eredmények alapján újabb pályázati lehetőséget biztosít a továbbfej- lődéshez. Jó érzés olvasni egyes zöld óvodák programjainak, az általuk szervezett és veze- tett környezeti munkaközösségeknek, kirándulásoknak, terepgyakorlatoknak, lakókör- nyezetük óvodáinak, esetenként iskoláinak pedagógusaira, a gyerekek szüleire és nagyszü- leire, sőt kisebb település esetén szinte az egész közösségre gyakorolt szemléletalkító hatásairól (például népszokások, néphagyományok átadása, közös terepgyakorlatokon való részvétel, bekapcsolódás az óvodakert építésébe, segítségnyújtás helyszíni foglalko- zások szervezésében és lebonyolításában). Ezek, reményeink szerint erőt és biztatást ad- nak a Zöld Óvoda pályázat benyújtását eddig csak tervező intézményeknek.

Minden egyes „jó gyakorlat” előtt a téma rövid összefoglalása található, majd az, hogy a Kritériumrendszer mely pontjai valósulnak meg a jó gyakorlatban.

2.3.1. Néphagyományok szerepe a fenntartható életmódra nevelésben

A falvakban élő elődeink évszázadokig szoros, mindennapi kapcsolatban álltak a természet- tel. Sokrétű természetismeretük folyamatos tapasztalatszerzésen alapult. Az ezekre vonatko- zó tudásanyag kapcsolódik a népi gyógyászathoz, az etnobotanikához, a természetben (ha- lász, vadász stb.), illetve a természettel való gazdálkodáshoz (földművelés, állattenyésztés). Eleink csillagászati, növény- és állatismerete jelen van a szólások, közmondások egy részé- ben, a népdalok virágszimbólumaiban, a természetes alapanyagú játékszerekben. A minden- napi óvodai munkában jól ötvözhető a hagyományápolás a fenntarthatóságra neveléssel. A szerző bemutatja az év hagyományos jeles napjainak történetét, majd az ezekhez kapcsoló- dó konkrét, az óvodásokkal együtt megvalósítható tevékenységeket, azok természetes alap- anyagainak. Népi kultúránk értékeinek továbbadása hozzájárulhat környezeti gondjaink megol- dásához is, mélyítheti a hazához való tartozás érzését. (A Kritériumrendszer vonatkozó pontjai: 1., 2., 4., 5., 6., 7., 8., 9.)

Gesztenyekert Napközi Otthonos Óvodánk²⁵ Somoskőújfaluban, annak központjá- ban található. Két egyes csoportban 50 gyermeket nevelünk. A településen ez az egy óvoda van.

Mai emberként egyre inkább felfedezzük kártékony életmódunk következményeit, s arra kényszerülünk, hogy komolyan átgondoljuk viselkedési mintánkat, melyet óvónőként a ránk bízottak felé is közvetítünk.

25 A jó gyakorlat közreadója: Molnáré Kiss Anikó

Szüreti játék, Somoskőújfalu

Átgondoljuk, és hamarosan rájövünk, nem kell mindent előlről kezdenünk, hanem tekintsünk csak vissza nagyszüleink életébe, oda, ahol az ember a természettel karöltve élte napjait, elfogadta annak „ingyen”, „kegyelemből nyújtott” adományait, mégis szerető gondoskodással óvta, védte azt, hisz belőle kapta kenyerét.

A paraszti élet hétköznapjait – akárcsak ünnepi szokásait – egyaránt átjárta ez a fajta szemléletmód. Az életet kerek egészként élték az esztendőkörös változásban. Tavasszal, nyáron, ősszel görnyedtek a munka terhe alatt, de télen a természettel együtt pihentek, testben, lélekben, szellemben készülődtek a következő magvetésre. Ez az életforma a nehézségek ellenére is fenntartható volt, „addig nyújtózkodtak, ameddig a takarójuk ért.”

Az alábbiakban tekintsük át, mit hozhatunk át óvodásaink számára ebből a régmúlt világból, hogyan ötvözhetjük a mai kor vívmányaival, értékek menti szellemiségével, és hogyan nevelhetjük gyermekeinket úgy, hogy maguk is megtapasztalhassák azt a népmesei igazságot: *„Jó tett helyébe jót várj!”*

Pedagógiai programunk megírását – „Kisgyermeknevelés a természet közelségével” – a Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet szomszédsága ihlette, melyet falusias életformánk következtében néphagyomány-ápolással gazdagítottunk. 2004-ben „Madárbarát kerté” változott óvodaudvarunk, 2006 óta pedig háromszor vehettük át a „Zöld Óvoda” címet. Jelenleg az „Örökös Zöld Óvoda” cím elnyerésén fáradozunk. Elért eredményeinket nem a kapott címekben, hanem a felnövekvő nemzedékek viselkedésében láthatjuk meg. Ez az igen vegyes és sokszor inkább lehangelő kép viszont nap mint nap arra kötelez bennünket, hogy következetesen éljük óvodai életünket, a gyerekekben megalapozzuk a fenntartható életmód igényét.

Gyűjtögetés – termeld és készítsd magad! Arra törekszünk, hogy a természet adta terméseket, szálas anyagokat stb. összegyűjtve, azokat népi játékok és egyéb használati tárgyak készítésére felhasználva a gyerekek megtapasztalják a természetes anyagok szépségét, egyszerűségét, elhasználódásuk után azok visszaforgathatóságát a természetbe, annak terhelése nélkül. Mi mindent gyűjthetünk még?

Miután a nyári szünetről visszaérkezünk a nevelési év kezdéséhez, máris azon szorgoskodunk, hogy minél több, még a nap által érlelt táplálékot elraktározhassuk télire ugyanúgy, mint ahogy tették azt eleink. Mit készíthetünk belőlük? Szörpöket, aszalványokat, befőtteket, lekvárokat. Száríthatunk csipkebogyót teának téli fogyasztásra, valamint különböző gyógynövényeket, melyek az illatszákocskákba kerülve kellemes illatot árasztanak a mosdókban, de a szenzitív játékkészletünket is gyarapítják. A szüret köré épülve megjelennek az őszi gyümölcsök, zöldségfélék, olajos magvak, melyek az egészséges táplálkozás iránti igényüket elégítik ki.

A tél beálltával különböző magvakat (zsázsa, vöröskáposzta, csicseriborsó) **csíráztunk**, melyek a tízórai, valamint az uzsonna kiegészítői. Már február elején elvetjük a **palántának** való magvakat, s ezeket a tavaszi kiültetésig a természetsarokban nevelgetjük. Óvodánk veteményeskertjéből viszonylag korán ehetünk zöldhagymát, salátát, hónapos retket, majd később a gyerekek egyik legkedveltebb csemegéjét, a sóskát és a zöldborsót, melyeket szintén nyersen fogyasztunk.

„Jó tett helyébe jót várj!” – A fenntartható életmódra nevelés egész pedagógiai programunkat áthatja. Az egészséges táplálék és életmód iránti igényesség megalapozásának elengedhetetlen feltétele faluhelyen a kert gondozása káros vegyszerek nélkül, adományainak fogyasztása, a hagyományos befőzési, eltevési praktikák ismerete. Ezt egy veteményes kert gondozása révén óvodában is meg lehet tanítani.

A tanulási folyamatot **minden héten hétfőn kirándulással kezdjük**, mely köré épül a többi nevelési terület is. Számtalan témamehetünk közvetlenül a természetben eltöltött megfigyelésekkel, vizsgálódásokkal, mozgásos és szenzitív játékokkal színesedik. A gyerekeknek igényévé válik a heti kirándulás, mely a családok életére is pozitív hatást gyakorol. A természetjárás öröme, annak megismerése olyan attitűdöket alakít ki a kicsikben, melyek nemcsak a növény- és állatvilág felé fordítják őket szerető gondoskodással, hanem gyermek és felnőtt társaik felé is. Így láthatják meg egymásban a jót, mely elengedhetetlen egy fenntartható világban.

A somosi óvodások paradicsomot palántáznak

A néphagyomány jeles napjai, ünnepei, zöld jeles napok

Amikor a néphagyomány jeles napjait, szokásrendszerét vizsgáljuk, láthatjuk, hogy gazdagsága számos lehetőséget rejt magában az óvodai alkalmazás terén. Mégis átgondoltan, inkább kevesebbet tervezünk, hisz ezeket a zöld jeles napokkal is kiegészíthetjük. Lakóhelyünk, az adott néprajzi tájegység szokásaiból válogassunk, erre tervezhetjük továbbá a tanítandó népi játékok dalos készletét is. Az alábbiakban a mi Pedagógiai programunkban alkalmazott jeles napok, ünnepek rendszerét közlöm, melyet áthat a fenntarthatóságra nevelés törekvése.

Szeptember 8. Kisasszony napja – Első madarász ovi foglalkozás: gyülekező fecskék megfigyelése a faluban.

Szeptember 23. Takarítási világnap – Udvari életünkben a gyerekeknek folyamatosan biztosítjuk a kerti szerszámokat. Ezen a napon a szülők bevonásával az óvoda környékén és udvarán rendezünk nagyobb takarítást. A komposztáló tartalmát előkészítjük a veteményeskertbe való beásásra.

Szeptember 29. Mihály napja – Legelésző állatok behajtásának hagyományos napja. Ellátogatunk egy közeli tanyára, ahol a juhok, kecskék téli szállását, tartási körülményeit figyeljük meg. Gyűjtünk elhullott gyapjút, labdát vagy karkötőt nemezelnünk, festőnövényekkel (vöröshagyma héja, erdei szeder stb.) gyapjú szalagot festünk, pástorfáragásokkal ismerkedünk a településünkön élő népi fafaragó műhelyében, de az óvodában is kiállítást rendezünk helyi gyűjtőktől kapott darabokból.

Mihály-nap Somoskőújfalu

Október első hétvégéje Európai Madármegfigyelő Napok – Második madarász ovi foglalkozás: szülőkkel együtt választható program, amelynek keretében a Somosi Környezetnevelési Központ ifjú madarászaival megfigyeléseket végzünk a közeli Ortványon.

Október 4. Állatok világnapja – Megfigyelő séta a faluban élő állattartó családokhoz. Az állatok életkörülményeinek szemlélése, közvetlen tapasztalatszerzések az állatokról.

Október 2. hete Szüreti hét – Igazodunk településünk búcsúnapijához, szüreti felvonulásához. Ezen a héten az erdő kincseiből is „szüretelünk” egy kiránduláson, így a vidékünk adta vadon termő gyümölcsöket is megkóstoljuk, ízüket összehasonlítjuk nemesített változataikkal. Ellátogatunk gyümölcsöt termeszto családokhoz is, ahol szőlőt, de leginkább diót, almát, körtét gyűjthetünk. Ezeket feldolgozzuk, elraktározzuk télire, de a szüreti multságunkon is fogyasztunk belőlük, leginkább nyersen. Madárbarát kertként a diót folyamatosan törjük az első fagyok beálltával; egyéb magvakkal együtt a téli madáretetést is szolgálják.

November 1. Mindenszentek napja – A gyerekek maguk is megtapasztalják, hogy az ünnephez közeli napokban szüleik megtisztítják halottaik sírjait, virágokat visznek, gyertyát gyűjtanak emlékezetükre. Ellátogatunk a faluban egy krizantémot termeszto kertészetbe, de figyelemmel kísérik óvodakerti virágzó növényeink életét is. Lámpásokat készítenek levélnyomattal, melyek e szorongató időszakban vidámítják hangulatunkat mesehallgatásnál és az öltözőben, a szülőket várva.

November 5. Imre napja – Fonások, szövések kezdete. Jó alkalom az anyagtakarékosság megtanulására, maradék fonalak felhasználására körmöcskén, felhasított anyagdarabokból szövés karmantyún, szövokereten.

November 11. Márton napja – Szent Márton legendája már a kisgyermek lelkét is megindítja a jóságra, az ínségben szenvedők megsegítésére. Megfigyeljük a falunkban még fellelhető libákat, kipróbáljuk a tollfosztást, lúdtollal rajzolunk, megszólaltatjuk a tollsípót. Napjához időjárásjóslás is kapcsolódik, melynek beteljesülését megbeszéljük az újsztendőben.

November 19. Erzsébet napja – A „rózsalegendát” csillogó szemekkel hallgatják a gyerekek. Figyeljük, Erzsébet „megrázza-e pendelyét”?

November 25. Katalin napja – Megfigyeljük a napi időjárást, ennek megfelelően megtanuljuk Katalin-napi időjárásjósló regulánkat. Katalin-ágot nem hajtunk, hisz óvoda lányaink férjhez menetele igen távoli még.

November 30. András napja – A disznóvágások hagyományos kezdete. Ismét egy megfigyelő séta a faluban, látogatás egy állattartó gazdaságba. Régi állatfajtánkat, a mangalicát összehasonlítjuk más sertésfajtákkal. Az óvodában disznóhúsból készült finomságokat kóstolunk.

András napjához legközelebb eső vasárnapkal kezdetét veszi az **Advent**, készülődünk a karácsonyra. Adventi koszorúnkat vesszőgúzsából készítenek körkereszt formájúra, melynek közepére csipkebogyót helyezünk, és általunk öntött vagy mártogatott méhviasz gyertyákkal ékesítjük. Ha teljesítette feladatát, nyugodt szívvel engedjük vissza a természetbe.

December 6. Szent Miklós napja – A Mikulásváráshoz hozzátartozik Szent Miklós legendája. A hagyományos, somosi Mikulás kifordított vasutas kabátban, kucsmával a fején érezik meg óvodánkba, a gyerekeknek hozott fehér csomagban egészséges, szülők által készített finomságok rejlenek (mézesdió, -mogyoró, aszalt szilva, birsalmasajt stb.). Évek óta figyeljük a gyerekek arcát, nagy örömmel fogadják ezt a fajta ajándékot. Mindez szoktatás kérdése.

December 13. Luca napja – Beszélgetünk a Luca napi hiedelmekről, de a tréfálkozás mellett elültetjük Luca napi búzáinkat is, mely a jövő évi termésre jósol. Az ültető edény joghurtos pohár, melyet ilyenkor újrahatszennelünk. A közepébe méhviaszgyertyát sod-

runk, majd mindez „újrapiából” készített csomagolást kap. Minden évben ezt viszik haza a gyerekek a karácsonyi asztalra, valamint az általuk sült magvas mézeskalácsot.

A **karácsonyi készülődésben** kizárólag természetes anyagokat, terméseket használunk. Felelevenítjük a somosi betlehemes játékot, mely rövid és kedves. Ezzel is erősítjük a gyerekekben a Jézuska-várás örömét.

Január 1. Újév – Fontos, hogy egymásnak mindig azt kívánjuk, amit magunknak is kívánnánk. Így az újévi köszöntőinkkel megalapozzuk az egymás felé fordulás, megértés hangulatát.

Január 6. Vízkereszt napja – Lezárul a karácsonyi ünnepekör, kezdetét veszi a farsangi időszak. Jó tudni, hogy az otthoni karácsonyfákat ezen a napon kell lebontani. Beszélgetünk róla, mi lehet az elhasznált karácsonyfák sorsa, miért jobb a tőlabdás.

Február 2. Gyertyaszentelő Boldogasszony napja – Megfigyeljük, láthatja-e a medve az árnyékát, megtanuljuk az ide vonatkozó időjárás jósóló regulát.

Február 19. Zsuzsanna napja – Füleken ekkor osztják ki a madaraknak a füttyülőt. Újabb madarász ovi foglalkozás keretében megfigyeljük a madarak párkeresését a közeli Barackosban. Ha az időjárás enyhe, már nem etetjük, csak továbbra is itatjuk az etetőkre szoktatott kis kedvenceinket.

Február 24. Mátyás napja – Szintén az időjárásra jósolunk ezen a napon.

Farsangi mulatság – A hagyományos játékok mellett szenzitív játékokat is tervezünk.

Hamvazószerda, a Nagyböjt kezdete, húsvéti készülődés – Elkészítjük Cibere és Konk bábokat, kását főzünk és ciberelevest kóstolunk. Mindemellett hangsúlyozzuk, hogy gyerekek nem böjtölhetnek. Szalma kiszabábunkkal a Báberki-patakhoz vonulunk, s ott a ruhákat levéve róla a patakba vetjük a bábuval együtt a telet és betegséget is. Nem ártunk vele a természetnek. A húsvéti készülődés nemek szerint megoszlik. A fiúkkal locsolóüveget díszítünk és forrásvizet vagy rózsavizet teszünk bele, verset tanulunk. A lányokkal tojást írunk méhviasszal, és festőnövényekkel színesítjük.

Március 18. 19. 21. Sándor, József, Benedek napja – Elmeséljük a három meleghezó tréfás történetét, elkészítjük figurájukat csuhéból. Megtanuljuk az ismert időjárásjósóló regulát.

Március 22. A víz világnapja – Kitisztítunk egy közeli forrást. Vízmintát veszünk tőből, patakából, forrásból. Megvizsgáljuk, van-e benne élőlény. Beszélünk a víz fontosságáról. Ezen a héten egy pancsolómedencét teszünk élhetővé a gyerekek kedvenc díszhalai számára.

Április 22. A Föld napja – Erre a napra tervezzük a veteményezést kiskertünkbe, valamint gyógynövényeinket is gondozzuk.

Április 24. Szent György napja – Visszalátogatunk arra az állattartó tanyára, ahol Szent Mihály napján jártunk. Megfigyeljük a legelő állatait, mozgásos és szenzitív játékokkal mélyítjük el a gyerekek ismereteit.

Május.1. – Májusfa állítása, azaz díszítése. Külön erre a célra ültettünk fát, melyet ezen a napon színes szalagokkal díszítünk. Ez közösségi májusfa, nem a fiúk adják a lányoknak. Tavaszt ünnepelve körbeénekeljük.

Május 10. Madarak és fák napja – A nyolc alkalomból álló madarász ovi foglalkozásaink utolsó eseményeként természetismereti vetélkedőt tartunk a gyerekeknek a közeli Barackosban.

2.3.2. „Érzékelő barlang” mint környezeti nevelési helyszín

Az „Érzékelő barlangban” különleges módon valósul meg a környezet megismerésére nevelés koncentrációja a többi tevékenységi formákkal. Javasoljuk a hasonló, a gyerekeknek nagy élményt adó helyiség létrehozását. (A Kritériumrendszer vonatkozó pontjai: 1., 3., 5., 16.)

A **szombathelyi Szürccsapó Óvoda** nevelői szobájában a barlangot évente háromszor rendezzük be: ősszel, télen és tavasszal.²⁶ Ebben a speciális nevelési térben a legtöbb külső inger kizárásával egy-egy adott időszakra jellemző tárgyak gyűjteményével találkozik a gyermek. A kisgyermek érzelmein keresztül éli meg az őt körülvevő világot. Erre alapozva készítjük az érzékelő barlangot, ahol egyszerre több érzékszervét használja, ahol kicsi helyen összegyűjtve látja azokat a tárgyakat, amiket már közvetlen környezetében, az óvoda udvarán, sétákon, kirándulásokon vagy az erdei óvodában tapasztalt. Először mindig a természetben találkozik a termésekkel, magvakkal, falevelekkel, egyéb növényi részekkel, rovarokkal stb. Majd később a barlangban ismét felidézheti a hozzájuk kapcsolódó élményeket, ismereteket. Kicsit másképp, más helyen, de mindenképpen **megerősíti a helyszínen látottakat, megbeszélteket**. Arra törekszünk, hogy a gyűjtemények nagy részét a gyerekekkel közösen, a gyűjtött kincsekből állítsuk össze, amihez személyes érzelmek fűztek, amiről érzéki benyomások alapján szereztek tapasztalatokat (megnézték, meghallgatták, megszagolták, megérintették, esetleg megkóstolták). Fontosnak tartjuk a közvetlen környezetünk megismerését, megismertetését, hogy ne csak felismerjék, milyen fának a levelét látják (juhar, tölgy, hárs), de azt is tudják, hogy ezeket a mi óvodánk udvarán találtuk, vagy ilyen fák a mi óvodánk udvarán is vannak.

Egyszerre kevesen (8-10 gyermek) megyünk be a barlangba, és annyi időt töltünk ott, amennyit a gyermekek érdeklődése megkíván. Óvodánk nyolc csoportjába összesen 211 gyerek jár. A csoportok vegyes összetételűek, így általában kisebb és nagyobb gyerekek együtt jönnek az „érezékelő barlangba”, ahol nagyobbaknak való, komolyabb, elmélyültebb munkát igénylő vizsgálódásokra is adunk lehetőséget. Ilyenkor céljaink, feladataink határozzák meg a gyerekek összetételét, így biztosítjuk a nyugodt, elmélyült tevékenységet. Szinte minden gyermek szívesen, ujjongva jön ide. Tapasztalataink szerint az **egyéni fejlesztések** egyik legjobb, kihagyhatatlan színtere az „érezékelő barlang”. A kisgyerek és az óvodapedagógus is intenzíven tud az adott célra, feladatra koncentrálni, hiszen csend van, nem kell másra figyelni, csak egymásra. Mindenre jut elég idő, elég hely. Ilyenkor csodadolgok történhetnek és történnek. A gyerekek is érzik és tudják, hogy a felnőtt csak rájuk figyel, most csak ők ülnek egyedül az óvó néni ölében, nem szól bele másik gyerek a beszélgetésbe, csak nekik szól a zene, az ének. Tapasztalatból tudjuk, hogy ezek az együttlétek lehetőséget adnak az **intenzív érzelmi élményekre**, megváltoztathatják a gyermek-felnőtt, gyermek-gyermek egymáshoz való mindennapi viszonyát, további óvodában töltött idejének minőségét vagy a külső világhoz fűződő kapcsolatát.

Érzékelés, párosítás, csoportosítás

Az egyik alapvetően használt módszerünk az érzékelő barlangban a **cselekedtetés**, tevékenykedtetés. A termések, kőzetek stb. rakosgatása, válogatása, rendezgetése közben számukra új összefüggéseket, törvényszerűségeket ismerhetnek meg. Az érzékelő zsákban a csak a kezükkel, ujjakkal felismert gyümölcsök megpillantása büszkeséggel tölti el őket. A nem odavaló dolgok kiválogatása nem csak emlékezetüket, figyelmüket, gondolkodásukat fejleszti, de fenntarthatóságra is nevel. Játék közben sajátítják el azokat a helyes mintákat, pozitív viselkedési szabályokat, amelyek élhetőbbé teszik a saját környezetüket is. Ezért készítünk mi magunk is természetes anyagú, fejlesztő hatású játékokat a barlangba: így nem csak a gyerekek, de közvetve szüleik szemléletét is formáljuk.

Az érzékelő barlang helyet ad a **néphagyományok** felelevenítésére, a csendesebb, elmélyültebb játékok kipróbálására, felidézésére. A gyerekek közben átélik az egymásra figyelés, az „együttmozgás” és az „együtt mondás” örömét. A népmesék, mondókák, népköltések történetei ebben az elvarázsolts, meseszerű környezetben még magával ragadóbbak, még varázslatosabbak, még csodálatosabbak. Könnyebb a szereplőkkel való azonosulás, nagyobb a katarzis.

Az őszi barlangba a fény csak alig-alig jut be. A gyerekek gyűjtötte termések, növényi részek, gyümölcsök stb. hívogatóan elhelyezve várnak rájuk. Az óvó nénik által készített fejlesztő játékok közös játékokra, a mécsesek meleg fénye, a körben elhelyezett ülőpárnák beszélgetésre, mesére hívják őket: ez egy olyan világba kalauzol, ahol jó lenni, ami feltölt, megnyugvást hoz, és olyan élményekkel gazdagodnak általa, mint sehol máshol.

Az adventi barlang az ünnepi készülődés, az ünnepvárás helye. A gyerekek sültötte mézeskaláccsal feldíszített fenyőfa alatt jó mesét hallgatni, verselni, énekelni; karácsonyi és egyéb élményekről, vagy akár csak „fontos” dolgokról beszélgetni. Időt hagyunk arra, hogy a gyerekek mindazt elmondhassák, amit szeretnének, ez jó a testnek és léleknek egyaránt. Hatékonyan fejleszti az óvodások beszédkedvét, beszédfigyelmét, szociális képességeiket is, így az egymásra való odafigyelést, az egymás iránti tiszteletet.

A vizes barlang már más világ. A mennyezeten látható tavaszi csillagképek alatt a gyerekek játszva tanulják meg többek között azt, hogy milyen fontos az élethez a víz, mit tehetünk létének, tisztaságának megóvásáért. A vízen kalandozva eljuthatnak távoli tájakra. Nyomon követhetik azt az utat, amin a tealevél eljut hozzánk, hogy mi vizet forralva megihassuk. Földgömb és nagyító, vagy akár csak képzeletük segítségével elutazhatnak idegen mesebeli tájakra. Mindeközben fejlődik a figyelmük, téri tájékozódásuk, gondolkodásuk, emlékeztük, akarati tulajdonságaik stb. A Perint-patak, a Csónakázó-tó közel van óvodánkhoz, ezért azok mentén rendszeresen megfigyeljük az ottani élőhelyeket is. Az ott szerzett tapasztalatok, új ismeretek feldolgozásának is az egyik legjobb helye a vizes barlangunk.

Az „érezékelő barlangban” vezetett tevékenységek nevelési folyamatunkba szervesen illeszkednek, tudatosan tervezettek. Tőlünk, óvodapedagógusoktól nagyfokú felkészülést igényel, hisz a holisztikus szemléletnek, az ökológiai gondolkodásmódnak itt is – mint az óvodai élet egész folyamatában – érvényesülnie kell.

2.3.3. Óvodakert kialakítása és a kerti munka szerepe a szemléletváltásban

Az óvodakertnek mint helyszínnek a „zölddé” váltása kiemelkedően fontos. A munkálatokban az óvoda minden dolgozója és a szülők is aktívan részt vehetnek. Az alábbi jó gyakorlat információt ad az udvar környezetbarát anyagú játékaikról, a csoportszobákról és azokról az eredményekről, amiket az óvoda a különböző javakkal való takarékoság, a szelektív hulladékgyűjtés, a komposztálás és az egészségfejlesztés kapcsán mutathat fel. (A Kritériumrendszer vonatkozó pontjai: 1., 2., 5., 7., 8., 10., 18., 19., 20.)

Dabas város központjában épült fel 2010-ben két régi óvodaépület kiváltására a 150 férőhelyes, 6 gyermekcsoportos Új Bóbita Óvoda, melyhez hatalmas, közel 10 ezer m²-es udvar tartozik.²⁷ Ez ideális terepet biztosít a gyermekek szabadban történő egészséges mozgásához, játékaikhoz és egyéb tevékenységeikhez. Szemléletmódunk és a környezeti tudatformálásban elért eredményeink hatására 2012-ben pályáztunk meg a Zöld Óvoda címet, a már meglévő Madárbarát Óvoda cím mellé. A zöld óvodává válásra 2008 óta tudatosan készültünk. Úgy érezzük, hogy a Zöld Óvodák kritériumrendszerének több mint 80%-át már az első pályázatunkban teljesítettük.

Óvodánk egész közösségén, épületének külső és belső megjelenésén is tükröződik a környezettudatosság, a „másfajta” gondolkodás. Az épület helyiségeinek **berendezésén** az egyszerűség, a praktikusság, a takarékoság, a természetes anyagok felhasználása érvényesül. A mosdókban a vízcsapok fölött elhelyezett „Potyka” béka matrica, a fogmosó pohárra, villanykapcsolóra, radiátorra felragasztott „Cserke” róka, a szemetes- és szelektív kukáknál elhelyezett „Kupacs” süni, a növényeknél és az ablaknál lévő „Berka” bagoly matricák mind-mind a különböző fenntartható viselkedési módok elsajátítását ösztönzik, és figyelmeztetnek a helyes viselkedés fontosságára. A matricákat pályázaton nyertük úgy, mint a környezetvédelemmel kapcsolatos kirakókat, mesekönyveket és foglalkoztató füzeteket, a Zöld Jeles Napok Naptárát és a Bábos Ládikót is. A csoportszobák egyéni hangulatúak, sok növény teszi őket hangulatossá, és mindenhol van akvárium vagy terrárium. Mindegyikben található természetsarok a sétákon, kirándulásokon és a kertünkben gyűjtött „kincsekkel”. Óvodánk tetőtere alkalmas a gyógy- és fűszernövények szárítására, csomagolására, melyet gyermekeink felnőtt irányítással ügyesen végeznek. Lényegesnek tartjuk az energiatudatosságra való nevelést is az óvodában. Bár az energiatakarékosági rendszer jól kiépített az épületben, mégis folyamatosan törekszünk a víz- és áramfogyasztással, valamint a fűtéssel való további takarékosagra.

Az óvoda udvarán lévő többfunkciós mozgásfejlesztő játékok környezetbarát anyagból készültek, és a különféle terepvizonyok is széleskörű mozgástapasztalatot biztosítanak egész évben a gyermekeknek. Ilyen a szánkódomb, a kiserdő, a tanösvény, a KRESZ-park, a foci- és futópálya, a homokozók, a baba- és mászó házak, a csúszdák, a csimasparkok, a mókuskerek és a különféle hinták. Az Európalánta Egyesület „Bábozd Zöldre az Otthonod!” (lásd a 3.3 fejezetet) Óvodai Környezeti Nevelési Programja óta hétköznapi rutinként működik óvodánkban a fent jelzettek mellett a szelektív hulladékgyűjtés. A hátsó udvaron kialakított gyűjtősziget hatékony működtetésében a szülők és a város vállalkozói is kiváló partnereknek bizonyulnak. Folyamatosan gyűjtjük a vegyes papírt, PET palack- és italos kartont, akciókban pedig csokipapírt, műanyag kupakot.

A 2011. év kiemelt feladata volt az óvodakert, és abban a veteményes, zöldséges, gyógy- és fűszernövény, valamint gyümölcsös kertrész létrehozása. Ez a szülők és az óvoda minden dolgozója segítségével 1200 m²-en valósult meg. Lenyűgöző hatású, különböző tevékenységekre és tapasztalatszerzésre alkalmas kertünk lett. Fő célként azt tűztük ki, hogy gyermekeink tavasztól a tél beálltaig folyamatosan végezzenek növényápolási feladatokat. Eközben a természet szeretetére, megóvására kívánjuk nevelni őket, és a természetközeli élettel olyan tapasztalatok birtokába juttatni, amelyek az életkoruknak megfelelő biztos eligazodáshoz és tájékozottsághoz szükségesek.

Tudjuk, hogy óvodáskorban a gyermekek legfőbb élményforrása, a személyiségfejlesztés legfőbb színtere, a készség- és képességfejlesztés leghatékonyabb módja a játék. Mi azonban hiszünk abban, hogy a **kerti munka** is tartalmaz számtalan olyan **játékos** elemet, melynek kapcsán a gyermek megélheti a közösségért való tevékenység örömet, az egymáshoz való alkalmazkodás képességét, nyitottabbá, önállóbbá, fegyelmeztettebbé

27 .A jó gyakorlat közreadója: Kecskéné Harmincz Jolán

A dabasi óvodások kertje az egyik legnagyobb óvodakert Magyarországon

bé, türelmesebbé és toleránsabbá válhat, vagyis fejlődik egész személyisége. A kerti munka az ismeretek tapasztalati úton történő megszerzését is biztosítja. Ilyen például a vetés, a palántázás, a gyomlálás, a kapálás, az öntözés, valamint betakarításkor a termékek felismerése és megnevezése. Eközben olyan nevelési célok is megvalósulnak, mint a motiváltság, kreativitás, a természet szeretete, tisztelete, megóvása és az egészséges életmódra nevelés.

A mi óvodásainknak az óvodakert mindennapi élmények színhelye és az egészséges ételek forrása. Például tízóráira és uzsonnára medvehagymás sajt- és vajkrém, padlizsánkrém, zsíros kenyér metélőfokhagymával, metélő- és lilahagymával, sárgarépa reszeléssel fogyasztható. Ebédhez saját készítésű paradicsom- és káposztasalátát, vegyes vágottat kínálunk, desszertként pedig sütőtökös finomságokat: muffint, kekszet, sütőtökös golyót, illetve sárgarépatortát és aranypatkót. Az aszalás, szárítás, csíráztatás, salátakészítés, reformédességek sütése része a napi tevékenységeknek, és ezáltal közkinccsé válik a szülők és nagyszülők számára is.

Márciusban a felnőttek által előkészített talajba a gyermekek elvetik a gazdaboltban közösen kiválasztott és megvásárolt magokat (retek, sárgarépa, borsó, sóska, hagyma). Megfigyelik a gyümölcsfák és cserjék, így a meggy, szilva, málna, szeder, ribizli, naspolya, mogyoró metszését és apró darabokra tördelik a gallyakat, vesszőket a komposztálóba helyezéshez.

Áprilisban, májusban palántáznak (paprika, paradicsom, karalábé, káposzta, dinnye, padlizsán) és elvetik a napraforgót, a főzni, pattogatni és díszíteni való kukoricát, a sütő- és a dístököt. Óriási élvezettel kóstolgatják az első szem érett földiepret, meggyet, majd meggyes, epres pitét sütnék és turmixot készítenek.

Május végén vagy június elején aktuális a levendula szüretelése, figyelve arra, hogy virága megszáradva a mosdók illatosítására alkalmas legyen.

Évzáró gyermeknapi rendezvényeinken színes kínálatot nyújtunk szárított, csomagolt gyógy- és fűszernövényeinkből, melyet a szülők szívesen vásárolnak.

Június, július, augusztus hónapokban az öntözés és kapálás mellett már a munka gyümölcse is nap mint nap szedhető és fogyasztható, hiszen a paprika, a paradicsom, a főzni való kukorica, a málna, a ribizli, a szeder és a görögdinnye igen kedvelt csemege. Ezekből naponta bőségesen kerül az asztalra. Gyógynövényeink közül a menta- és a citromfű-szedés rendszeres tevékenység, mert hűsítőként a meleg napokban az ezekből készült ízletes teát fogyasztják gyermekeink. Augusztus végén megújulnak a csoportok epres ágyszalai, hiszen új palánták kerülnek elültetésre a következő évi bő termés érdekében.

Az őszi hónapok, a **szeptember, október** a betakarítás, a szüret jegyében telnek: paprika-, paradicsom-, káposztasavanyítás, -eltevés, karalábé-, sárgarépa-felszedés, -tárolás, valamint kukorica-, napraforgó-betakarítás és a madarak téli etetésére történő előkészítés, tárolás történik. A sütő- és a dísztök leszedése a „**Tök jó nap**” és a **Márton napi „Liba-nap”** multságok szülőkkel közös játékos vetélkedőihez, töklámpások faragásához, sütőtökös ételek készítéséhez biztosít sokszínű alapanyagot, a felsorolt programok résztvevőinek pedig maradandó élményt.

Novemberre már csak az elszáradt növényzet, a tök- és dinnyeindák összegyűjtése, komposztálásának előkészítése marad, de természetesen tudatosítjuk a gyermekekben e munka fontosságát is. A szerves trágya értéke mindig csak a következő évek termésében mutatkozik meg. Ahhoz, hogy a mi kertünkben mindig friss, jóízű és finom terményeket tudjunk begyűjteni, szükség van a komposztálásra. Ekkora területre nem elegendő a nálunk képződött komposzt, de a szarvasmarhatelepről ajándékba kapott nagy mennyiségű trágyával együtt hozzájárul a termőtalaj jó minőségéhez. Gyermekeink számára mindig nagy élmény az őszi gépi szántás és a tavaszi talaj-előkészületek megfigyelése.

Mi a kertünkben nem alkalmazunk növényvédő szereket, műtrágyákat, csak természetes anyagokat. Igyekszünk minden munkálatot időben elvégezni, így megelőzzük a „betegségek” kialakulását és elterjedését. Nálunk valóban korlátlan lehetőség nyílik kerti munka végzésére, ez azonban csak rengeteg odafigyeléssel, lelkesedéssel, összehangolt, tervszerű munkával és igazán elkötelezett nevelői és alkalmazotti közösséggel, valamint támogató és együttműködő családokkal lehet sikeres és eredményes.

2.3.4. Az „újjáéledő” óvodakertben rejlő lehetőségek

A **nagykanizsai Attila Óvoda** (minősített referencia intézményként és felsőoktatási gyakorlóhelyként) a cím szerinti minősített jó gyakorlattal rendelkezik. Kertjük jelentőségét növeli, hogy az óvoda a lakótelepen található. A kert gondozásában részt vállalnak a dajkák. A gyógynövények termesztése nem igényel nagy területet, ezért bármelyik óvodában megvalósítható. Több éves kerti tapasztalatuk azt bizonyítja, hogy ez egy másfajta nevelési környezet, ahol a gyermekek szívesen tevékenykednek, örömteli felfedezések részesei, játszva sok ismeret birtokába jutnak. Minden óvoda ötletet meríthet a kert berendezéseire (például: „meteorológiai állomás”, napóra), az ott alkalmazható módszerekhez, a környezeti és az egészséges életmódra neveléshez, a környékre jellemző gyümölcsfajták és lágyszárúak ültetéséhez, a gyógy- és fűszernövények óvodai felhasználásához. (A Kritériumrendszer vonatkozó pontjai: 1., 2., 7., 8., 10., 18.)

Városunkban 12 óvoda működik. Óvodánk a Nagykanizsa Központi Rózsa Óvoda tagintézménye.²⁸ A tagintézmény hat csoporttal működik, ahol 150 gyereket nevelünk. Pedagógiai programunkban kiemelt szerephez jut a környezet tevékeny megismerése, a

28 .A jó gyakorlat közreadója: Németh Zoltán Ferencné

környezettudatos magatartásformák alapjainak lerakása. Tagja vagyunk az Egészségesebb Óvodák Nemzeti Hálózatának (lásd: 3.3 pont), melyhez szervesen kapcsolódik a **sőszo**ba működtetése. 2006-óta veszünk részt a KOKOSZ munkájában. 2009-ben a környezettudatos nevelésben elért eredményeinkért a Zala Megyei Önkormányzattól „Zöld Zala” minősítést kaptunk. Kollektívánk a „Zöld Óvoda” (2006., 2009., 2012.), illetve Örökös Zöld Óvoda (2013.) címet nyerte el. Dr. Czinki László okleveles táj- és kertépítő mérnök tervei alapján 2004-ben átfogó **udvarrekonstrukciót** valósítottunk meg. Dombokat, pergolát, „oázist”, sövénylabirintust, veteményeskertet hoztunk létre. A Magyar Pedagógiai Társaságtól Zöld Óvoda Bázisintézményi feladatokra kapott összegből 2010-ben óvodakertünket teljesen átalakítottuk. Jelenleg **növénysimogató és fűszerkert**ként működik. Az itt végzett tevékenységre alapozva minősített jó gyakorlattal rendelkezünk. Szándékunk az, hogy a lakótelepi környezetben élő családokhoz közelebb hozzuk a természetet, gyermekeiken keresztül formáljuk környezeti szemléletüket. Az óvodakert változatos élővilág felfedezésére, megismerésére teremt lehetőséget. Az ehhez szükséges eszközök körét folyamatosan bővítjük, pótoljuk például nagytűs poharak, távcsövek, aszaló beszerzésével. **„Meteorológiai állomásunkat”** a belső kertben helyeztük el, ahol a szél irányát, erősségét, a lehullott csapadék mennyiségét tudjuk mérni, megfigyelni. **Napóránk** is az állomás része: segítségével az égtájak irányát, a fény és árnyék kölcsönösségét ismerik meg óvodásaink. Rendelkezünk gyermekméretű kerti szerszámokkal is. Udvarunk 2004 óta „Madárbarát kert”, ahol kedvező feltételeket biztosítunk a madaraknak a fészkelésre, télen rendszeresen etetjük őket. De nemcsak a madarakat, hanem a színes lepkéket is becsalogatjuk, bugás lángvirág, nyári orgona, petúnia ültetésével. Óvodakertünket éves terv alapján, heti rendszerességgel látogatják csoportjaink. **Kerti naplónk**ba rögzítjük a megvalósult tevékenységeket, azok idejét, a felhasznált eszközöket, módszereket és a résztvevők számát. A foglalkozásokat általában **mikrocsoportos** (6-8 fős) formában valósítjuk meg. Ez nagyon kedvező a differenci-

Kamillaszedés a nagykanizsai Attila tagóvodában

álás, a tehetséggondozás, személyes bánásmód alkalmazására és a társas kapcsolatok alakulásában. A gyermekek előzetes ismeretére, tudására gondosan építünk. Nemcsak a tervezett, hanem a spontán adódó helyzeteket, szituációkat is kihasználjuk.

Kerti tevékenységeink beépülnek **projektjeink**be, például a „Kis kezekkel a környezetért” vagy az „Erdővel-fával a holnapért” címűek kapcsolódnak zöld és más jeles napjainkhoz. Zöld (például: az állatok világnapja, a víz világnapja, a Föld napja, madarak és fák napja, a környezetvédelmi világnap) és más jeles napjainkhoz (Luca nap, húsvét, anyák napja). A hagyományos pedagógiai módszerek mellett a vizsgálódás, megfigyelés, vagyis a természettudományos ismeretszerző módszerek szintén nagy hangsúlyt kapnak. Időt és teret biztosítunk a szemlélődésre, felfedezésre. Módszereink között jelen van a **drámapedagógia** is. Óvodánk udvarán nagy zöld terület található, ami ideális feltételt biztosít a szabadban végzett tevékenységekhez. A dombokon gurulnak, szánkóznak a gyerekek, óvodai tájfutást rendezünk különféle fák érintésével, cseresznyét, meggyet, almát szedünk, szőlőt szüretelünk, rovarokat, madarakat figyelünk meg.

Óvodaudvarunkon, óvodakertünkben változatos **növényvilággal** ismerkednek a gyerekek. Különböző gyümölcsfáink közé a régi fajokat, például a házi berkenyét, amely 2013-ban az év fája volt, próbáljuk visszatelepíteni. Óvodakertünkben hagymás növények (nárcisz, fürtös gyöngyike, jácint, sáfrány), egyváriak (kamilla, körömvirág, kapor) és kétnyári növények (árvácska, nefelejcs, petrezselyem), lágyszárú évelők (árnyékliliom, cickafark, csillag őszirózsa, nőszirm) és fászfűszerek (törpefenyő, keleti fűszerceszke) egyaránt élnek. A **vizes élőhely** növényei közül néhányat, például a vízi mentát, golyahírt, vízi hídőrt kis kerti tavunkban tudjuk bemutatni.

A szervesen egymásra épülő kerti tevékenység részeként jelenik meg a **komposztálás**. A növényeink öntözéséhez szükséges víz nagy részét **csapadékvízgyűjtő** edényünkől biztosítjuk. Védett, mediterrán jellegű belső kertünkben jól érzik magukat a különféle gyógy- és fűszernövények, amelyek vonzzák a lepkéket, méheket, darazsakat; így azok megfigyelése is folyamatos. A gyermekek megismerhetnek néhány **gyógy- és fűszernövényt**. Ezek nemcsak változatos formáikkal, hanem átható illatukkal is felkeltik óvodásaink figyelmét: szívesen morzsolgatják leveleiket és ismerkednek illatukkal. Kamilla, menta (melynek mentoltartalmú illóolaja kisgyermekeknek nem ajánlott), citromfű, körömvirág, levendula, zsálya élnek kertünkben. A gyermekekkel közösen készítjük elő az ágyást, illetve vetünk magot vagy palántázunk, ápoljuk növényeinket; figyelemmel kísérjük azok fejlődését. A növényi részek begyűjtésében is részt vesznek óvodásaink. A szárított vagy friss gyógynövényből teát készítünk. Használjuk légrfrissítőként is, illetve a gyermekek kis kendőbe hajtogatva illatos karkötőként viselik. A szülők számára kedves ajándék a gyógynövénycsokor vagy szárított növényvel töltött zsákocskó. Néhány gyógynövénynek, mint a sarkantyúvirágnak vagy a kerti borágónak, ehető a virága. Ez nagyon érdekes felfedezés az óvodásoknak. Ugyanakkor meg kell tanulniuk, hogy bizonyos növények mérgezőek, ezért nem szabad semmit sem megkóstolni, megenni, amit nem mutatnak meg felnőttek. A szülőkkel is megismertetjük óvodakertünket, szülői értekezlet vagy játszódélután keretében. Városunk, illetve a megye óvodáiból is érkeznek hozzánk kolléganők, akik óvodakertünkben hospitálnak, vagy csak ismerkednek, ötletet gyűjtenek nálunk.

2.3.5. A külső helyszíni „foglalkozások” fejlesztő hatásai

A terepséta komplex tevékenység, sokoldalú a képességfejlesztő és szokásalakító hatása. A projektorientált tanulási forma mint módszer tudatos, hatékony alkalmazása is hozzájárult ahhoz (több más módszer mellett), hogy a Szombathelyi Szűrcsapó Óvoda először

Libatojás, tyúktojás

biztosítunk a gyermekeknek ahhoz, hogy a kitűzött céljainkat, feladatainkat maradéktalanul meg tudjuk valósítani.

Ebben a folyamatban fontos szerepet töltenek be az élménygazdagító séták, kirándulások. Minden projektünk alapja ez. A **projekt** egy-egy téma komplex feldolgozását teszi lehetővé, és sokféle képesség, készség fejleszthető, illetve viselkedési szokás alapozható általa.

Csoportom 3-7 éves korú gyermekekből áll, létszámunk 28 fő. Mindannyian nagyon érdeklődőek, nyitottak a világ, a környezetük iránt, szüleik is nagyon segítőkészek, kezdeményezők. A növény- és állatvilág, köztük a háziállatok, termesztett növények megismerése is a környezeti nevelés fontos része. Sikeressé csak úgy válhat a gondoskodásukra, a velük való munka megbecsülésére, tiszteletére nevelés, ha természetes környezetben figyelhetjük meg jellemző tulajdonságaikat, ha részesei lehetünk egy-egy munkafolyamatnak. Ezért kértük az őszi szülői értekezleten a szülők segítségét ahhoz, hogy részt vehessünk szőlőszüreten, meglátogathassunk háziállatokat tartó falusi portát.

„Állatok és növények” projekt

Az „**Állatok és növények**” projekt kapcsán jutottunk el városunkhoz közeli faluba: Herénybe, ahol az egyik háznál háziállatokat néztünk meg, a másiknál szüreteltünk. A kecskék, a libák mellettünk sétáltak, a nyulakat megsimogathattuk. Jó alkalom volt arra, hogy alakítsuk az ember és állat közötti pozitív érzelmi viszonyt azzal, hogy megfigyeltük az állatok jellemző jegyeit, viselkedésüket. Megláttattuk a köztük lévő hasonlóságot és különbségeket. Meg is számoltuk valamennyit. (A több-kevesebb fogalmát

2006-ban, majd ezután még kétszer 2009-ben és 2012-ben elnyerte a Zöld Óvoda címet. 2013-tól az Örökös Zöld Óvoda cím birtokosa. (A Kritériumrendszer vonatkozó pontjai: 3., 5., 6., 7., 8.)

A **Szombathelyi Szürccsapó Óvoda** nevelőtestülete²⁹ sok-sok évvel ezelőtt elkötelezte magát a környezeti nevelés mellett. Helyi Pedagógiai programunkat éppen ezért áthatja a külső világ tevékeny megismerésére nevelés. Minden nevelési területben és tevékenységi formában jelen van, megvalósítása komplex módon, a holisztikus szemlélet elvének szellemében történik. Itt nyílik a legtöbb alkalom arra, hogy gyermekeink természetszeretét megalapozzuk a közvetlen megfigyelésen és cselekvésen alapuló tapasztalatszerzéssel. A tapasztalatszerzést valódi környezetben végezzük, első lépésként az óvodában, az óvoda udvarán és környékén, majd a tágabb természeti környezetben. A tapasztalatszerzés spontán és tudatosan tervezett, szervezett. Időt, helyet, eszközöket

29 A jó gyakorlat közreadója: Radványi Lászlóné

Almaszüret

gyakorlatban alkalmaztuk.) Elénekeltek és eljátszottuk a „Kecske ment a kiskertbe” című dalt, majd mi is kecskenyelven beszélgettünk, énekelünk.

Megtudtuk, hogy a tyúkok tyúkketrecben, a ludak ólban élnek (szókincsbővítés). Láttuk azt is, hogy mit esznek, mekkorák a tojásaik, amelyeket összehasonlítottunk (matematikai tapasztalatok). Elmondtuk a „Nincs szebb madár, mint a lúd” kezdetű mondókát. Szép példa volt az együttműködési készségnek közös cselekvéssel való fejlesztésére az, amikor a gazda egy nagycsoportos korú fiúgyermek kezébe adta a tyúk- és a lúdtojást. A nagy odaadta a tyúk tojását a kicsinek, és együtt mérték össze, együtt láttatták meg a többiekkel a különbséget. Arra is lehetőségünk nyílt, hogy megetessük az állatokat. Előtte megvizsgáltuk az etetni való búzát majd csak minden érzékszervünkkel (tapintásos észlelés fejlesztése az állatok simogatásával, a búzaszemek dörzsölésével; szókincsbővítés el- lentéppárokkal: hideg-meleg, puha-kemény, valamint pelyhes, selymes, kemény szőrű).

Végül megnéztük a mellettünk ugrabugráló kutyák lakhelyét is, sőt össze is hasonlítottuk azokat egymással. Vajon melyik kutya melyik kutyaházban lakhat? (Ok-okozati összefüggések keresésére is kiváló alkalom volt e látogatás.)

A szőlőlugas mellett álló cseresznyefa lehullatott leveleit összegyűjtöttük, és másnap az óvodában felhasználunk a kezdeményezéseken (sorozatokat készítettünk szín, méret alapján). A fa törzséről kéreglenyomatot vettünk (vizuális nevelés).

A szabad játék idején a családi ház udvarán voltak, akik gyűjtögettek, fogócskáztak vagy éppen rátaláltak egy vakondtúrára. Spontán lehetőség adódott arra, hogy a **drámapedagógia** eszköztárához nyúlva eljásszuk, hogyan ásta alagútját a vakond. „Hogyan kerülhetett a földkupac a lábunk elé? c. dramatikus játék mozgással történő kíséréssel, saját ötletű mozgásformákkal, a nagymozgások, a mozgáskoordinációs képességek fejlesztése mellett a gyerekek új ismeretekhez juthattak, hiszen megtudhatták mi az alagút, az ásóláb, a földkupac (szókincsbővítés).

A következő napokban a látottakat megbeszéltük, a **gyűjtögetett „kincseket” felhasználjuk tevékenységeinkben.** A válogatások, csoportosítások, halmazok képzése, képek készítése közben fejlődött együttműködési képességük, gondolkodásuk, figyelmük, megfigyelőkészségük, finommozgásos képességük. A vers, mese kiválasztásánál is fontos szempont volt, hogy a mesék, a versek az adott témához kapcsolódjanak. (*Kecskére bízta a káposztát, A félig nyüzött bakkecske, Ludas Matyi.*) A körjátékok éneklése és játssza közben (*Lipem-lopom a szőlőt... Érik a szőlő... Ettem szőlőt...*) újra felidéződtek a közös élmények.

Fontosnak tartottuk, hogy a gyermekek élményeiket, tapasztalataikat kijátszhasák a szabad játékban. A szőnyegen állatfarmot építettek. Báboztak állatokkal a már ismert mondókák és mesék felelevenítésével. Játsszottak a Herényben gyűjtött „kincsekkel” (képeket készítettek egyénileg és csoportosan, miközben fejlődött kreativitásuk, képzeletük, belelátó képességük stb.).

A **projekthét** alatt az állatmesék, a versek, a mondókák, amelyekkel ismerkedtünk vagy felelevenítettük őket, a találós kérdések, a közmondások, dalaink mind a látottakat erősítették meg. **Munkatevékenységeink:** gyümölcssaláta-készítés, diótörés vagy a levelek összegereblyézése az óvoda udvarán is ezen alapultak. Számunkra a gyermekek visszajelzései (játék, képek stb.) lehetőséget adtak a megszerzett élmények, ismeretek mélységének vizsgálatára, minőségének ellenőrzésére.

Tűzgyűjtás és gyümölcsszüret projekt

Az idén a csoportunkba járó egyik kislány anyukája meghívott bennünket a kertjükbe, ahol tüzet is gyújthattunk. Előzményként már az óvodában beszélgettünk arról, hogyan

„Arról is szót ejtettünk, hogy mit jelez ma, és mit jelezett régen a füst.”

képzelik el a tűzgyújtást, kinek milyen élményei vannak ezzel kapcsolatban. Azt is megbeszéltük, hogy a helyszínen mit fogunk csinálni, tehát tudatosan tervezett, **külső helyszínen zajló élmény- és tapasztalatszerző „foglalkozást”** szerveztünk. Szusra szálltunk, és a szép őszi időben kimentünk a közeli Parkerdőbe, vendéglátónk kertjébe, ahol már vártak bennünket.

A tűzrakó helyet körbeálltuk, és mielőtt még tüzet gyújtottunk volna, megfigyeltük, hogy kővel körbe van kerítve (ez a tűz tere), amely megakadályozza a tűz továbbterjedését. A tűz körül megbeszéltük a tűzrakás menetét és az ehhez kapcsolódó viselkedési szabályokat. A kicsi lángok éledése, egyre nagyobbá válása közben meséltem a gyerekeknek a régi időkről, azokról az emberekről, akik a pusztában éltek, őrizték a nyájukat, s esténként a tűz mellett beszélgettek, melegedtek, énekeltek (anyanyelvi nevelés). Majd elénekeltük a „Tüzet viszek, lángot viszek” c. dalt, és elmentünk fát gyűjteni a kert végébe. Csak azt szedtük össze, amit a természet elengedett (száraz gally, levél). Az összegyűjtött faágakkal összehasonlításokat végeztünk (rövid-hosszú, vékony-vastag, száraz-nedves). Ezután a gyerekek ösztönösen zenekart alakítottak és a faágakkal zenélni kezdtek. Zenéltünk-énekelünk, halkán és hangosan („Ácsorogjunk” c. dal).

Visszatérve a tűz mellé, óvónői segítséggel egymás után rakták rá a tűzre gyerekek az ágakat, a hasáboakat, s figyeltük, hogy a különböző vastagságú gallyak, ágak, mikor gyuladnak meg és mennyi ideig égnek. **Megnéztük és megbeszéltük** a lángok nagyságát, színét, a felfelé kavargó füst útját ujjunkkal kísértük. Arról is szót ejtettünk, hogy mit jelez ma, és jelzett régen a füst. Mire használták?

A beszélgetés után eljátszottuk ismét az „Ácsorogjunk” c. dalos játékot, miközben különböző távolságból érezhettük a tűz melegét, meghallgattuk a hangját (szókincs bővítés: sistereg, serceg, pattog, imbolyog; nagymozgások fejlesztése a tér bejárásával).

A **csend-játéknál** betartottuk a megbeszélt szabályokat, a tűztől olyan távol álltunk, hogy ne égesük meg magunkat, figyeltünk a mellettünk álló társakra.

A tűzrakó hely körüli köralakítással a kisebb-nagyobb kör közötti különbséget is megtapasztalták a gyerekek. (Formaérzék fejlesztése, nagymozgás, térirány-térérzéklés, összehasonlító képesség fejlesztése.) A **tűztáncal** a kreatív önmegvalósítást fejlesztettük. Úgy mozogtunk, hajladoztunk, mint a lángok a „Tüzet viszek, lángot viszek” c. dalra.

A körjáték után Miklós bácsira bíztuk a tüzet, hiszen megbeszéltük, hogy felügyelet nélkül nem lehet hagyni, majd elsétáltunk a gyümölcsfákhoz. Azt terveztük, hogy a **gyümölcsszüret** után még visszatérünk. Az almafák roskadásig voltak piros és sárga színű almákkal: örömünkre vendéglátónk meghívott bennünket almaszüretre és diószedésre. Az alacsony növésű almafákról a magasabb gyerekek könnyedén leszedhették a „mosolygó” almákat, így a kosarak hamar megteltek. Voltak, akik felnőtt segítségével kipróbálták a szüretelést létráról is.

A munka befejeztével körbetáncoltuk az almafákat, énekelünk („Hej, a sályi piaccon”), mondókáztunk („Egy üveg alma”, „Hüvelykujjam almafa”). **Beszélggettünk** arról, hogy az alma fán terem, **megsimogattuk** a fa törzsének kérgét, mintát vettünk róla, összehasonlítást végeztünk szín és méret alapján, a kisebb-nagyobb, könnyebb-nehezebb fogalmát érzékeltettük az almákkal és az almával teli kosarakkal.

Mind ezek után **szabad játék** következett. Voltak, akik bújócskáztak, leveleket gyűjtögettek, diót szedtek, vagy éppen segédkeztek megmosni az almákat a kóstolóhoz. Tapasztalatot szereztek a gyerekek a gyümölcs illatáról, formájáról, majd az ízével ismerkedtek. Próbálták megfogalmazni érzéseiket: édes, zamatos, hideg, ropog a fogunk alatt, kemény stb. (Az érzékszervek érzékenyítésére kiváló alkalom volt.) Kirándulásunk végén újra a tűz köré telepedtünk valamennyien, s a közös ének alatt Miklós bácsi elolta a tüzet.

A **projekt alapja** tehát a parkerdei kertben zajlott tűzgyújtás és almaszüret volt, mely meghatározta mindennapi tevékenységeinket a következő két hétben. A tűzgyújtás élményét a gyerekek **minden nap újra és újra eljátszották** úgy, hogy a csoportban található kövekből kialakították a tűz terét, majd a kertben gyűjtött faágakat belerakták. Ez nagyszerű motivációs lehetőségnek bizonyult: énekeltünk és játszottunk úgy, mint a Parkerdőben („Ácsorogjunk”, „Tűzet viszek”). A „Kiszáradt a diófa”-t énekelve a dió héját használtuk hangszerként, valamint mondókáztunk is („Ángyom süttöt rétest”, „Egy üveg alma”).

Otthoni gyűjtőmunkaként a gyerekeknek a dióról és az almáról szóló találós kérdést, mesét kellett hozniuk. A szülőkkel való kapcsolattartást nagyon fontosnak tartjuk, így minden projektben megtaláljuk azokat a feladatokat, amelyekbe ők is bevonhatók.

Munkajellegű tevékenységeink: almakompót- gyümölcssaláta-készítés, alma aszalása levegőn, illetve aszalóval; a látás, az ízlelés, a szaglás, a tapintás érzékenyítésével a gyerekek tapasztalatokat szereztek ezek különböző feldolgozási módjairól, közben a gondolkodási műveletek fejlesztése is megvalósult. Diótörés alatt ismerkedtünk Csoóri Sándor „Dióbél bácsi” c. versével, melyet el is játszottunk.

2.3.6. Madarász Ovi Program

A szerző bemutatja egyrészt a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesülettel (a továbbiakban: MME) közös Madarász Ovi programot, másrészt az óvodai Környezeti munkaközösség programjainak szemléletformáló és cselekvésre ösztönző hatásait. (A Kritériumrendszer vonatkozó pontjai: 1-2., 3, 5, 7-8., 12., 13.)

A szentendrei óvodák 2000-ben összevonásra kerültek **Szentendrei Városi Óvodák** néven.³⁰ A pedagógiai nevelési program neve „Hétforrás”, amely a tagóvodák egyéni arculatát jelképezi. Tagóvodánkban – az elnyert TÁMOP 3.1.4. pályázat alapján – 2010 szeptemberétől pedagógiai innovációként a kompetencia alapú óvodai programcsomag került bevezetésre. A Szivárvány Tagóvoda nevelési programja a **környezeti nevelés és a néphagyományőrzés** köré épül. Kétszeres Zöld Óvoda címmel büszkélkedhetünk (2008, 2011). Óvodánk Szentendre legnagyobb lakótelepén helyezkedik el, és hatalmas udvarunkat terebélyes fák (juharlevelű platánfa, bokrétafa, ezüsthárs, kislevelű hárs, lisztes berkenye, madárberkenye, dió, meggy), cserjék (orgona, boglárkacserje, piros madárbirs, egybibés galagonya), kerti tó, fűszerkert (metélőhagyma, citromfű, kakukkfű, levendula), mesterséges domb, sziklakert, szenzitív és mozgásfejlesztő környezetbarát anyagú játékok szépitik.

Milyen módszereket alkalmazunk? A teljesség igénye nélkül ezek a következők. Spontán és irányított **megfigyelés:** természeti értékek szépségeinek megláttatása, például: régi, göcsörtös égerfák, annak ágai, levelei, odúi, fészkek, megpihenő madarak. Madárgyűrűzésnél a befogott madár neve, neme, tollazata színe, formája, alakja, mérete, testrészeinek megnevezése kerül szóba. Használunk nagyítót, távcsövet. Közvetlen, érzékszervi úton nyerünk tapasztalatokat **szenzitív játékokkal**, például „a természet hangjai”, „fülelő” játék természetben és vetítéskor, „madármama és fiókája”, „kakukktojás”, „vakkaraván”, „tapogatós memória”, „Mi van a zsákban?”, „az erdő ízei” (szamóca, kőkény, som), „hangyaösvény”, „Vuk szagló” (keresd az erdő állatainak szagát, keresd az erdő illatait), állatok szőrének, tollának érzékelése: Megismerkednek a **bemutatott állat- és növényfajokkal**, azok természeti környezetével. Vizsgálódás: nagyítóval, mik-

30 A jó gyakorlat közreadója: Kovács Márta

Gyermekrajzok egy madarász oviból (alkotó: Szabó Emese, 5 éves)

roszkóppal (vízben élő élőlények, avar lakói stb.). Felfedeztetés: új hely, új látnivalók. A **projektpedagógia** módszere egy-egy zöld ünnepen jelenik meg, például állatok világ-napja, víz világnapja, madarak és fák napja, Föld napja.

Szentendre természeti és kulturális adottságai kiválóak. A környékén emelkedik a Visegrádi-hegység és a Pilis, erre folyik a Duna, közel van a Duna-kanyar, a Szentendrei- és a Papp-sziget. Jelentősek vízrajzi értékei (Sztaravoda, Bükkös-patak, Sztelin-patak és sok-sok itt fakadó forrás) és sokszínű a növény- és állatvilága. Jelentős a védett fajok (magyar körte, szentendrei rózsza, szentendrei változó futrinka, holló, kövi rák, pannon gyík, májvirág) száma. A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum hazánk legnagyobb és legsokoldalúbb szabadtéri múzeuma. Ezek a természeti és társadalmi értékek ösztönöztek bennünket a környezeti nevelésen belül a **Madarász Ovi Program**-ra³¹, amely 1995 óta minden csoportunkban folyamatosan működik. Már a kiscsoportos korosztálynál elkezdjük a programot, természetesen az életkori sajátosságokat figyelembe véve (rövidebb időtartam, kevesebb információ, játékos szentív módszerek). A madarász ovi szervesen illeszkedik az óvoda helyi pedagógiai programjába. Segíti az óvodapedagógusok munkáját, és mivel madarász szakember vezeti, pontos válaszokat tud adni a gyerekek és felnőttek kérdéseire. A program feladata olyan szokások, viselkedési formák, értékrendek alapozása, amelyek meghatározók a természeti környezettel való harmonikus kapcsolatban. Az élőlények szeretete, tisztelete, a természet és az ember által létrehozott értékek megóvását, és az ezzel kapcsolatos szabályok elfogadását jelenti.

A program segítségével a gyermekek megismerik büszkeségeinket: a helyi növényeket, állatokat (például szentendrei rózsát, hollót, égerfát), természeti és épített környezetüket. Állat- és növénygondozást sajátítanak el a „mi kertünk”, a „mi fánk”, a „mi madarunk” feladatokkal. Az óvodaudvarban élő vagy idelátogató állatoknak táplálkozó-, búvó- és szaporodóhelyet biztosító fák, cserjék, lágyszárúak gondozásával aktív részeseivé válnak a természet óvásának.

Az óvoda udvara valóságos madárbarát kert. Fáinkra, bokros részekre odúkat, etetőket helyeztünk ki. Tavasszal lehetőség adódik az odúban költő madarak megfigyelésére, felnőtt irányításával. Télen a családok bevonásával a madarak etetéséről sem feledkezünk el. Minden csoportnak van etetője, amelyet rendszeresen feltölt. Ez a tevékenység jó alkalom a téli madárvendégek (őszapó, meggyvágó, zöldike, tengelic) közeli megfigyelésére.

31 Ld. http://www.mme.hu/madarasz_ovi_program, a Programot 1992-ben Zsoldos Árpád ornitológus, az MME tagja dolgozta ki.

Fekete rigót fogtunk!

A Madarász Ovi Program nyolc foglalkozásból áll, vannak közöttük csoportszobaiak és szabadtériek egyaránt. A foglalkozások témái a következők:

1. „Mik azok a madarak?” Vetítés a csoportban: madarak alaktana, jellemző jegyeik, összehasonlításuk más állatfajokkal.
2. „Madársimogatás”: madárgyűrűzési bemutató valamely közeli terepen, amit mi választunk ki (Püspökmajor-forrás, Sztaravoda, Dömör-kapu, Papp-sziget, Duna part). Ismerkedés testközelből a befogott madarakkal.
3. „Félelmetes állatok?”: vetítés „nemszeretem” állatokkal. Féljünk tőlük vagy szeressük őket?
4. „Az állatok nem fáznak”: sirályetetés a Duna parton.
5. „Gólya, gólya, gilice”: állatok dalban, versben, mondókában és a valóságban.
6. „Igaz a hír, gólyahír?”: tavaszi séta az erdőben, amely körülvesz bennünket.
Mi bújt elő? Mi tért vissza?
7. „Mi a fontosabb?”: csoportszobai játékos foglalkozás az élőlények egymásra utaltságáról, kapcsolatáról.
8. „Az élőlények utolsó menedéke”: egész napos kirándulás egy általunk választott természetvédelmi területre. Voltunk a közeli Kő-hegyen, Dömör-kapunál, a Sztaravoda forrásánál, a Szentendrei-szigeten, a pilisi Szurdokban, a Holdvilág-árokban.

A program csak akkor sikeres, ha az óvodapedagógusok és a programot irányító felnőtt szorosan együttműködik. A szülők bevonása, tájékoztatása elsődleges, hiszen közreműködésük út a sikerhez. A **szülői értekezleten**, családlátogatáson, nyílt napokon, faliújságon, beszélgetéseken tájékoztatjuk őket a programsorozatról. Lehetőséget biztosítunk a személyes találkozásra a program vezetőjével (nyílt nap, zöld ünnepi vetítés stb.).

A Madarász Ovi foglalkozások előtt és után is szívesen gyűjtögetünk „kincseket”: lehet az egy leesett, kiürült fészek, képek, színezők, de a gyermekek játékában is visszaköszön egy-egy téma. A foglalkozásokon mi is kedveskedünk „madarász” barátunknak egy-egy, az adott témához kapcsolódó dallal, verssel. Sétákon, kirándulásokon mi, óvónők játékokkal, eszközökkel a tarsolyunkban gazdagítjuk a programot.

A Zöld Óvoda cím erkölcsi elismerése annak, amit a nevelőtestület tesz a fenntartható fejlődés megvalósulásáért. A cím továbbfejlődésre is kötelez bennünket. Büszkék vagyunk arra, hogy a Madarász Ovi program a mi óvodánkban indult el, és ma már szinte minden szentendrei csoportban működik. Ez a tény egyik bizonyítéka nevelőtestületünk, illetve az 1998 óta szintén óvodánkban működő Környezeti munkaközösség meghatározó szerepének a szentendrei óvodapedagógusok környezeti attitűdjének formálásában. Az sem véletlen, hogy az elmúlt években városunkból újabb két óvoda pályázott és nyerte el a Zöld Óvoda címet.

2.3.7. Óvodai tanösvény, erdei óvodai és kirándulási programok

A szerző az óvodaudvari tanösvény létrehozásának útját mutatja be, az ötlettől a megvalósítás folyamatán át a felhasználásig (kis területen létrehozható a mini mezítlábas ösvény, mely a tapintás finomítására szolgál). Ismertet néhány erdei óvodai és sokféle kirándulási helyszínt (sziget, barlang, vár). Alkalmazott módszerei, eszközei a fejlesztési és a tevékenységi formák közötti koncentrációs lehetőségeket tárja fel. Követendők jó példái a szülővel, a nemzeti park, illetve a helyi önkormányzat illetékes munkatársaival való emberi és szakmai kapcsolatoknak. (A Kritériumrendszer vonatkozó pontjai: 1., 2., 3., 5., 7., 8., 18.)

Budapest XVIII. kerületének kertvárosi részében van a négycsoportos, 106 férőhelyes **Zöld Liget Óvoda és Bagolyvár Tagóvodája**.³² 2008-ban mindkét intézményünk elnyerte a Zöld Óvoda címet. Nevelőmunkánk minden mozzanata a természet- és környezetvédelmi szemléletünket tükrözi. **Hulladékgyűjtési akciókban, kampányokban** veszünk részt: a Feparec Kft. papírgyűjtési versenyben többször nyertük el az első, illetve második helyet, valamint a „Táposz laposra!” akcióban is több alkalommal voltunk sikeresek. 2013-ban 20 gyermek részvételével több, mint egy tonna italos dobozt gyűjtöttünk össze. Ugyanebben az évben „Kerékpárosbarát Munkahely” lettünk. Mindez nem jöhetett volna létre a **szülők segítése és összefogása**, valamint a pedagógusok, óvodai dolgozók példamutatása nélkül. Az óvodánkba járó gyermekek szülei tudják és büszkék rá, hogy „Zöld Óvoda” vagyunk, gyermekeik beiskolázásakor figyelembe veszik, hogy a kerület melyik intézményében folytatják ezt a szemléletet.

A Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzat szívéen viseli a környezetvédelmet, minden évben meghirdeti a **kerületi „Zöld Óvoda – Zöld Iskola” pályázatot**, és évente tartanak környezetvédelmi konferenciát a pedagógusoknak, különböző témakörökben, például a környezeti nevelésről, a fenntartható fejlődésről, a megújuló energiaforrásokról. Egy ilyen innovációs pályázaton sikerült anyagi támogatást nyernünk tanösvény létrehozására a Zöld Liget bázisóvodánkban. 2009-ben az állatok világnapjához kapcsolódva adtuk át **mini tanösvény**ünket, melyet folyamatosan további állomásokkal bővítünk. Az ötlet a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkban tett látogatásunkon született meg. A kiránduláson látottak, tapasztaltak indították el fantáziánkat, hogy óvodánk udvara is alkalmas lenne egy **gyermekközeli tanösvény** kialakítására, ahol interaktív módon szerezhetnek tapasztalatokat és ismerhetik meg az őket körülvevő élőlényeket: növényeket, állatokat, gombákat.

Bodzavirágzáskor a tanösvényen

Jelenleg 13 állomás van, mely az udvar két végéből közelíthető meg. Mindegyik a gyermekek adottságainak megfelelő. Szívesen látjuk itt a kerület más óvodás csoportjait, iskolásokat, valamint volt óvodásainkat. Szeretjük, ha a gyerekek szüleikkel, nagyobb testvérrel vagy pedagógusaikkal együtt érkeznek óvodakertünkbe. Nagy örömünkre szolgál, hogy több kerületi óvodában és az egyik közeli ökoiskolában is létesítettek mintánkra tanösvényt, ahová természetesen mi is ellátogatunk óvodásainkkal.

Ízelítőül bemutatok néhány állomást. Az elsők mészkölapokba faragott szimbólumok segítségével a gyermekek tapasztalatot szerezhetnek és kipróbálhatják, mekkorát tud ug-rani egy szöcske, egy bolha vagy egy béka. Egy másik állomáson a tapintásukat hívhatják segítségül, hogy kitalálják, mit rejtettünk el a dobozokban. Ezeket az évszakoknak megfelelően változtatjuk, hogy mindig újabb felfedeznivalót nyújtsunk a gyerekeknek. Megismerkednek a környezetük „kincseivel”, például a növények terméseivel, leveleivel. Más állomáson forgatható oszlopon az óvodakertben élő állatok képeit párosíthatják össze azok árnyképeivel. Felnőtt kíséretre számítva mindegyik állathoz kapcsolódóan olvasnivalót is nyújtunk. A fűszerspirálban ismertebb fűszernövényeket termesztünk, ezek egy része gyógynövény is. Nyersen összemorzolt állapotukban szaglással ismertetjük fel a gyerekekkel a fajokat. Megszáritva némelyiket (citromfű) teának is megfőzzük.

Nemrégén készült el a **mini mezítlábas ösvényünk**, ahol a talpukkal „tapinthatják” a különböző felületeket, így össze tudják hasonlítani a fű bársonyosságát a homok selymességével vagy a murva durvaságával. Újabb kerületi „Zöld Óvoda – Zöld Iskola” pályázaton nyertünk pénzt a tanösvény bővítésére és egy **interaktív szelektív hulladékgyűjtő játék** elkészítésére. A gyermekektől együttműködést, koncentrációt kíván, hogy játékosan megtanulják, melyik színű kukába milyen hulladékot teszünk. A játéktér közepére fémkorongokkal ellátott hulladékot szórunk. Ezek „kifogásakor” beszélgetünk az újrahasznosítás lehetőségéről, hogy miből mit tudnak előállítani. Legújabb állomásunk a **szánkódomb**, melyen játékosan ismerkedhetnek meg alapvető fizikai törvényekkel. A „**madárlesnél**” távcsöveket, nagyítókat és rovarvizsgálókat helyeztünk el, a gyerekek ezekkel szabadon játszhatnak, így fedezve fel szűkebb környezetüket.

Nemcsak intézményünkben, hanem óvodánk környékén is rengeteg tapasztalatszerzési lehetőség van. Többször jártunk az Ócsai Tájvédelmi Körzetben, a Királyréti Erdei Iskolában, Mogyoróhegyen. **Kirándulásainkon** a hagyományos pedagógiai módszerek, például a játék mellett a speciális, természettudományos módszereket, főként a megfigyelést-összehasonlítást, a becslést-mérést, a vizsgálódást is alkalmazzuk. Legközelebbi, és egyik nagyon kedvelt kirándulóhelyünk Ócsa. Itt természeti és épített környezettel is megismerkedhetnek a gyermekek. Miközben elsajátítják a túrázás szabályait, megtanulják a helyes magatartási szokásokat is a természetben: halkan sétálunk, csak a kijelölt úton megyünk, csak azt vesszük el, amit a természet már elengedett, közben megbeszéljük, hogy védett területről semmit nem hozhatunk el, és nem szemetelünk. A két **tanösvényt végigjárva** a lápvidék élővilágáról szereznek tapasztalatot. A szülőkkel együtt helyesen kitöltött tanösvény füzetért a Duna–Ipoly Nemzeti Park emblémája, a havasi cincért ábrázoló hűtőmagnes volt a jutalom. A gyermekek megtapasztalták a vonatozás és a lovaskocsizás élményét, a tájházban látták a régi mesterségek eszközeit, tájékozódtak a korabeli emberek életmódjáról és öltözékeiről. A kézműves foglalkozáson a nemezelés közben fejlődtek finommozgásos képességeik, szín- és formaérzékelésük. A Selyem-réti tanösvényen járva különböző vizsgálódásokat, méréseket végeztünk, például a levegő és a víz szennyezettségére vonatkozóan. A gyerekek kezébe távcsövet adtunk, amellyel megfigyelhették a magasban lévő odúkat, egy-egy madarat is, nagyítóval pedig a fű élővilágát. A Madárvártában madárgyűrésen vettek részt, miközben szakember mutatta be a madarak jellegzetességeit, és ismertette a gyűrés fontosságát.

Kedvelt **erdei óvoda** színhelyünk a Mogyoróhegy. A Madas László Erdészeti Erdei Iskolában szervezett foglalkozásokon vehetünk részt, természetismereti, illetve erdei ünnepi programokon, de mi inkább saját magunk szervezünk különféle tevékenységeket

Óvodai tevékenységek az erdőben

az óvodásoknak. Rövid erdei túrán a gyermekek felfedezik a táj jellegzetes növényeit, állatait. Útközben megfigyeljük a fákat, összehasonlítjuk őket, ha ősszel megyünk kirándulni, akkor megbeszéljük, milyenek az őszi színei. Ehető terméseket gyűjtünk, azokat megkóstoljuk (bükkmakk, mogyoró). Séta közben készítünk kéregrajzot vagy kéregleNyomatot. Átölelünk egy-egy fát, becsukott szemmel hallgatjuk az „erdő csendjét”. Ellátogatunk a visegrádi várhoz is. Akár itt, akár a kirándulásról visszatérve mesélhetünk Mátyás királyról. Ha lesétálunk a Duna-partra, ott kőzeteket akár kavics formában is gyűjthetünk, melyekkel a helyszínen „Visszatért a kavicsom” játékot játszhatunk. Az óvodában pedig befestik a gyermekek a kavicsokat, közben fejlődik kreativitásuk, formaérzékük és fantáziájuk. Elkészítjük a visegrádi vár makettjét színes papírral bevont (nagyobbak készíthetik) és lefestett (kisebbek festhetik) dobozokból. Mértani ismereteik gyarapodnak, megtapasztalják a kocka és a téglatest különbözőségeit. Összehasonlítást végeznek: az azonosságokat és a különbözőségeket igyekezünk észrevenni velük. Terepasztalon homokkal, színezett ecettel és szódbikarbónával elkészítjük és reprodukáljuk a vulkánt, közben beszélgetünk a Visegrádi-hegység vulkanikus eredetéről.

Szívesen megyünk a **Szemlő-hegyi barlangba** is, ahová szülőkkel együtt, közösségi járművön utazunk. A gyermekek kipróbálják a járműveket (sokan addig még csak autóval közlekedtek), elsajátítják az utazási és közlekedési szabályokat: ha van ülőhely, leülünk, nem hangoskodunk, nem eszünk, nem iszunk a járműveken, erősen fogódzkodunk. Indulás előtt megbeszéljük az utazás feltételeit: a felnőtteknek bérletet kell venniük, vagy jegyet kell kezelniük. A barlanghoz érve megérezzük a felszín és a mélység, valamint a hőmérséklet különbségét. Megmérjük a kinti és a benti hőmérsékletet, majd összehasonlítjuk azt, és megbeszéljük, miért van hűvös a barlangban. Odabent felhívjuk a gyermekek figyelmét a páratartalomra, a levegő tisztaságára, a világos-sötét, a hideg-meleg, a fény-árnyék ellentétére. Beszélgetünk arról, vajon mitől ilyen tiszta a levegő, mit kellene a felszínen tennünk, hogy ott is ilyen legyen? Megtapasztaljuk a teljes sötétséget, a vaksötétet. Elképzeljük, milyen érzés lehet azoknak, akik nem látnak, beszélgetünk arról, hogy vajon ők hogyan tudnak tájékozódni. Szót váltunk a barlangnak és felszínének élővilágáról, összehasonlítjuk azt. Az óvodások ítéletet alkotnak arról, hogy a barlangban miért nem, vagy alig látunk élőlényeket, mi kell a fejlődésükhöz. Séta közben a különböző képződményekbe alakzatokat képzelnek bele a gyermekek, amellyel fejlődik képzeletük, formalításuk. A „denevérfogó” játékkal a bizalomérzéküket, téri tájékozódó képességüket, valamint a hallásukat fejlesztjük. Pauszpapírból és ráragasztott préselt falevelekből méccesstartót készítünk: játszunk az árnyékkal és fénnel.

A **Szentendrei-szigetre** külön autóbusszal kirándulunk. Felidézzük és alkalmazzuk a már elsajátított ismereteket a helyes és biztonságos utazás szabályairól. Megfigyeljük a vizes élőhely jellegzetes növény- és állatvilágát, rovarnézővel, nagyítóval, távcsővel vizsgálódunk. Arra kérjük a szülőket, hogy otthon, a gyermekekkel együtt természetes anyagból készítsenek hajót, melyet hosszú zsinigre kötve megúsztatunk a Dunán. Vízmintát veszünk különböző helyekről (csapvíz, ásványvíz, Duna vize, pocsolya vize), és összehasonlítjuk, melyik milyen. Megfigyeljük a színét, az illatát, az ihatónak az ízét. Mikroszkóppal is megnézzük a minták közötti különbséget, a vízben esetleg található apró élőlényeket.

Homok-víz asztalon megépítjük a szigetet, „kicsiben” mutatva meg a gyermekeknek, mitől sziget a sziget, így mélyítve el a fogalmat. Közben a különböző vízfolyások neveit ismertetjük meg velük. Papírhajót hajtogatunk, és azt úsztatjuk a terepasztalon. Egyéb vizsgálódásokat is végzünk a vízzel: úrtartalmat **mérünk, kipróbáljuk**, mi süllyed el, mi marad a felszínen, mi az, ami lebeg. A mennyiség-állandóságot mutatjuk be a gyerekeknek, amikor különböző formájú és nagyságú üvegbe ugyanannyi vizet öntünk, majd ezután megbecsültetjük, melyikben van több-kevesebb. Színesre festett vizet **szűrünk** át homokon, így tapasztaltatva meg a homok szűrőképességét. **Beszélgetünk** a víz hasznos-

Szurikátálesen

ságáról, miért fontos az élőlényeknek, valamint a káráról is. Florárium készítésével a víz körforgását tudjuk bemutatni a gyermekeknek. Hallásfejlesztésre kiválóan alkalmas, ha poharakba különböző mennyiségű vizet öntünk, és ezeket kiskanállal ütögetve zenélünk.

2.3.8. Családi terepgyakorlatok szemléletformáló hatása

Az óvodai kirándulások új felfogású, igen hatékony módja a családi terepgyakorlat. Kipróbálását ajánljuk mindazon óvoda kísérletező kedvű pedagógusának, aki vállalja a családi szabadidő szervezés többletfeladatát. Jó lehetőség a tájhoz, az ott élőkhöz, tevékenységeikhez való kötődés, végső soron a hazaszeretet érzésének alapozására. (A Kri-tériumrendszer vonatkozó pontjai: 1., 2., 3., 5., 7., 8., 10.)

Óvodánk, a **Szentesi Központi Óvoda** (négycsoportos, 100 férőhelyes) **Szent Anna Utcai Tagóvodája** 2006 óta Zöld Óvoda.³³ (A városnak kilenc állami és egy egyházi óvodája van.) 2013-ban harmadszor is elnyertük ezt a címet. 2010 óta pedig folyamatos madárvédelmi munkánknak köszönhetően Madárbarát Óvoda címmel is rendelkezünk. A 2010-2011-es tanévben szakmai pályázat megvalósításában vettünk részt (TÁMOP 3.1.4.), melynek keretében vállaltuk a kompetencia alapú óvodai programcsomag bevezetését, és több innovációs feladat között az öt éves fenntartási idejű **családi terepgyakorlat-sorozat** szervezését évente négy-öt alkalommal. A közösen töltött ünnepeken, programokon túl a terepgyakorlatok is kiváló lehetőséget kínálnak a családokkal való együttműködésre. Azokon a szülőök **gyermekükkel együtt** új tapasztalatokhoz juthatnak, ismereteik bővíülhetnek. Alkalmat adunk az összefüggések meglátására, ami által a

33 A jó gyakorlat közreadója: Bárányiné Tóth Csilla

résztvevők alapvető ökológiai ismeretekhez jutnak. A természetvédelemre és a környezettudatos magatartásra nevelés érdekében felelevenítjük, esetenként megtanítjuk a természetjárás etikettjét. A **természetben játszható játékok élményei** nemcsak emlékezetesebbé, változatosabbá, újszerűbbé teszik programjainkat, de fejlesztő hatásuk érzékelhető a gyermekeken és a szülőkön is. Célunk az is, hogy megismertessük a családokkal hazánk, szűkebb környezetünk természeti és kulturális értékeit, kincseit.

A terepgyakorlatok megvalósítása gondos tervező és szervező munkát igényel: a helyszín kiválasztása, az utazás megszervezése, a felkészülés, a szakanyag elkészítése – melyet minden résztvevő megkap –, valamint a terep előzetes bejárása előzi meg az alkalmakat. Elsősorban közvetlen környezetünk, a Dél-Alföld természeti- és kulturális értékeinek felfedezését tűztük ki célul. Minden évben, lehetőség szerint több évszakban ellátogatunk a Körös–Maros Nemzeti Park és a Kiskunsági Nemzeti Park tanösvényeire. Bejártuk Tőserdőn a Kontyvirág **tanösvényt ősszel és tavasszal is**, ahol az ártéri erdők jellegzetes fafaival, fészkelő madaraival ismerkedtünk. A puhafás ligeterdőben jól megfigyelhető volt a Tisza pusztító ereje és építő munkája egyaránt. Az ártéri erdőben a kidőlt, korhadó fák, a rajtuk élő rovarok, gombák megvizsgálásával a természet körforgásának folyamatát követtük figyelemmel. Jó lehetőség volt az ökológiai összefüggések megláttatására.

Állandó kirándulóhelyünk a szegedi Fehér-tói Sirály tanösvény. A rendkívül gazdag madárvilág lehetőséget ad színeik, hangjuk, jellegzetes testfelépítésük, mozgásuk, táplálkozási és fészkelési szokásaik megfigyelésére. A tanösvény első szakaszán megismerkedtünk az énekes madarak védelmével, különböző etető- és odútípusokkal, itatókkal. Mind a gyerekek, mind a felnőttek egyaránt megtanulták az állatnyomok olvasását, az otthoni madárbarát környezet kialakításának lehetőségét. Megtudták, mi a szikesedés, hogyan lett a szikes tóból halastó, és miért országos jelentőségű védett terület a szegedi Fehér-tó. Ősszel és tavasszal a madárvonulás időszaka kínál megfigyelési lehetőséget. A tóról éjszakai szálláshelyükre vonuló ludak, a tóra pihenni behúzó több ezer daru látványa és hangja életre szóló felejthetetlen élményt adhat.

Mártélyon, a Holt-Tisza mentén van az ártéri erdő élővilágát bemutató Ártéri tanösvény. A holtág partján madarak, vízi élőlények megfigyelésére nyílt lehetőség, a tanösvény nyolc állomása az árvízi védekezésen túl az ártér élővilágával ismertet meg. Szarvason, az Anna-ligeti tanösvényen az ártéri erdő élővilágán kívül az erdőszegélyek és gyepek, valamint a víz és vízpart élővilágát is megismertük. A tanösvények bejárásával, az ott fellelhető természeti értékek felfedezésével a „minden mindennel összefügg, és minden élőlénynek szerepe van a természetben” elve alapján **komplex, rendszer-szemléletű ökológiai látásmódot** próbálunk kialakítani. A komplexitást szem előtt tartva a természetben játszható érzékenyítő játékokkal tesszük élvezetessé a terepgyakorlatokat (lásd: a 3.1. jó gyakorlatot).

A családok kívánságára minden évben ellátogatunk állatkertbe vagy vadasparkba is. Arra törekszünk, hogy ez a terepgyakorlat is többet jelentsen, mint egy családi állatkerti séta. Ahol az állatok életterét a természetes élőhelyükhöz hasonlóan alakították ki, nemcsak az állatokat figyelhettük meg, hanem életvitelüket, szokásaikat is. Felejthetetlen élmény volt mindannyiunknak a látvány, amikor az oroszlán a vízbe gázolva vadászta ki a húsdarabot, amikor az uhu a fejünk felett pár centivel szállt gondozója karjára, vagy ahogyan a mosómedvéknek egy szűk edényből kellett megszerezniük táplálékukat. A rózsaszín flamingók kérdések sokaságát váltották ki a gyerekekből. „Hol van a másik lába? Miért van hátul a feje? Meddig bír fél lábon állni? Miért rózsaszín a tolla?” Az ilyen, és ehhez hasonló kérdések megválaszolásakor törekszünk a pontos, az óvodások életkorának megfelelő információátadásra.

Kezetben a terepgyakorlatokon mi is ütköztünk nehézségekbe. Az első évben problémát főként az azokra jelentkezők kis létszáma jelentette, azóta – a résztvevő gyerekek

és szülők lelkesedésének, élményeinek, pozitív visszajelzéseinek köszönhetően – a túljelentkezés. Újból felértékelődött a természetjárás, túrázás, kirándulás szűkebb és tágabb környezetünkben egyaránt. Híre ment terepgyakorlatainknak a városban. Már nemcsak óvodánk családi közösségei – szülők, nagyszülők – vesznek részt programjainkon, hanem más óvodákban dolgozó kollégák, tanítók, tanárok is. A kezdeti szerény, néhány fős létszám mára ötven-hatvan jelentkezőre nőtt. Úgy gondoljuk, hogy terepgyakorlataink többet nyújtanak a résztvevőknek, mint egy hagyományos kirándulás, hiszen **már induláskor minden család kezébe kapja az úti célról a legfontosabb információkat, a megfigyelési szempontokat, feladatokat.** A humor, a jókedv elengedhetetlen eleme a közösségformálásnak, ismerkedésnek. Azt tapasztaljuk, hogy tartóssá váló baráti kapcsolatok alakulnak ki, gyerekek és szülők egymáshoz való viszonyát pozitívan befolyásolják ezek az együttlétek. Nőtt az óvoda szakmai elismertsége is. Nehézkesen induló innovációs vállalkásunk így alakult az évek folyamán sikertörténeté.

„Ünnep nélkül az élet olyan, mint az út fogadó nélkül.”

Demokritosz

2.3.9. Zöld jeles napok ünneplése

Három óvodapedagógus, három különböző helyszínen megvalósított háromféle – vizes élőhelyek világnapja, víz világnapja, Föld napja – jeles napi programjai következnek. Közös bennük a szerzők téma iránti elkötelezettsége, azok fontosságának és szemléletformáló hatásának felismerése, és a magas színvonalú módszertani kultúra. Reméljük, hogy az ő ötleteik más intézmények pedagógusait újabbakra sarkallják. (A Kritériumrendszer vonatkozó pontjai: 1., 2., 3., 5., 9., 17., 18.)

Vizes élőhelyek világnapja

Óvodánk Szentesen, a város központjában sajátos természeti környezetben, a Kurcapatak partján található. Környezeti nevelésünk fontos része közvetlen környezetünk megismerése. Minden évszakban lehetőségünk van arra, hogy a sétákon a gyerekek megfigyeljék a természet változásait, megismerjék a vízi-, vízparti növényeket, és az itt előforduló állatokat (puhatestűek, halak, kétlábúak, hüllők, madarak). Télen különösen sok madár választja pihenő- és táplálkozóhelyül a Kurcapatakot és partját. Tőkés récék, szárcsák, bütykös hattyúk, vízityúk, kormoránok, sirályok sokaságát figyelhetjük meg. A termálvizes befolyások miatt sok helyen nem fagy be a víz, ezért hidegebb teleken szürke gémet, nagy kócsagot is láttunk az óvoda mögötti partszakaszon. Ezekre a tapasztalatokra és a vizes élőhelyeken tett családi terepgyakorlatok élményeire alapozva tartjuk meg minden évben **zöld napi családi rendezvényeinket.**

Ezek egyike a **vizes élőhelyek világnapja** (február 2.) alkalmából rendezett programunk.³⁴ Az egész héten át tartó projekt lezárásaként a délelőtti órákban minden csoportszobában a zöld ünnephez kapcsolódó, játékos ügyességi feladatokban vettek részt a gyerekek. Tojásokat tereltek fészekbe, állatok hangját és mozgását utánozták a mozgás-

Vizes élőhelyek világnapja a Kurca-parton

kotta elemeinek segítségével, békákat „vadásztak” csoportszoba-szerte, „zsombékon” lépdelve keltek át a tavon, találós kérdésekre adtak válaszokat. A szülőket is bevontuk a feladatokba. Családi 13+1 kérdésből álló „Zöld Totó”-t szerkesztettünk. Olyan kérdéseket állítottunk össze, amelyekre gyermekükkel közösen kereshették a választ. Például: „Melyik állat található a Körös–Maros Nemzeti Park emblémáján?”, „Melyik madár népies neve a vakvarjú?”, „Mi a tiszavirág?”, „Hová építi fészket a függőcinege?”, „Mit csinál a bölömbika, ha veszélyt érez?” A családoknak adott totók 85%-a érkezett vissza, a telitalálatosok között négy, a témához kapcsolódó természeti környezetet, állatokat bemutató könyvet sorsoltunk ki. A szülők is nagyon élvezték a közös munkát, sokat tanultak, és jelezték, máskor is szívesen részt vesznek ilyen ünnepen.

A víz világnapja

Nevelőmunkánkban fontosnak tartjuk a gyermekek számára a környezet bemutatását, a természet sokoldalúságának felfedeztetését. A **tatabányai Kertvárosi Óvoda** 2010-ben a Madárbarát Kert és 2011-ben a Zöld Óvoda címet nyerte el. **Helyi pedagógiai programunk része a zöld jeles napok megünneplése.**³⁵ A víz világnapja alkalmából a **víz hetét** ünnepeljük. Ilyenkor minden tevékenységformában a víz téma jelenik meg, azaz projekthezünk van. A nagycsoportosokkal ellátogatunk az esztergomi interaktív Duna Múzeumba. A középsősökkel a település patakjához, az Által-érhez sétálunk, ahol a vízi és a vízparti élőhelyek élőlényeivel ismerkedünk. Mintát veszünk a patak vizéből, és megvizsgáljuk (szín, szag stb.). Beszélgetünk a víznek az élőlények életében betöltött szerepéről, a vízzel való takarékoság és a víz tisztasága megőrzésének fontosságáról. A kiscsoportosokkal az óvoda udvarán mesterségesen „létrehozott” pocsolyák élőlényeit fedezzük fel, kézi nagyítókkal. Igen nagy élmény nekik az egyszerre csak naggyá váló

35 A jó gyakorlat közreadója: Pekár Zita

A víz világnapja óvodásoknak a Duna Múzeumban

parányi lények látványa (a külső világ tevékeny megismerése). Vízrel hígított festékekkel pacaélőlényeket, vízben, vízben is, vagy vízparton élő, már máskor is megfigyelt halakat, békákat, vízimadarakat stb. festünk, papírból hajtogatunk. A közösen gyűjtött vízparti homokból, kavicsokból különböző technikákkal képeket készítünk (rajzolás, festés). A mesék és a versek sem maradhatnak el (verselés, mesélés).

Fém „hangszereken” (kanállal), üveg pohárral zenélünk, a víz hullámzását utánozzuk, vagyis hullámtáncot járunk halk és hangos zenére, kacsákat úsztatunk megadott tempóra (Ének, énekes játék...). Különböző mennyiségméréseket és „Mi merül el?” vizsgálatokat is végzünk (matematikai tapasztalatszerzés). Utánozzuk mindenféle vízi és vízparti állat mozgását, játszunk hídon átugrást, halászfogót, színcápát, mentünk mackókat egyik szigetről a másikra (mozgás). Az előzőekben felsorolt tevékenységekkel fejlődik a gyerekek figyelem-koncentrációja, beleélő- és fantáziaképessége, kreativitása, szem-kéz koordinációja, irányérzéke, auditív percepciója stb. Természetesen a vízről tapasztalatok útján szerzett ismereteik bővülnek és mélyülnek, gazdagodik szókincsük (átlátszó, zavaros, nád, káka, tojó, gácsér stb.).

Föld napja rendezvény

Az **Ajka Városi Óvoda** hét tagintézményében – amelynek egyike a négycsoportos, 100 férőhelyes **Katica Óvoda** – egységes, saját készítésű program szerint végezzük nevelőmunkánkat.³⁶ A programunkban központi helyet kap a játék, a kommunikáció és a külső világ tevékeny megismerése. A programot felülvizsgálata során kiegészítettük a fenntarthatóságra nevelés óvodai feladataival. 2013-ban megkaptuk az Örökös Zöld Óvoda címet. 2010-től óvodánk a Közép-Dunántúli Régió Zöld Óvoda Bázisintézménye. **„Zöld Óvoda – Élhetőbb jövő” jó gyakorlatunk** a környezeti nevelés komplex mó-

36 A jó gyakorlat közreadója: Bolla Zoltánné

A döbrönte vár meghódítása

don történő megvalósításának elméletét és gyakorlatban történő alkalmazását mutatja be. Környezetpedagógiai programunk alapján váltunk **minősített referenciainstítúcióny**. Több mint egy évtizede hagyományunk, hogy a környezetvédelmi jeles napokat a gyermekek életkorához igazodva ünnepeljük meg.

Április 22-e a **Föld napja**. A mozgalom egyik jelmondata – *Ki mondta, hogy nem tudod megváltoztatni a világot?* – sugallja, hogy mindenki tehet a maga területén valamit. Mi, óvodapedagógusok fontosnak tartjuk, hogy egész éves nevelő munkánk során óvodásaink megismerjék és megszeressék természeti és társadalmi környezetüket. Nevelésünk egész folyamatában a játékosság, a szemléletesség, az életközelség elvét és a fenntarthatóság pedagógiáját alkalmazzuk. Természetesen nem egy kiemelkedő nap fogja megváltoztatni a gyermekek, a családok, a közösségek szemléletét, hozzáállását a világ dolgaihoz, de mint az életünkben mindenhol, ezen a területen is **szükség van ünnepekre**.

Hogyan ünnepeljük tehát ezt a zöld jeles napot? **Feldíszítjük** az óvoda épületét és a csoportszobákat, a Zöld **faliújságon** témához kapcsolódó cikkeket helyezünk el. **Pályázatot** írunk ki a családoknak „*Semmiből valamit*” címmel, amelyre hulladékból készült tárgyakkal lehet nevezni. Az elkészült munkákból kiállítás készül a tornaszobában vagy a lépcsőházban. A **csoportok** óvónői április közepétől április végéig komplex, projekt- vagy kooperatív terveiket a Föld témája köré csoportosítják. Két héten keresztül, életkori sajátosságainak megfelelően a gyermekek ezzel a témával foglalkoznak. Könyvtárlátogatáson is a védett növényekkel, állatokkal ismerkedünk. Fűszer- és gyógynövénykertünkben tavaszi munkálatokat végzünk, beültetjük a virágládákat, udvari komposzt felhasználásával megújítjuk a csoport virágait. A sétákon megfigyeljük a természeti és épített környezetünk pozitív és negatív példáit (graffitik, légszennyezés, eldobált szemét)

egyaránt. Kirándulásokat szervezünk a gyerekek tágabb természeti és épített környezeti (élő és élettelen) szépségeinek bemutatására. Verseket, mondókákat, énekeket tanulnak, meséket hallgatnak a gyerekek (Flupi és a levegő; más népek meséi). Földhöz kapcsolódó szólásokat, közmondásokat, szavakat gyűjtenek. Lerajzolják a sétákon és kirándulásokon átélt élményeiket, és az elkészült rajzokat kiállítjuk a lépcsőházban. Kasírozunk földgömböt, kitűzőket készítenek a jeles napra készülődve. Megismerkednek a domborzati térkép színeivel, és a más földrészen élő népek jellemzőivel, szokásaikkal. Városunk térképén jellel ellátott zászlókat tűznek ki lakóhelyükre. Újrapapírból, gyurmából terpasztalt is készíthetnek, melyet száradás után ki is festenek. Játékidőben hulladékokból készült játékokkal, a Kukatündér és a Hova tegyük? társasjátékokkal tevékenykedhetnek. Egyszerű vizsgálódásokat végeznek a levegővel és különböző talajmintákkal, (komposztalakók megfigyelése, hajtás, ültetés különböző feltételekkel stb.). Szenzitív játékokat játszanak a témához kapcsolódóan (a természet hangjainak, illetve tapintással termések, magvak, tárgyak felismerése; illatok párosítása stb.). A nagyobb gyermekek megismerkedhetnek a bolygókkal, azok holdjaival (éjszaka és nappal; évszakváltozások okai) és egyszerűsített, mozgásos modellezésükkel.

A jeles napon mindezeket az ismereteket, tevékenységeket, mozgásos játékokat felhasználva játékos délelőttöt szervezünk az óvoda minden csoportjának, forgószínpadszerűen, jó időben az udvaron. A programban mozgásos, énekes játékok, termés-, levél-, vagy illatpárosító, képkirakók (vagy puzzle-k), szelektív hulladékválogatás, nagyméretű társasjáték, hulladékból barkácsolás szerepel, attól függően, hogy hány csoport van az óvodában. Kísérő programként volt már közetkiállítás, elektromos és elektronikai termékek gyűjtése, papírgyűjtés, kisállat- és galambkiállítás is. Egy alkalommal a Maskara Tár-

Nem csak a Föld napján jó így tornászni!

sulat Hajnal című, a szelektív hulladékgyűjtésről szóló interaktív mesejátékát nézhették meg a gyerekek. A Fekete István – Vörösmarty Mihály Általános Iskola, Gimnázium és Szakközépiskola **ökoiskolával együttműködési megállapodást kötöttünk**, melynek értelmében együtt ünnepeljük a Föld napját is (az iskola első osztályosai és az óvoda nagycsoportosai). Nagy felelősségünk van abban, hogy egész évben példát mutassunk tetteinkkel, életvitelünkkel óvodásainknak és szüleiknek, hiszen nem fenntartható a jelenlegi életmódunk. Ebben van nagy segítségünk minden zöld jeles nap.

2.4. A címpályázat buktatói

Jelentős azon óvodák száma, amelyek még egyszer sem pályáztak a Zöld Óvoda címre, de az olyanok száma sem elhanyagolható, amelyeknél a folyamatosság szakadt meg. Ennek okait jelenleg – átfogó felmérés hiányában – a tapasztalatok alapján csak feltételezni lehet. Külső és belső okok egyaránt szóba jöhetnek. A **külső okok** sokfélék. Egy részük visszavezethető talán az óvodapedagógus képzésre. A képző intézményekben ugyanis jelentős különbség van a fenntarthatóságra nevelésre, a korszerű környezeti nevelésre felkészítő tantárgyak számában és azok órakeretében. A hallgatók egy részénél ez nem elegendő annak a bizonyos „szikrának” a fellobbantásához, amely nélkülözhetetlen a környezettudatos életmód felvállalásához és megvalósításához. A Regionális Zöld Óvoda Forrásközpontok egyik feladata lehet a régiójukban lévő óvóképző kar pedagógusaival együttműködést kialakítani. Az óvodapedagógusokat valóban „megmozgató” környezeti nevelési témájú továbbképzési tematikák kidolgozását vagy az alapképzésben már meglévő jó gyakorlatok gyakorló óvónők felé kiterjesztését kezdeményezhetik. Jók például a Terepgyakorlat, az Erdőpedagógia alapjai és módszertana témák (Comenius Főiskolai Kar – Sárospatak³⁷), vagy a Fenntarthatóságra nevelés az óvodán kívüli helyszíneken; Környezeti projektek témák (ELTE TÓK, Budapest³⁸).

A külső okok más része a szűkebb, valamint a tágabb társadalmi környezetnek a zöld óvoda téma iránti közömbösségére, nemtörődömségére, pesszimizmusra, kiégésre vezethető vissza. „Ej, ráérünk arra még”, „Minek törjem magam, úgysem változik semmi”, „Az én házam, az én váram” szemléletű emberekkel sajnálatos módon könnyű találkozni nemcsak a pedagógusok, hanem a szülők között is. Velük igen nehéz az együttműködés a Zöld Óvodává válás folyamatában is. Külső, és részben belső, az egyénből fakadó ok a környezeti, fenntarthatósági elvek betartása és a valóság közötti ellentmondás. Az elvekkel egyetértő emberek is gyakran vétenek hibát, „gyengeségből”, a cselekedeteik végig nem gondolásából, s ettől megrettennek. Jó tudni, hogy az elvek követése, az igyekezet, a törekvés szinte a legfontosabb tényező. Kár egy hiba után, büntudattól vezérelve „lemondani” az elvről is! Azokat az óvodai dolgozókat és szülőket pedig, akik még az elvekhez sem jutottak el, a téma iránt fogékony óvónő szervezte családi kirándulással, színvonalas, ötletes „zöld napi” rendezvénnyel, néhány, környezeti szemléletre fókuszáló szülői értekezlettel lehet megnyerni a zöld óvoda ügyének.

Belső okok lehetnek még az óvodában, a kapcsolattartó közintézményekben, polgármesteri hivatalban stb. történt személyi változás (nyugdíjba ment vagy munkahelyet változtatott az ügynek elkötelezett óvodavezető, óvodapedagógus, könyvtáros, polgármester). Hasonló a helyzet, ha a szponzor gazdasági helyzetének rosszabbodása, de olyan is előfordulhat, hogy nem volt, és jelenleg sincs az óvodában a fenntarthatóság szellemiségének elkötelezett munkatárs. Ekkor a példának, a régi saját jó gyakorlatok-

37 Letöltés: <http://sarospatak.varosom.hu/latnivalok/iskola/ME-Comenius-Tanitokepzo-Foiskolai-kar.html>

38 Letöltés: <http://www.tok.elte.hu/tanszek/termeszettudomany>

nak adjunk nagyobb szerepet. Helyi szervezésű továbbképzéseken, nyílt napokon lehet „felrázni” az eddig közömbösek. Ennek a „hogyanjára” adnak ötleteket az Útmutató 2.2 és a 2.3 fejezetei.

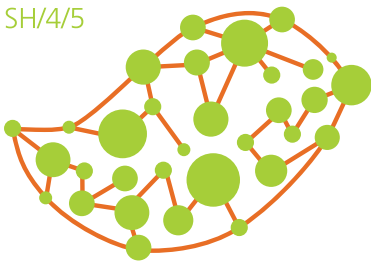
2.5. A pályázatot benyújtók leggyakoribb kérdései

A Zöld Óvoda címre pályázók döntő többsége technikai jellegű kérdést tesz fel, a kérdéseknek csak a kisebb hányada érinti a pályázat tartalmát. Az elektronikus dokumentumok megküldéséhez telefonos segítséget lehet igénybe venni. Az Önértékeléshez rendelkezésre álló sorok száma bővíthető. A beszámoló megléte a fontos, elhelyezése tetszőleges: lehet az Önértékelés része, de lehet a melléklete is. Ha a cím utolsó elnyerése óta több mint négy év eltelt, akkor jobb, ha először pályázóként adja be pályázatát. Támogatói nyilatkozatból elég egy is. A pályázathoz csatolt fotókra, újságcikkekre előírás nincs, küldésükkor a fájlméretet minimalizálni szükséges.

A kérdéseknek csak a kisebb hányada érinti a pályázat tartalmát. Az együttműködési megállapodás nem, csak a támogatói nyilatkozat kötelező. A támogatói nyilatkozatban célszerű azt a tevékenységet feltüntetni, amelyre vonatkozik a nyilatkozat. Egy intézmény két-három tagintézménye pályázata több ponton is egymással megegyező lehet, de a tagintézményi sajátosságoknak is meg kell jelenniük. A továbbképzések bemutatásakor is az utolsó három éves időszak elemzése szükséges, és mind az akkreditált, mind a nem akkreditált képzéseknek kapcsolódniuk kell a kritériumrendszer pontjaihoz.

A Zöld Óvoda pályázati felhívást közlétező intézmény – jelenleg a Magyar Mezőgazdasági Múzeum – 2014-től kezdve, pályázati mellékletben jelenteti meg az előző esztendő(k)ben feltett pályázói kérdéseket és az azokra adott válaszokat. Az eddigi gyakorlatnak megfelelően, a jövőben is közzéteszik a technikai és a szakmai tájékoztatást, segítséget nyújtó szakemberek nevét és elérhetőségét. (Lásd: a 2.2 fejezetet.)

SH/4/5

Zöld Óvoda-, Ókoiskola
programok kiszélesítése

3.1. Olvasnivalók

Adorján Rita (2002): *Magonc – természetismereti játékok az erdőben.* Mecseki Erdészeti Részvénytársaság, Pécs. A kicsiktől a nagyokig, többféle korosztálynak szóló különféle típusú, gyakorlatban kipróbált játékok (ismerkedő, növény- és állatismeret tartalmú, érzékszervi, kreatív stb.) gyűjteménye.

Bihariné Krekó Ilona – Kanczler Gyuláné (2008): *Ökológiai alapismeretek, természetvédelem és környezetvédelem az óvodapedagógus szak hallgatóinak.* ELTE TÓFK, Budapest. Az óvodapedagógusoknak az óvodai és az óvodán kívüli helyszíneken folyó környezeti nevelő-oktató tevékenységéhez, a gyerekek környezeti attitűdjének formálásához, a címben jelzettekben alapvetően szükséges ismereteket tartalmazó főiskolai jegyzet.

Bihariné Krekó Ilona (szerk., 2001): *Környezeti nevelés az erdőben.* Öko-Fórum Alapítvány, Budapest. Többszerzős módszertani segédanyag. Erdei programokat vezető erdészeket, pedagógusokat készít fel az erdei nevelőmunkára.

Bihariné Krekó Ilona – Kanczler Gyuláné (2002): *Természetismeret az óvodapedagógus szak hallgatóinak.* ELTE-TÓFK, Budapest. Nem ismétli, hanem átrendezi, csoportosítja, bővíti azokat a földrajzi, biológiai, fizikai, és részben kémiai ismereteket, amelyek az óvodai környezeti nevelés természeti témaköreire is szükségesek.

Fehér Anna (szerk., 2009): *A természet közelségével. Cselekvési minták az óvodai környezeti nevelés gyakorlatából.* KOKOSZ Óvodai Munkacsoport. A 44 szerzős kötet szerzőinek mindegyike bemutatja óvodája környezeti nevelőmunkájának folyamatát, eredményeit, jövőbeni terveit. A kötetnek része egy környezeti játékgyűjtemény is.

Fehér Anna (2008): *„Játszunk? Természetesen!” A világ befogadásának elérhetősége 1. Kiegészítő kiadványok.* Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság – Budapest. Komplex játékgyűjtemény. Letöltés: http://www.sulinet.hu/tanar/kompetenciaterulek/ovodai_neveles/ (Utolsó letöltés a fejezet összes letöltése vonatkozásában: 2014. szeptember 3.)

Fejes Erzsébet – Kanczler Gyuláné (1999, 2003): *A természet ünnepei.* Kincs Könyvkiadó, Szombathely. Négy természetünnepről óvodapedagógusoknak és tanítóknak szóló módszertani kézikönyv.

Guthjahr, A. (2012): *Madárvendégek a kertben.* Megfigyelés, meghatározás, védelmezés. Alexandra Kiadó. Megismerteti a kerti madarak jellemző tulajdonságait, a fészeklakók és -hagyók közötti különbségeket, a madáretetés szabályait. Ötleteket ad a Madárbarát kerthez.

Kanczler Gyuláné – Bihari Dóra – Bihariné Krekó Ilona: *Az óvodai nevelés országos alapprogramjának elemzése a környezeti nevelés, a fenntarthatóságra nevelés szempontjából.* Kötet cím: *Fejlődés és fejlesztés az óvodában.* Módszertani segédanyag a kompetenciaalapú óvodai neveléshez. RAABE Kiadó, 2013. november. A tanulmány az Alapprogram minden egységét elemzi a címben jelzettek vonatkozásában.

Kanczler Gyuláné (2002): *Környezeti nevelés az erdőben a művészetek eszközeivel.* Öko-Fórum Alapítvány, Budapest. Erdészeknek és pedagógusoknak összeállított mód-

szertani segédanyag. Különböző hazai erdőtársulások fa- és cserjefajairól, állatairól, évszakonként változó hangulatáról szóló irodalmi, képzőművészeti alkotások, szólások, közmondások, gyermek- és népdalok, zeneművek gyűjteménye.

Kanczler Gyuláné (2008): *Felfedezések a természetben.* Tapasztalatszerzés, érzelem-, szemlélet-, attitűdformálás a nemzeti parkokban. A világ befogadásának elérhetősége 10. Kiegészítő kiadványok, Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság – Budapest. Letöltés: <http://www.sulinet.hu/tanar/kompetenciaterulek/ovodaineveles/kanczlergyulanefelfedezesekatermeszetben>

Kárász Imre (szerk., 2013): *Együtt az élhető környezetért.* Harminc éves a magyarországi környezet- és természetvédelmi oktatóközpontok hálózata. Kiadó a KOKOSZ megbízásából a Tűzliliom Egyesület, Eger. A könyv oktatóközponti bemutatkozó és adattár, amely megjeleníti a hálózat sokszínűségét, módszertani gazdagságát.

Kiss Gábor (1999): *Hogyan építsünk tanösvényt?* Földtani Örökségünk Egyesület, Zalaegerszeg. Egyre több óvoda alakít ki nagyméretű udvarán mini tanösvényt (Jó gyakorlat: 2.3.7. alfejezet) és/vagy vesz részt óvodáskorúaknak is élvezhető tanösvény tervezésében. Ez a kézikönyv a tervezéstől a kivitelezés minden fázisán keresztül, még a viselkedés és a természetjárás közbeni „gyűjtés” szabályait is ismerteti.

Kohl Ágnes (szerk., 2005): *Környezetkultúra az óvodában.* Óvodapedagógus kézikönyv. Magyar Szakképzési Társaság, Budapest. A könyvcímmel megegyező, négy évszakhoz kötött, akkreditált továbbképzéshez kiadott többszerzős könyv. Főbb témái: környezet- és természetvédelem, természetismeret, ökológiai alapismeretek, ünnepek és a környezeti nevelés kapcsolata, az óvodai környezeti nevelés módszerei, eszközei, helyszínei, hulladékgyűjtés, nyári táborozás, a környezeti ártalmak egészségügyi vonatkozásai.

Kotter, John (2007): *Olvad a jéghegyünk!* Trivium Kiadó. Egyszerű tanmese – óvodák számára is – pingvinekkel arról, hogyan lehet a változásokhoz sikeresen és tervezett módon alkalmazkodni. A mese a változással szembeni ellenállásról és hősies tettekről szól, látszólag leküzdhetetlen akadályokról és a legokosabb taktikákról, melyekkel azok legyőzhetőek.

Labanc Györgyi (szerk., 2001): *Óvodások környezeti nevelése.* Réce füzetek 5. Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért. Az óvodai környezeti nevelés 1990-es évek végéig terjedő, igen intenzíven változó és fejlődő időszakának összefoglalása ez a sokszerzős kiadvány.

Lukács Józsefné – Ferencz Éva (2013): *Kerek egy esztendő. Komplex tevékenységek az óvodai környezeti neveléshez.* Flaccus Kiadó, Budapest. Négy kötetből álló környezet-módszertani sorozat. Évszakonként, és azokon belül havonkénti bontásban komplex módon dolgozza fel az egyes témákat.

Magyar UNESCO Bizottság (2005): *Világörökség ifjú kezekben. Ismerd meg, becsüld meg és cselekedj!* Oktatócsomag tanárok számára. Az oktatócsomag minden, a környezeti kultúra alapozásában és/vagy fejlesztésében résztvevő pedagógusnak szól.

Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia – alapvetés. Harmadik javított kiadás. Szerkesztette: Vásárhelyi Judit. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest, 2010. Letöltés: http://mkne.hu/NKNS_uj/layout/NKNS_layout.pdf

Orbán Zoltán (2006): *Közoktatást segítő intézmények a fenntarthatóság-pedagógiában* – Elemzés a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia alapján. Magyar Állatkertek Szövetsége Kiadója. A szerző röviden ismerteti az állatkert-pedagógia nemzetközi és hazai helyzetét, szabályozását, az állatkerteket mint a környezeti nevelés egyik helyszínét.

Orbán Zoltán (2013): *Madárbarátok könyve*. CSER Kiadó, Budapest. A kiadvány sokoldalú segítséget nyújt az óvodapedagógusok – madarak megismerése témában – önképzéséhez, és az óvodáknak a Madárbarát kert mozgalomba való bekapcsolódásához. (Videófelvételei: <http://www.youtube.com/user/MMEBirdLifeHungary>)

UNESCO (2012): *Oktatás a fenntartható fejlődés szolgálatában* – Forrásgyűjtemény. Letöltés: http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/unesco_oktatas_a_fenntarthato_fejlodes_szolgالاتaban.pdf

Út az ökoiskola felé – módszertani segédanyag és útmutató leendő ökoiskoláknak. Szerkesztők: Könczey R., Szabó M., Varga A., szerzők: Tóthné Timár-Geng Cs., Pálffyiné Nagy É., Molnár Z., Lendvai J. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2014, Budapest. Letöltés: http://www.ofi.hu/sites/default/files/attachments/ut_az_okoiskola_fele_-_modszertani_segedanyag_es_utmutato_leendo_okoiskolaknak.pdf

A Világfigyelő Intézet (Worldwatch Institute) már több mint 30 éve, évente jelentet meg egy-egy kötetet bolygónk környezeti állapotáról „**A világ helyzete**” címmel. Hazánkban a Föld Napja Alapítvány gondolja ezt a könyvsorozatot. Ajánljuk beszerzését minden Zöld Óvodának. A 2010. éviben – amelynek alcíme: *A kultúra átalakítása a fogyasztástól a fenntarthatóságig* – a 3.1. alfejezet érinti az óvodákat.

Villányi Györgyné (szerk., 2009): *A környezeti nevelés közügye*. MPT-KvVM, Budapest, in: Bihariné Krekó Ilona – Kanczler Gyuláné: *Fenntarthatóságra nevelés az óvodakertben*. 46–131. o. A tanulmány a kert lehetőségeit és hatásait, a komposztálást, az évszakonkénti kerti munkát, az ültetésre ajánlott növényfajokat, a „madárbarátságot” mutatja be.

Villányi Györgyné (szerk., 2009): *A környezettudatos állampolgári magatartás megalkotása az óvodában*. Iskolafejlesztési Alapítvány – KvVM. A kötetben lévő 14 tanulmány mindegyike – részben vagy egészben – kapcsolódik a Zöld Óvoda témához.

3.2. Folyóiratok

A **Kisgyermek** című szakmai folyóirat az egyetlen olyan országos szakmai lap, amely születéstől 8 éves korig foglalkozik a gyermekek nevelésével. A 2009. év III. évfolyamának első számától kezdve állandó Zöld Oldalak rovat létesült. Induláskor a környezetvédelemért felelős tárca (KvVM) biztosította és előírta a megjelenési tartalmakat, ami az általa irányított tartalmi fejlesztéseket adta hírül az óvodáknak. 2011-től a zöld óvodai szemlélettel működő tevékenységekről jelentek és jelennek meg folyamatosan cikkek. Honlap: <http://www.akisgyermek.hu/>

Az **Óvodai Nevelés** című módszertani folyóiratra azért hívjuk fel a figyelmet, mert egyre több Zöld Óvoda publikálja benne jó gyakorlatait, illetve nemzetközi kapcsolatait, amellyel hozzájárul egymás eredményeinek megismeréséhez. Elindítója lehet az egymás közötti kapcsolatok felvételének, segíti a Zöld Óvoda Hálózat bővülését. A lap

összefoglalót jelentet meg minden országos jelentőségű pedagógiai tanácskozásról, a környezeti neveléshez kapcsolódó hazai pályázatokkal megvalósult sikeres programokról is. Honlap: <http://ovi-suli.hu>, e-mail cím: ovodainevelés@sprintkiado.hu

Az **Ozone Network** tévécsatorna Egyenlítő című műsorában igen színvonalas és érdekes, sokféle természet- és környezetvédelmi témájú, zöld egyesületek tevékenységét, programjait stb. bemutató adások vannak. A műsorok az interneten megtalálhatók a www.ozonenetwork.hu/ozonenetwork/ismeretterjesztes/20130515-egyenlito.html honlapon.

Madártávlát – évszakonként megjelenő madártani és természetvédelmi, neves kutatók és természetfotósok színes felvételeivel illusztrált MME folyóirat. Segíti a pedagógusok önképzéseit természetismeretük bővítésével, formálja ökológiai gondolkodásukat. A folyóiratról kivehető, színes rajzokkal és fotókkal illusztrált *Csipogó* című melléklet játékos formában ad módszertani ötleteket. Honlap: www.madartavlat.hu

TermészetBúvár – kéthavonta megjelenő, csodálatos színes fotókkal illusztrált ökológiai, illetve 2014. januárjától Természetről – mindenkinek! alcímű magazin. Állandó rovatai közül a Hazai tájakon, az Útravaló, az Ökológia címszavakban és a Környezeti nevelés címűek mindig tartalmaznak a a zöld óvodák számára jól hasznosítható ismereteket. Honlap: <http://tbuvar.hu/>

3.3. Zöld óvodák szempontjából legjelentősebb szakmai és civil szervezetek, egyesületek, szövetségek

Az **Egészségesebb Óvodák Nemzeti Hálózata Egyesületnek** három fő célja van. Az óvodapedagógusok segítése egészségtudományi témákban, a preventív egészségvédelem megvalósításában és a szülőkkel az egészségnevelési területen való együttműködésben. Email cím: bukovicsjudit@freemail.hu Cím: 1086 Budapest, Koszorú utca 14-16.

Az **Európalánta Közhasznú Egyesület** célja a másság elfogadásával, toleranciára és folyamatos környezettudatos neveléssel a jelenleginél élhetőbb világ létrehozása. Programjaik: www.koraifejlesztes.info illetve a „Bábozd Zöldre az Otthonod”. Honlap: www.europalanta.hu

A **Környezetünkért Óvodai Egyesület** (KÖE) 2004 óta működő közhasznú egyesület. Célja az óvodapedagógusok környezettudatos szemléletének és cselekvésének alakítása, elméleti és gyakorlati, módszertani ismeretük mélyítése és bővítése a fenntarthatóság és a környezeti nevelés vonatkozásában. Három akkreditált továbbképzési programot dolgozott ki, szervezett és bonyolított le (például: Budapest, Szolnok, Úri). Évente két alkalommal egy-egy napos, egy alkalommal pedig háromnapos terepgyakorlatot szervez. Több hazai helyi és országos zöld szervezet óvodai munkacsoportjával kötött együttműködési megállapodást. Honlap: www.koe.hu

Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége (KOKOSZ) Az 1983-ban megalakult oktatóközponti hálózat 1996 óta szövetségként működik. Jelenleg 92 oktatóközpont a tagja. A KOKOSZ képviseli a tag oktatóközpontok hálózatát, koordinálja szakmai munkájukat és információkkal látja el a szövetség tagjait, hazai és nemzetközi szakmai kapcsolatokat ápol. A KOKOSZ-on belül 2003-ban megalakult az óvodai munkacsoport, amely tagjaival önálló programokat, találkozókat szervez,

együttműködik néhány határon túli magyar óvodával. Több akkreditált továbbképzésük volt, illetve van jelenleg is. Honlap: www.kokosz.hu

Magyar Környezeti Nevelési Egyesület (MKNE) Alapítási éve: 1992. *Kör* című hírlevele negyedévenként közöl egyesületi híreket, információkat, környezeti nevelési újdonságokat, *Módszerkosár* című melléklete pedig módszertani ötleteket. Megalakulásától rendszeresen szervez tanácskozásokat, konferenciákat, szakmai képzéseket, közösségi programokat. Kidolgozta és gondozza a *Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégiát*, amely 1998-as első megjelenésétől kezdve háromszor került átdolgozásra. A Stratégia célja azonban változatlanul a környezeti nevelés hatékonyságának és a környezeti nevelők felkészültségének növelése. Honlap: <http://mkne.hu/>

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) 1974 januárjában alakult, hazánk természeti értékeinek megőrzését célul kitűző, jelenleg közel tízezer tagú országos egyesület. A Madárbarát kert mozgalom (program) elindítója és segítője, a Madártávlat folyóirat megjelenetője. Több szakosztálya (Kétlétű- és Hüllővédelmi, Gyűrűző- és Vonuláskutató, Rgadozómadár-védelmi Szakosztály (forrás: www.mme.hu) és munkacsoportja (Környezeti Nevelési, Emlős- és Nappali lepkevédelmi) van. Honlap: www.mme.hu

A **Magyar Pedagógiai Társaság** (MPT) 1967-ben alakult meg, jogelődje a Magyar Paedagogiai Társaság (1891–1950). A társaság tagjai szakterületeiknek megfelelően szakosztályokban, munkabizottságokban és területi tagozatokban fejtik ki tevékenységüket. Folyóiratokat tartanak fent, szervezői a pedagógiai szakmai közéletnek. A fenntarthatóságra nevelési szakosztályuk 2009 májusától működött. Honlap: www.pedagogiai-tarsasag.hu

A **Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete** (TKTE) 1991-ben alakult, a környezeti nevelés ügyének a köz- és felsőoktatásban való támogatására. Óvodai tagozata is van. Országos konferenciasorozatot is szerveztek, 1996-tól tanár- és szakértő-továbbképzéseket tartottak, hírleveleket és a pedagógusok környezeti nevelőmunkáját segítő elméleti és módszertani kézikönyveket jelentettek meg. Honlap: <http://ttk.pte.hu/TKTE>

Zöld Óvoda Hálózat Egyesület (ZOHE) 2009-ben a Természetes Életmód Alapítvány projektjével jött létre. A „Zöld Óvoda Hálózat kialakítása és fejlesztése” című projektet támogatta Izland, Liechtenstein és Norvégia az EGT és Norvég Finanszírozási Mechanizmuson keresztül. A Zöld Óvoda címet az FM és az EMMI címpályázata révén elnyerő óvodák nem válnak a ZOHE tagjaivá, mivel a ZOHE egy, a kormányzattól és intézményeitől teljesen független társadalmi szervezet. A csatlakozás és a tagdíjfizetés önkéntes, valamint sem előnyt, sem hátrányt nem jelent a Zöld Óvoda címpályázat elbírálásakor. Honlap: www.zoldovodahalozat.hu

3.4. Szakemberek

Fontos, hogy minden óvoda pontosan meg tudja fogalmazni egyrészt azt, hogy milyen kompetenciájú szakemberre van szüksége, másrészt azt, hogy mennyi időre veszik igénybe a segítségét a konkrét zöld óvodai munkához. El kell döntenie azt is, hogy milyen formában – írásban vagy szóban – szükséges a segítség. Ha „írásban”, akkor nézzenek utána a vonatkozó szakirodalom nyomtatott vagy elektronikus változatának. Ha szóban, akkor át kell gondolniuk, hogy az óvodai munkatársaik közül a megoldandó problémával kapcsolatban kik rendelkeznek megfelelő mélységű ismeretekkel. Ha közöttük nincs ilyen, abban

az esetben a település más nevelési-oktatási (óvoda, iskola, felsőoktatás), közművelődési intézményében, az önkormányzat köznevelési osztályán, esetenként a legközelebbi nemzeti park igazgatóságán kell érdeklődni a témában jártas gyakorlati/elméleti szakember személyéről és elérhetőségéről. Sikertelenség esetén lehet a Regionális Zöld Óvoda Forrásközponthoz, vagy a címpályázatban megadott kapcsolattartóhoz fordulni. Ha a megkérdezettek egyike sem ad, vagy információ hiányában nem tud kielégítő választ adni a kérdésre, akkor forduljanak az OFI, vagy a pályázatot kiíró minisztérium szakembereihez.

3.5. Képzések

Alapképzések

A felsőfokú óvóképző intézmények egymástól igen eltérő számú tantárgyban és óraszámokban biztosítják a hallgatók felkészítését, felkészülését a környezeti nevelési, fenntarthatóságra nevelési feladatokra. Van, ahol ezt mindössze két félévben, egy óra/hétben oldják meg, de természetesen a képzők többségében azt a maga teljességében, a környezeti nevelésnek az óvodai élet minden területét átfogó voltát figyelembe véve teszik. Mindenhol van környezeti nevelés módszertana tantárgy, amely magában foglalja a természetismeretet is. Van, ahol külön tárgy a természetvédelem, a környezetvédelem, van, ahol ez utóbbiak ökológiai alapismeretekkel együtt szerepelnek. Az Egészséges életmódra nevelés, bár eltérő megnevezéssel, de szintén önálló tantárgy. Több intézményben vezették be a Fenntartható fejlődésre nevelés elméletét és gyakorlatát. A jövőre nézve biztató, hogy van olyan főiskolai kar, ahol az Erdőpedagógia alapjai és módszertana, illetve Terepgyakorlat külön tantárgyak (két félévben), van, ahol kötelezően választható a Fenntarthatóságra nevelés öt féléves specializáció. Ennek keretében megismerkednek a hallgatók többek között a fenntarthatóságra nevelés óvodán kívüli helyszíneivel, különböző környezeti projektekkel is. Bár külön nincs sehol nevesítve a Zöld Óvoda, de nagy valószínűséggel az utóbb felsorolt tantárgyakban erről is kapnak kellő mélységű információt a jövő óvodapedagógusai.

Akkreditált képzések

Az ELTE Tanító- és Óvóképző Kara a 2014/15-ös tanévre a szakirányú továbbképzési szakon: a három féléves „Környezeti nevelő óvodapedagógus” és a két féléves „Élményt nyújtó környezeti fenntarthatóságra nevelés” című továbbképzéseket hirdette meg. Honlap: <http://www.tok.elte.hu>

A Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán (Győr): „Környezet- és tárgykultúra” című, környezet- és tárgykultúrát oktató szakember végzettséget adó szakirányú továbbképzés van. Honlap: <http://ak.nyme.hu/felveteh>

Az egyetem Erdőmérnöki Karán (Sopron) három féléves erdőpedagógiai szakirányú továbbképzésre – amely erdőpedagógiai szakvezető végzettséget ad – lehet jelentkezni óvodapedagógusoknak is. Honlap: <http://evgi.emk.nyme.hu/index.php/18629/?&L=1>

A Szent István Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar (Szarvas): projektrendszerű környezeti nevelés szakterületen pedagógus szakvizsgára felkészítő szakot indít. Honlap: <http://pk.szie.hu>

A Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság akkreditált – óvodapedagógusoknak is ajánlott – továbbképzésének címe: A környezeti nevelés megvalósítása terepi (hat különböző helyszínen) körülmények között a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság lehetőségeit felhasználva. Honlap: <http://dinp.nemzetipark.gov.hu/pedagogus-tovabbkepzes-2>

A Fővárosi Állat- és Növénykert 20 órás akkreditált pedagógus-továbbképzésének címe: zoopedagógia az állatkertben. Honlap: <http://www.zoobudapest.com/>

Az óvodapedagógusok részére környezeti nevelési témakörben 30 órás akkreditált továbbképzés tulajdonosa a KOKOSZ „Rajtunk is múlik”, illetve „Földön, vízben, levegőben” címmel (www.kokosz.hu), és a Raabe Kiadó (www.raabe.hu) „Korszerű szemlélet az óvodai környezeti nevelésben” címmel.

Zöld Óvoda koordinátorok számára pedagógus továbbképzést fejleszt az OFI. Az akkreditáció 2015. februárra várható, az első képzéseket a Regionális Zöld Óvoda Forrásközpontok tartják 2015-ben.

Egyéb képzések

„A környezettudatos állampolgári magatartás megalapozása” címmel a környezetügyért felelős tárca (egynapos) továbbképzéseket szervez, elsősorban óvodapedagógusoknak. A képzéseket a www.zoldovoda.hu felületen hirdetik.

A Duna-Ipoly Nemzeti Park mellett a többi kilenc hazai nemzeti park igazgatósága honlapjának (<http://magyarnemzetiparkok.hu/>) megtekintése azért is ajánlott, mert a rendszeresen szervezett nem akkreditált továbbképzéseket, terepi programokat azokon hirdetik meg.

A szakirányú képzésekről információt a Magyar Oktatási Tájékoztató honlapjáról, a mot.hu-ról szerezhetnek.

3.6. Támogatók, források

A Zöld Óvoda cím elnyerésére benyújtható pályázaton kívül más típusú pályázati lehetőség kifejezetten a Zöld Óvodák számára jelenleg nincs. A Pályázatfigyelő (<http://www.pafi.hu>) és a Pályázatmenedzser (www.palyazatmenedzser.hu) honlapokról folyamatosan tájékozódhatnak a pályázati lehetőségekről. Az utóbbtól email-címre értesítés kérhető.

Az óvodáknak a következő intézmények biztosítottak eddig rendszeresen pályázati lehetőséget: az Öko-Pannon Kft. <http://www.okopannon.hu/kapcsolat/>, a Generali: <http://alapitvany.general.hu/kezdemenyezeseink.php>, a Gondolkodj Egészségesen program <http://gondolkodjegeszszegeesen.hu>, a Kerékpárosbarát Munkahely és más pályázatok köznevelési intézményeknek: <http://www.emmi.gov.hu>.

A források felkutatásában, megszerzésük módjában is „használják” kreativitásukat. Bővítsék a szülőknek is élményt jelentő rendezvényeik körét. Szervezzenek részükre olyan programokat, amelyek bevételt is hoznak (hozhatnak) az intézménynek. Például: garázs-vásár, családi sportverseny nevezési díjjal, farsangi bál rendezése szülők, nagyszülők és a helyi vállalkozók részére belépődíjjal és tombolával. Hozzanak létre óvodai alapítványt, ez lehetőséget ad a szülők, hozzátartozók, támogatók adója 1%-ának az átutalására. Lépjenek kapcsolatba a településükön, vagy annak környékén működő olyan szolgáltatókkal és vállalkozókkal, akik környezet-érzékenyek. Például: napelemeket forgalmazók, hulladékfeldolgozók, biogazdaságot üzemeltetők, korszerű nyílászárókat gyártók.

Irodalomjegyzék

A kiadványban szereplő összes internetes hivatkozásra vonatkozóan az utolsó letöltés dátuma: 2014. szeptember 3.

Adorján Rita (2002): *Magonc – természetismereti játékok az erdőben*. Mecseki Erdészeti Részvénytársaság, Pécs.

Az Európai Unió Tanácsa 2010. november 19-i következtetései a fenntartható fejlődést szolgáló oktatásról: (2010/C 327/05) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:327:0011:0014:HU:PDF>

Bihariné Krekó Ilona (szerk., 2001): *Környezeti nevelés az erdőben*. Öko-Fórum Alapítvány, Budapest.

Bihariné Krekó Ilona – Kanczler Gyuláné (2002): *Természetismeret az óvodapedagógus szak hallgatóinak*. ELTE-TÓFK, Budapest.

Bihariné Krekó Ilona – Kanczler Gyuláné (2008): *Ökológiai alapismeretek, természetvédelem és környezetvédelem az óvodapedagógus szak hallgatóinak*. ELTE TÓFK, Budapest.

Bognár Mária (2004): *Iskolafejlesztés, oktatási reform – tapasztalatok az ezredforduló idejéről* (<http://www.ofi.hu/tudastar/tanulmanyok/iskolafejlesztes>)

Fehér Anna (szerk., 2009): *A természet közelségével. Cselekvési minták az óvodai környezeti nevelés gyakorlatából*. Kiadó: KOKOSZ Óvodai Munkacsoport.

Fehér Anna (2008): *„Játszunk? Természetesen!” A világ befogadásának elérhetősége 1. Kiegészítő kiadványok*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest.

Fejes Erzsébet – Kanczler Gyuláné (1999, 2003): *A természet ünnepei*. Kincs Könyvkiadó, Szombathely.

Guthjahr, A. (2012): *Madárvendégek a kertben*. Megfigyelés, meghatározás, védelmezés. Alexandra Kiadó.

Harris, Alma – Chapman, Christopher (2004): *Iskolafejlesztés nehéz terepen: útban a differenciált megközelítés felé* (http://fszk.hu/images/stories/3_Harris-improving_BM.pdf)

Kanczler Gyuláné (2002): *Környezeti nevelés az erdőben a művészetek eszközeivel*. Öko-Fórum Alapítvány, Budapest.

Kanczler Gyuláné (2008): *Felfedezések a természetben. Tapasztalatszerzés, érzelem-, szemlélet-, attitűdformálás a nemzeti parkokban*. A világ befogadásának elérhetősége 10. Educatio Társadalmi Nonprofit Szolgáltató Kft., Budapest

Kanczler Gyuláné – Bihariné Krekó Ilona – Bihari Dóra (2013): *Az óvodai nevelés országos alapprogramjának elemzése a környezeti nevelés, a fenntarthatóságra nevelés szempontjából*. In: *Fejlődés és fejlesztés az óvodában*. Módszertani segédanyag a kompetenciaalapú óvodai neveléshez. RAABE Kiadó, Budapest.

Kállai Mária – Szabó Mária (2006): Ötlettár intézményvezetők számára (<http://mag.ofi.hu/magtar-otletek-090617-1/magtar-otletek-090617-1>)

Kállai Mária – Szabó Mária (2007): MAGTÁR – Ötlettár intézményvezetők számára az adaptív tanulásszervezés elindításához és fenntartásához 2. OFI (<http://mag.ofi.hu/magtar-otletek-090617-1/magtar-otletek-090617-1>)

Kárász Imre (szerk., 2013): *Együtt az élhető környezetért.* Harminc éves a magyarországi környezet- és természetvédelmi oktatóközpontok hálózata. Kiadja a Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontok Szövetségének megbízásából a Tűzliliom Egyesület, Eger.

Kiss Gábor (1999): *Hogyan építsünk tanösvényt?* Földtani Örökségünk Egyesület, Zalaegerszeg.

Kohl Ágnes (szerk., 2005): *Környezetkultúra az óvodában.* Óvodapedagógus kézikönyv. Magyar Szakképzési Társaság

Kotter, John (2007): *Olvad a jéghegyünk!* Trivium Kiadó, Budapest.

Labanc Györgyi (szerk., 2001): *Óvodások környezeti nevelése.* Réce füzetek 5. Alapítvány a Magyarországi Környezeti Nevelésért.

Lippai Edit (szerk., 2011): *Ajánlások a Minőségi iskolai infrastruktúra kialakításához.* OFI, Budapest. <http://tamop311.ofi.hu/kiadvanyok/konyvek/ajanlasok-minosegi>

Lukács Józsefné – Ferencz Éva (2013): *Kerek egy esztendő. Komplex tevékenységek az óvodai környezeti neveléshez.* Flaccus Kiadó, Budapest.

Magyar UNESCO Bizottság (2005): *Világörökség ifjú kezekben. Ismerd meg, becsüld meg és cselekedj!* Oktatócsomag tanárok számára. Magyar UNESCO Bizottság, Budapest.

Nahalka I. (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és Pedagógia.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Nat: http://www.ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf

Néder Katalin – Saly Erika – Szentpétery Lászlóné (2014): *„Egész iskolás” fenntarthatóság.* OFI, Budapest.

Orbán Zoltán (2006): *Közoktatást segítő intézmények a fenntarthatóság-pedagógiában* – Elemzés a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia alapján. Magyar Állatkertek Szövetsége Kiadója, Budapest.

Orbán Zoltán (2013): *Madárbarátok könyve.* CSER Kiadó, Budapest.

Réti Mónika – Varga Attila (2008): Új tendenciák a fenntarthatóságra nevelésben. Avagy miért kellene egy tininek megmentenie a Földet? In: *Új Pedagógiai Szemle* 10. sz. 17-43. o.

Réti Mónika (szerk., 2011): *Kívül-belül jó iskola.* OFI, Budapest. <http://tamop311.ofi.hu/kiadvanyok/konyvek/kivul-belul-jo-iskola>

Szabó Mária (2008): *Pedagógiai fejlesztések módszertani ötlettára*. OFI, Budapest.
<http://www.ofi.hu/download.php?docID=778>

Szabó Mária – Singer Péter – Varga Attila (szerk., 2011): *Tanulás hálózatban*. OFI
<http://www.ofi.hu/kiadvanyaink/tanulas-halozatban>

Út az ökoiskola felé – módszertani segédanyag és útmutató leendő ökoiskoláknak.
Szerkesztők: Könczey R., Szabó M., Varga A., szerzők: Tóthné Timár-Geng Cs., Pálffyné Nagy É., Molnár Z., Lendvai J. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2014, Budapest.
Letölthető: http://www.ofi.hu/sites/default/files/attachments/ut_az_okoiskola_fele_-_modszertani_segedanyag_es_utmutato_leendo_okoiskolaknak.pdf

Varga Attila – Czippán Katalin – Faye Benedict (2011): Az iskolák társadalmi szerepvállalása a fenntartható fejlődésért. In: *Új Pedagógiai Szemle* 2011, 1-5. sz. 259-268. o.

Villányi Györgyné (szerk., 2009): A környezeti nevelés közügy. MPT-KvVM, Budapest.
In: Bihariné Krekó Ilona – Kanczler Gyuláné: *Fenntarthatóságra nevelés az óvodakertben*. 46-131. o.

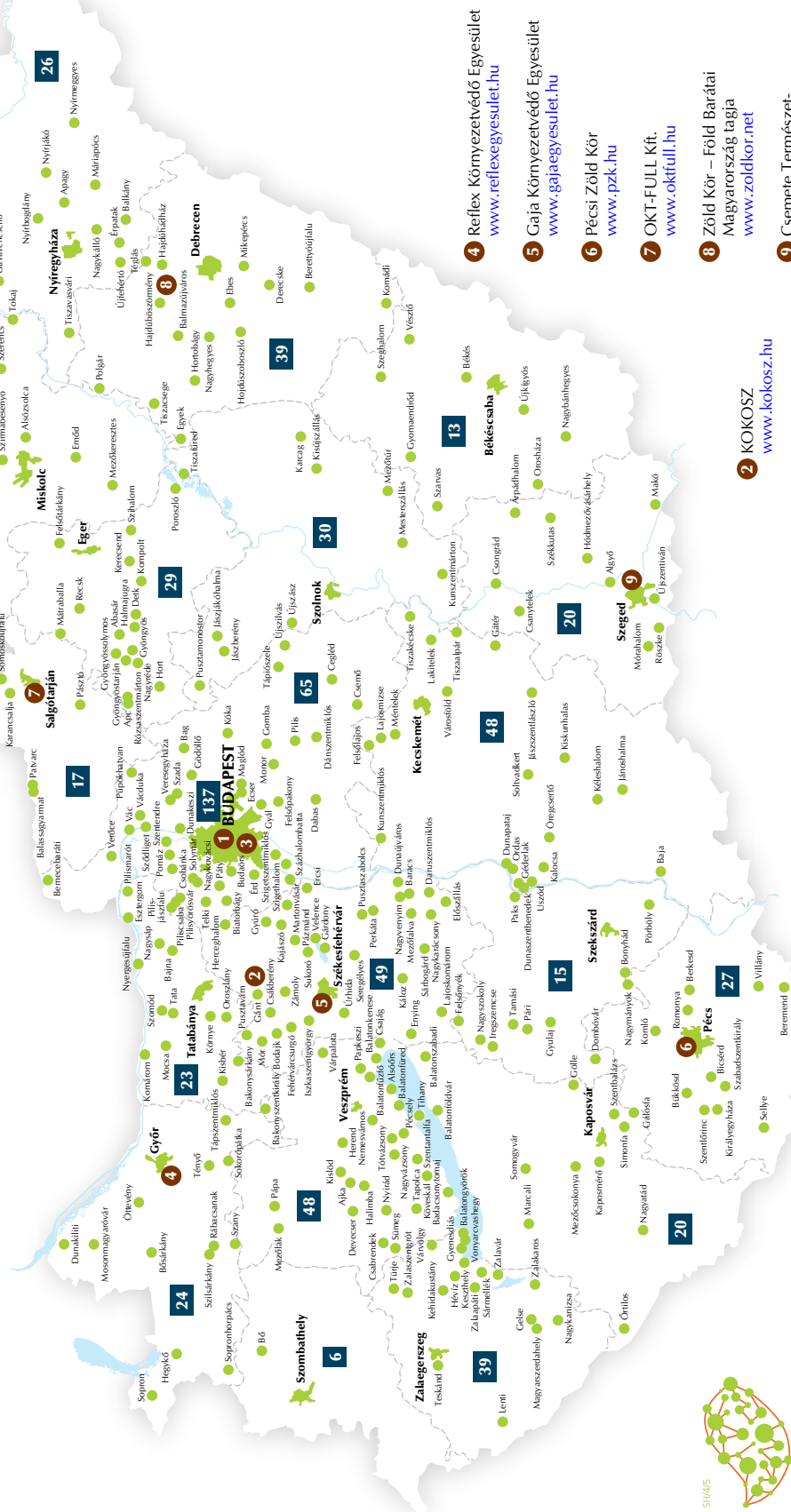
Villányi Györgyné (szerk., 2009): *A környezettudatos állampolgári magatartás megalapozása az óvodában*. Iskolafejlesztési Alapítvány – KvVM.

Worldwatch Institute (Világfigyelő Intézet) (2010): *A világ helyzete. A kultúra átalakítása a fogyasztástól a fenntarthatóságig*. A 3.1. alfejezet: Óvodai nevelés a kultúra fenntarthatóvá alakításában. Föld Napja Alapítvány, Budapest.

Zöld óvoda forrásközpont hálózat, és zöld óvodával rendelkező települések Magyarországon

Megyéenként a Zöld Óvoda és Örökös Zöld Óvoda címmel rendelkező, működő köznevelési feladatellátási helyek **száma**, az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet 2014. decemberi adatbázisa szerint

- 1 Oktatókutató és Fejlesztő intézet www.ofi.hu
- 2 KOKOSZ www.kokosz.hu
- 3 Humusz Szövetség www.humusz.hu
- 4 Reflex Környezetvédő Egyesület www.reflexegyesulet.hu
- 5 Gaja Környezetvédő Egyesület www.gajaegyesulet.hu
- 6 Pécsi Zöld Kör www.pzk.hu
- 7 OKT-FULL Kft. www.oktfull.hu
- 8 Zöld Kör – Föld Barátai Magyarorszag tagja www.zoldkor.net
- 9 Csemete Természet- és Környezetvédelmi Egyesület www.csemete.com

Az az óvoda, amely megfelelően készítette el pedagógiai programját, és e szerint végzi napi nevelő munkáját, könnyedén teljesíti a zöld óvodai kritériumokat. Óvodapedagógusai bátran pályázhatnak a Zöld Óvoda címre. A pályázat kapcsán elvégzett önértékelés egyben utat mutat a lehetséges továbbfejlődésre.

Őn az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet SH/4/5 kódszámú, **Zöld Óvoda-, Ökoiskola programok kizésítésé** című projektjének egyik eredményét tartja a kezében. A projekt céljai a gyerekek, diákok környezettudatosságának erősítése, a környezeti nevelési tevékenységek színvonalának növelése és a Natura 2000 területek ismertségének növelése.

Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet projektje az országos és a regionális – zöld óvoda és ökoiskola – forrásközpontok közreműködésével országos környezeti nevelési hálózatot hoz létre. A regionális forrásközpontok (RFK) feladata a Zöld Óvoda és az Ökoiskola címek pályázásához segítséget nyújtó, szakmai tudásbővítő, tudásközvetítő regionális és helyi rendezvények szervezése, valamint a folyamatos mentorálás. Tanácsadók segítséget nyújtanak bármely köznevelési intézmény számára a sikeres címpályázat elkészítéséhez. Az RFK-k szervezik a pedagógus-továbbképzéseket is a Zöld Óvoda koordinátorok számára. Az országos forrásközpont feladata (OFK) a regionális forrásközpontok felkészítése, valamint pedagógiai segédanyagok és továbbképzés fejlesztése az OFI-val együttműködésben. Felelősök a projekt országos és nemzetközi rendezvényeinek megszervezéséért, valamint folyamatosan támogatják az RFK-k tevékenységét. Az OFK feladatkört a Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége teljesíti. A forrásközpontok szakmai segítséget nyújtanak az intézményeknek ahhoz is, hogy a Natura 2000 területekkel kapcsolatos pedagógiai tevékenységeket beépíthessék munkájukba. A projekt keretei közt elkészített pedagógiai segédanyagok: Zöld óvoda leszünk!, Út az ökoiskola felé, Natúrázunk! (regionális sorozat). Az ökoiskolák és zöld óvodák pedagógusainak (koordinátorainak) tudásbővítése érdekében 30 órás akkreditált pedagógus-továbbképzés is létrejön. A zöld óvodai hálózat évtizedes fennállása óta felhalmozódott sokféle tapasztalatnak, és a környezeti nevelés, valamint a fenntarthatóságra nevelés legújabb fejlesztési eredményeinek széleskörű megosztását biztosítja a hálózat, illetve a projekt.

A projekt megvalósítását a Svájci Szövetségi Tanács Hozzájárulása és a Magyar Állam társfinanszírozása támogatja a Svájci–Magyar Együttműködési Program keretében, mely a Svájci Államszövetségnek a 2004 óta az Európai Unióhoz csatlakozott országok iránti felelősségűdatát példázó finanszírozási konstrukció. A projekt sikeres és szabályos lebonyolításában a Nemzeti Koordinációs Egység (www.palyazat.gov.hu/svajci_hozzajarulas) és a Svájci Hozzájárulás Program Hivatala (www.swiss-contribution.admin.ch/hungary/hu/Home/Swiss_contribution_to_Hungary) szakértő munkatársai az OFI partnerei.

A kiadvány teljes egészében olvasható és letölthető a www.ofi.hu/sh45 felszínről.

Magyarország nagyon szerencsés helyzetben van: az óvodai nevelést teljesen áthatja – még ha sok esetben nem is tudatosan – a fenntarthatóság eszmeisége, mindennapi érték közvetítése. A pedagógiai munkára és a működtetésre is kiterjedő, azaz „egész intézményes” megközelítés a Zöld Óvoda program révén 2006 óta elérte a gyermekek majdnem egyötödét. A Zöld Óvoda cím a fenntarthatóság eszmeiségét és mindennapi érték közvetítését jelzi a gyermekek, a szülők, a fenntartók, és természetesen az óvodapedagógusok számára.

ISBN 978-963-682-712-0

9 789636 827120

SZÉCHENYI

PROGRAMIRODA